

Markus Manninen

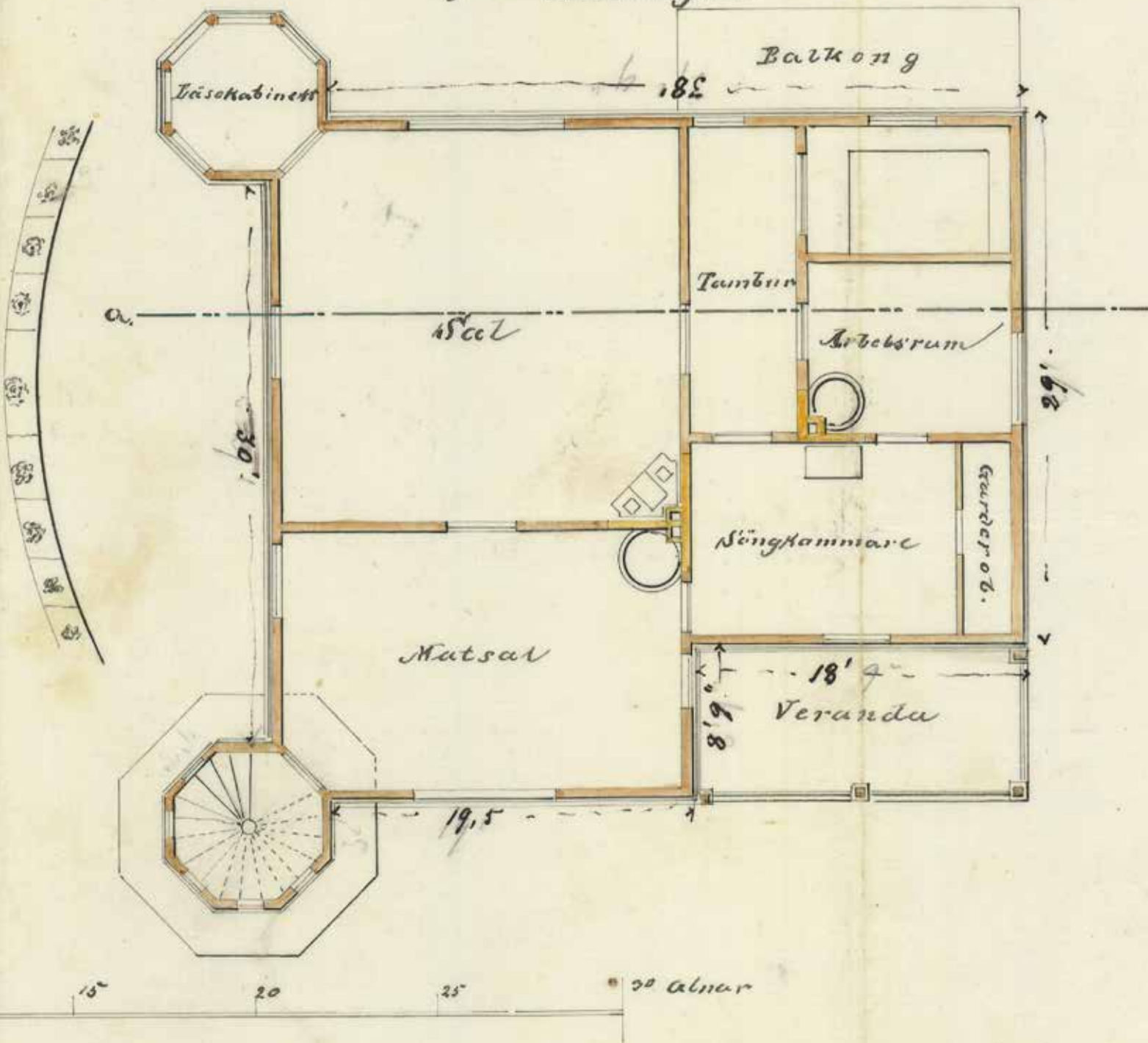
Cygnaeuksen galleria

RAKENUSHISTORIASELVITYS

MANARK 2016

1sta våningen

"Tämä taidegalleria, ensimmäinen yksityinen maassamme, on muodostunut viimeisten 25 vuoden aikana ja oli edesmenneen vanhan isänmaanystävän ajatusten rakkain päämäärä hänen viimeisten vuosiensa aikana. Vaikka sillä ei ole suurta rahallista arvoa, on sillä omistautumisen ja rakkauden ansiosta arvoa, jota on mahdotonta mitata kullassa."

Borgåbladet 8.10.1881.

Sennotti

ISBN 978-952-7062-72-2 (sid)
ISBN 978-952-7062-73-9 (PDF)

Markus Manninen

Cygnaeuksen galleria

RAKENNUSHISTORIASELVITYS

Arkkitehtitoimisto Manark Oy

Sennaatti

View of the Harbor

4 Johdanto

Estetiikan ja nykyiskansain kirjallisuuden professori, valtioneuvos Fredrik Cygnaeus (1807–1881).

Oik: Näkymä Klippanilta Cygnaeuksen galleri-
aa kohti 1900-luvun alussa. SLS

5 Rakennusvaiheet

- 6 Fredrik Cygnaeuksen huvila 1869–1880
 - Romantikon satama 6
 - Huvilan asukkaita 11
- 16 Cygnaeuksen galleria 1881–1916
 - Muutos taidegalleriaksi 16
 - Galleria kohentuu 19
- 26 Laajennuksia ja purku-uhkia 1917–1964
 - Yrjö Hirnin uudistukset 26
 - Galleria pelastuu 31
- 36 Uutta ja vanhaa 1965–2015
 - Peruskorjauksesta peruskorjaukseen 36
 - Viimeisimmät korjaukset 40

43 Nykytilanne

- 44 Piha-alue
 - Vihertynyt kallio 44
 - Piharakennus 48
 - Kaava- ja suojelutilanne 49
- 50 Julkisivut
 - Uusrenessanssihuvila 50
 - Ulko-ovet 54
 - Ikkunat 56
- 60 Sisätilat
 - Rakenteet ja pintamateriaalit 60
 - Talotekniikka 62
 - Sisäovet 64
 - Pohjakerros 66
 - Galleriakerros 74
 - Torni 84
 - Ullakko 86
- 88 Lähteet ja liitteet

© ARKKITEHTITOIMISTO MANARK OY
Ulkoasu ja taitto sekä valokuvat ja piirustukset,
ellei toisin mainita: Markus Manninen

Kansikuva: Ajoittamaton kuva Cygnaeuksen
galleriasta todennäköisesti vuonna 1915 teh-
dyn julkisivumaalauksen jälkeen. MV

Takakannen kuva: Cygnaeuksen huvilan toinen
kerros F.W. Mieritzin 1.2.1870 signeeraamas-
sa piirustuksessa. Maistraatin arkisto / HKA

Etusivun kuva: Osa Hjalmar Åbergin 1895 piir-
tämästä Helsingin historiallisen museon sijoi-
tusehdotuksesta Tähtitorninmäelle. KA

Painopaikka: Grano Oy Jyväskylä 2016

ISBN 978-952-7062-72-2 (sid)

ISBN 978-952-7062-73-9 (PDF)

Cygnaeuksen galleria

Kallioliinantie 8, 00140 Helsinki
Kiinteistötunnus 91-9-199-17

Omistaja:

Suomen valtio

Rakennusvaiheet:

1869 Valtioneuvos Cygnaeuksen huvila / Rakennus- ja muurarimestari F.W. Mieritz

1895–96 Korjaus ja tornin uudelleenrakentaminen / Uudenmaan Lääninrakennuskonttori, Ferdinand Öhmann

1917–18 Laajennus

1959–60 Peruskorjaus ja laajennus / Uudenmaan läänin lääninrakennustoimisto, Aarno Raveala

1980–81 Peruskorjaus / Arkkitehtitoimisto Lindroos – Teränte

Asemakaava:

Asemakaava on vahvistettu 30.5.1964. Tontti on merkitty asuontorrostalojen korttelialueeksi. Rakennuksen käyttötarkoituksena on museot ja taidegalleriat.

Suojelutilanne:

Cygnaeuksen galleria on suojeltu valtion omistamien rakennusten suojelusta annetun asetuksen 480/85 nojalla valtioneuvoston päätöksellä 18.9.1980. Suojelupäätös kohdentaa suojelun koko rakennukseen ulkoasua ja sisätiloja myöten. Rakennuksen korjaus- ja muutostyöt on tehtävä Museoviraston hyväksymällä tavalla.

Pinta-ala- ja tilavuustiedot:

Bruttoala: 287 m²

Tilavuus: 778 m³

Tontin pinta-ala: 2429 m²

Rakenteet:

Perustettu kalliolle, pohjakerroksessa massiiviset kantavat kiviseinät, yläkerrassa hirsiseinät

Välipohjat puuta

Vesikattorakenteet puuta

Lvis:

Vesikeskuslämmitys liitetty kaukolämpöverkkoon

Pääosin painovoimainen ilmanvaihto

Liitetty kaupungin vesi-, viemäri- ja sähköverkkoihin

Johdanto

Suomen kansallisen heräämisen tärkeän henkisen vaikuttajan, valtioneuvos, historian- ja taiteentutkija ja runoilija Fredrik Cygnaeuksen vuonna 1869 rakennuttama huvila Itäisen Kaivopuiston korkeimmalla mäellä on kulttuurihistoriallisesti erittäin arvokas rakennus. Sen sisältämällä kokoelmalla on tärkeä osa Suomen varhaisessa taidehistoriassa. Cygnaeuksen galleria on ainutlaatuinen, suuren yleisön saavutettavissa oleva esimerkki Kaivopuiston huvilakauden rakentamisesta.

Saksalaissyntyisen arkkitehdin F.W. Mieritzin suunnittelema romanttinen huvila on kahden eri elementin yhdistelmä. Jykevää kivistä muurattu, kuin suoraan kalliosta kasvava pohjakerros kantaa kevyttä, torneilla ja ulokkeilla, erikokoisilla ikkunoilla ja alun perin myös parvekkeilla leikittelevää hirsistä yläkerraa. Huvila on säilyttänyt ulkoasussaan hyvin alkuperäistä henkeään 1860-luvun uusrenessanssi-vaikutteiselle huvilarakentamiselle leimallisten julkisivujensa ja mm. räystään ja ikkunoiden verholautojen sahattujen koristeiden ansiosta.

Vuosien saatossa rakennusta on hieman muutettu ja sen sisätiloja on korjattu perusteellisesti. Sisätilojen tämän hetkinen asu on peräisin pääosin rakennushallituksen johdolla 1960- ja 1980-lukujen vaihteissa tehdyistä peruskorjauksista sekä alakerrossa osin 2000-luvulla Museoviraston toimesta suoritetusta korjauksesta. Rakennus on silti säilyttänyt ominaispiirteensä – varsinkin yläkerran galleriatiloissa voi yhä aistia Kaivopuiston huvilaelämän tunnelmaa.

Alkuperäisessä asuinkäytössään rakennus oli hieman yli 10 vuotta, 1870–1881. Tärkeimmät sisätilat, yläkerran galleriatilat ovat säilyneet tässä asussaan. Yläkerran, Fredrik Cygnaeuksen asuintilojen suunnittelussa olivat tärkeinä lähtökohtina joka suuntaan avautuneet komeat näkymät, näköalaparvekkeet ja kaiken huippuna Kaivopuiston silloisten kattojen ylle kohonnut näköalatorni. Aikoinaan rakennuksella oli paljon nykyistä näkyvämpi osa kaupunkikuvassa. Korkealla, avoimella kalliollaan se näkyi erinomaisesti Eteläsatamasta ja huvilasta oli vastaavasti loistavat näköalat keskustan lisäksi eteläiseen Helsinkiin, Viaporiin ja merelle.

Taidekokoelma siirrettiin huvilaan vuonna 1881 Cygnaeuksen testamenttisäädöksen mukaisesti, ja Suomen ensimmäinen yksityinen taidekokoelma, Cygnaeuksen galleria avattiin yleisölle 15. maaliskuuta 1882. Huvila muuntui taidegalleriaksi ilman suurempia muutoksia ja gallerian pohjakerros säilyi edelleen asuinkäytössä. Vahtimestarin lisäksi siellä asui 1800-luvun lopulla muitakin vuokralaisia. Huonoon kuntoon pääsyttä rakennusta kunnostettiin vuonna 1884, jolloin mm. sen pohjoispuoleinen parveke purettiin. Vuosien 1895–96 suuremونتissa lounaiskulman torni rakennettiin lähes kokonaan uudestaan ja suurin osa rakennuksen ikkunoista uusittiin nykyiseen, alkupeleistä yksinkertaisempaan asuun.

Galleriarakennuksessa tehty ensimmäinen suurempi muutostyö oli etelänpuoleisen verannan muuttaminen veistosnäytelytilaksi vuonna 1917. Vuosina 1959–1960 muutettiin myös verannan alapuolinen tila vahtimestarin eteiseksi. Samassa yhteydessä rakennukseen asennettiin vesikiertoinen keskuslämmitys, pohjakerrokseen rakennettiin ajanmukaiset keittiö-, kylpyhuone- ja wc-tilat ja rakennus liitettiin kaupungin vesi-, viemäri- ja sähköverkkoihin.

Vuosien 1980–1981 peruskorjauksessa huvilan pohjakerros sai teknisten tilojen ja wc- ja kylpyhuonetilojen osalta pitkälti nykyisen muotonsa. Myös pääosa valaistuksesta ja muista teknisistä asennuksista on tältä ajalta. Samalla galleriarakennus siirtyi Museoviraston hallintaan. Siihen asti Ullanlinnan kylpylä- ja kaivohuoneyrityhtiöltä ja sitten kaupungilta vuokralla ollut tontti siirtyi vuonna 1983 valtion omistukseen. Museovirasto muuttui talon vuokralaiseksi, kun galleriarakennus siirtyi Senaatti-kiinteistöjen hallintaan vuoden 2014 alussa.

Vuosien varrella Cygnaeuksen gallerian säilyttämisestä on keskusteltu tai kiistelty moneen otteeseen. Ensimmäistä kertaa asiaa puitiin vuoden 1885 valtiopäivillä, jolloin päätettiin taidekokoelman ja huvilan ottamisesta valtion ylläpidettäväksi. 1950- ja 1960-luvuilla kaupungilla oli aikomus muuttaa huvilan tontti kerrostalorakentamiseen, kuten suuri osa muutakin Kaivopuistoa. Galleriatontin ympäristön voimakas rakentaminen on muuttanut piha-alueen luonnetta ja rakennuksen kaupunkikuvallista asemaa merkittävästi. Itse galleriarakennus on kuitenkin säilynyt, ja se suojeltiin asetuksella vuonna 1980. Cygnaeuksen taidekokoelman pysyminen juuri omaa aikaansa edustavassa, vaikkakaan ei kaikilta osin ideaalissa, museorakennuksessa on nähty erittäin tärkeäksi.

Tällä hetkellä taidekokoelma ja rakennuksen muu esineistö on siirretty varastoon ja taidegalleriatoiminta on keskeytynyt korjaustöiden suunnittelun ja toteutuksen takia. Rakennushistoriaselvitys on laadittu syksyllä ja talvella 2015–2016 galleriarakennuksen tulevan suunnittelun ja käytön pohjamateriaaliksi. Selvityksen tilaajana oli Senaatti-kiinteistöt, edustajanaan rakennuttajapäällikkö Selja Flink. Selvitys koostuu rakennuksen eri vaiheiden tutkimuksesta ja inventoinnista. Ensimmäisessä osassa *Rakennusvaiheet* käsitellään rakennuksen historiaa 1860-luvulta nykyhetkeen saakka. Toisessa osassa *Nykytilanne* käsitellään rakennusta ympäröivän piha-alueen, sen julkisivujen, rakennus- ja talotekniikan sekä sisätilojen ominaispiirteet, säilyneisyys ja tapahtuneet muutokset. Tutkimuksessa käytetty vanha piirustus- ja asiakirjamateriaali on pääosin gallerian omassa arkistossa ja Kansallisarkistossa sekä Museoviraston ja Senaatti-kiinteistöjen arkistoissa. Valokuvälähteistä mainittakoon erityisesti Helsingin kaupunginmuseon ja Museoviraston kuva-arkistot.

Markus Manninen
Arkkitehtitoimisto Manark Oy

Cygnaeuksen galleria

RAKENNUSVAIHEET

Johan Knutsonin vuonna 1872 maalaama teos
hirsipintaisesta Cygnaeuksen huvilasta. Cygnaeuksen
gallerian kokoelmat

Fredrik Cygnaeuksen huvila

1869–1880

“Kateus ei ole tietenkään mikään kaunis tunne. Mutta toden sanoakseni, tunnen itseni hieman musertuneeksi kun katselen Cygnaeuksen uutta ihanaa huvilaa tuolla korkealla kalliolla. Miten rauhassa ja vapaana asuisin sellaisella pienellä tyhjällä kalliolla, vaikka tuulet tapaavat olla siellä ylhäällä voimakkaita...”

I ett och annat, nimim. “Sylvester”, Helsingfors Dagblad 30.4.1870.

Oik: Kaksi valokuvaa Cygnaeuksen huvilan tulevasta paikasta Kalliolinnan ja tuulimyllyn välissä 1860-luvun lopussa. Ylemmässä näkymä kauppatorilta ja alemmassa Tähtitorninmäeltä. Hårdh / HKM

Magnus von Wrightin Kalliolinnan tornista laatima panoraama vuodelta 1863. Cygnaeuksen huvilatontti tuli sijaitsemaan aitojen rajaamalla lehmien laidunalueella. MV

Romantikon satama

Tuulimäki

Valtioneuvos Fredrik Cygnaeus (1807–1881) kiinnitti päiväkävelyllään vuonna 1869 Kaivopuiston huvila-alueen korkeimmalla kalliolla, sen pohjoisimmassa kolkassa, näin kerrotaan, huomionsa tyhjäan tonttiin, joka oli näkymiltään parhaita paikkoja koko eteläisessä Helsingissä. Pohjoisessa avautui näköala eteläsatamaan ja Nikolainkirkolle, etelässä muun Kaivopuiston yli merelle Viaporista länteen aina Lauttasaaren edustalle asti. Kun Cygnaeus sai tietää alueen olevan vapaana, hän päätti välittömästi rakentaa paikalle huvilan.

Cygnaeus oli kaksi vuotta aiemmin, 60-vuotiaana, jäänyt eläkkeelle esteetiikan ja nykykansain kirjallisuuden professorinvirastaan. Nuoruudessaan jyrkän ruumiinrakenteen omannut Cygnaeus oli alkanut tuntea terveytensä vähitellen heikentyvän. Merituulten vilvoittama Kaivopuiston tontti olisi korvike kesäisille maaseutumatkoille, joita hänen oli yhä hankalampi tehdä ja jotka lähisukulaisten vähetessä alkoivat tuntua yksinäisiltä.¹

Viereisellä tontilla oli Kalliolinna-niminen huvila. Sen oli 1842–1843 rakennuttanut Cygnaeuksen ystävä, Ullanlinnan Kylpylä- ja kaivuhuoneosakeyhtiön entinen intendentti, asessori F.J. Rabbe. Se oli vuonna 1834 perustetun Kaivopuiston loistoajan huviloita.²

Syrjässä, Helsingin silloisen keskustan ulkopuolella sijainneeseen asemakaavoittamattomaan ja luonnontilaiseen niemeen luotiin ulkomaisten esikuvien mukaan ajanmukainen merikylpyläalue.³ Kylpyläyhtiö sai kaupungilta 50 vuoden vuokraoikeuden alueeseen, joka käsitti kaksi korkeampaa kallionnyppylää ja niiden välisen vetisen notkelman. Karu maasto muutettiin

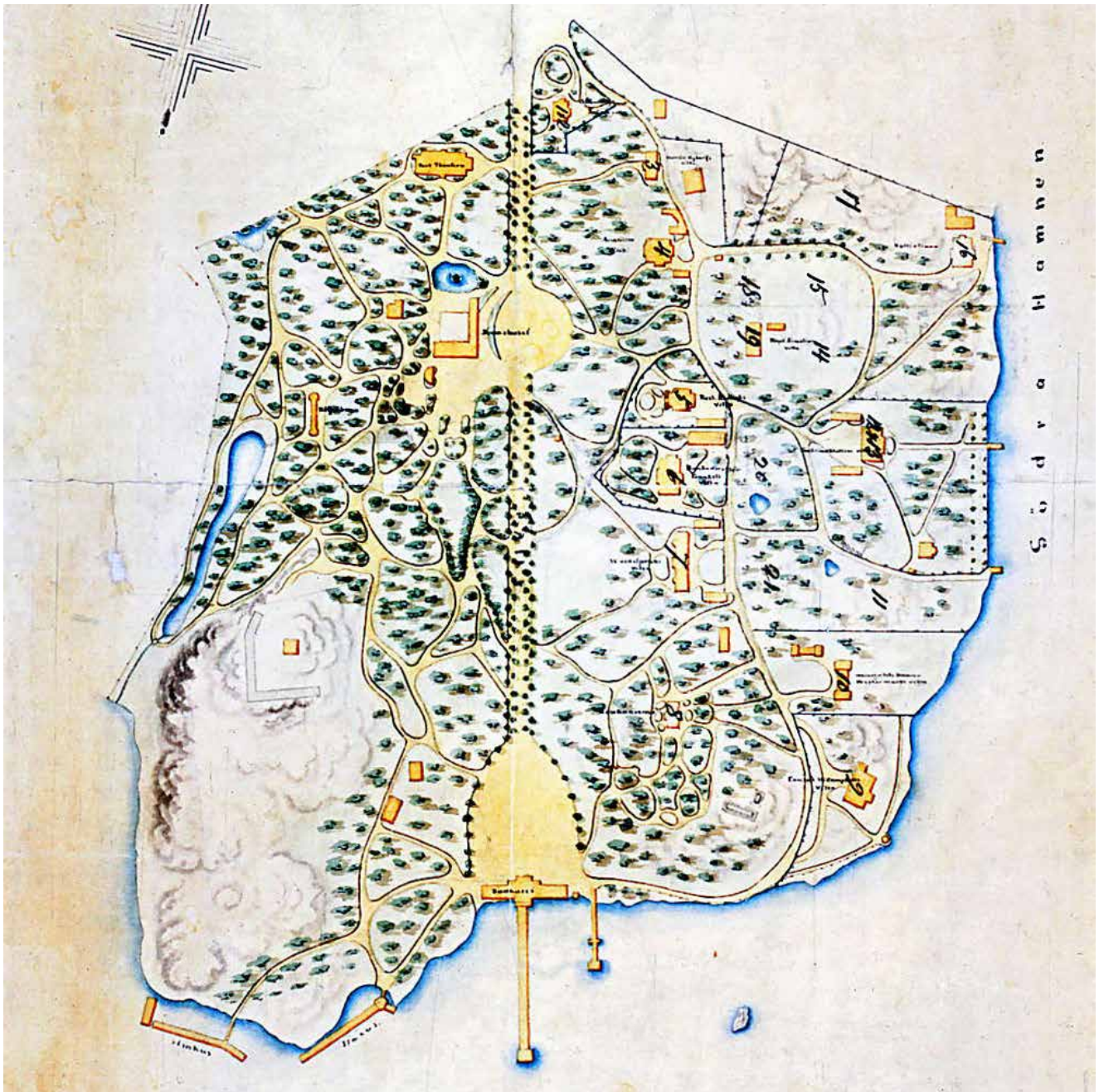

puistoksi kymmenen vuotta kestäneellä ja valtaisan kalliiksi osoittautuneella työllä. Saaristomaastoon istutettiin puita ja pensaita, soisia paikkoja kuivattiin ja vedet johdettiin tekolampiin. Aidalla ympäröidylle alueelle luotiin polkuverkosto, jota pitkin kylpylävieraat saattoivat promeneerata tavallisen kansan häiritsemättä. Merenrantaan rakennettiin kylpylärakennus ja keskelle puistoa mineraalivesiä ja terveysruokia tarjoillut ravintola, joka nimettiin Kaivohuoneeksi ja vihittiin käyttöön vuonna 1838.

Seuraavan vuosikymmenen aikana Kaivopuistosta tuli erittäin suosittu erityisesti venäläisen ylimystön keskuudessa, jolta oli keisari Nikolai I:n aikana kielletty ulkomaanmatkat. Kesäisin kylpylävieraat saattoivat vuokrata huoneita puiston itäosan kalliolle 1840-luvun aikana rakennetuista huviloista. Huvilatonttien vuokratustannuksilla katettiin osa puiston korkeista rakennuskustannuksista. Huviloita sijaitsi aluksi harvassa suhteellisen pienillä tonteilla, joille niiden vuokralaisten edellytettiin tekevän kauniita istutuksia. Puiston polkuverkosto risteili huviloiden välissä ja idyllinen alue oli edelleen osa puistoa.

Fredrik Cygnaeukselle 1830-luvun loppu ja 1840-luku oli ollut loistokasta aikaa. Hän oli mukaansatempaava puhuja, joka osasi luoda kuulijoidensa eteen elävää kuvaa historian tapahtumista ja toiveikkaita näkymiä tulevaisuudesta. Tunnetuimman puheensa hän piti musta ”venetsialainen” viitta päällään ylioppilaskunnan kevätjuhlassa 13. toukokuuta 1848 Kumtähden kentällä Kumpulan ja Arabianrannan välisellä alueella. Euroopan vanhoja rakenteita tärisyttäneenä ”hulluna vuonna” pidetyssä tapahtumassa suomalainen kansallistunne sai innoitusta myös J.L. Runebergin sanoittaman Maamme-laulun ensiesityksestä. Päättyössään historian tutkijana ja luennoitsijana Cygnaeus pystyi irtautumaan vanhoista kaavoista. Hän osasi katsoa mm. suuriruhtinaskunnan syntyyn johtaneita Suomen sodan tapahtumia myös kansallisesta näkökulmasta.

Cygnaeuksen kiinnostus ulottui laajalle kulttuurin piiriin ja vuonna 1854 hän sai hoitaakseen yliopistoon perustetun estetiikan ja nykykansainkirjallisuuden professorin viran. Krimin sodan (1853–55) jälkeinen, Aleksanteri II:n valtaannousua seurannut vapaampi aika romahdutti Kaivopuiston kävijämäärät, koska venäläisvieraat suuntasivat ulkomaille. Pääasiassa kesävieraiden vuokratyöntöön tarkoitettujen, entistä suurempien huviloiden rakentaminen

elpyi vasta seuraavan vuosikymmenen puolivälissä.⁴

Tähän rakennusvaiheeseen ajoittuu myös Fredrik Cygnaeuksen huvilahanke. Käytännön toimiin Cygnaeus ryhtyi, kun hän kauppatorilla kävellessään sattumalta huomasi rakennustöihin sopivan täytesammalkuorman. Sammalet toimitettiin Cygnaeuksen – ainoastaan ajatuksissaan – varaamalle tontille. Saavuttuaan muutaman päivän kuluttua tontille, hän huomasi ällistykseseen sammalkuorman hajonneen tuulessa ympäriinsä ja nimesi rakennuspaikan Tuulimäeksi (Väderbacka).⁵

Hirsihuvila

Huvilan rakentaminen lähti ilmeisesti todenteolla käyntiin elokuun alussa 1869, jolloin Ullanlinnan Kylpylä- ja kaivuhuoneosakeyhtiön kanssa solmittiin sopimus tai varaus Itäisen Kaivopuiston tontin n:o 17 käytöstä. Arkkitehdiksi Cygnaeus palkkasi saksalaissyntyisen rakennus- ja muurarimestari F.W. (Johan Wilhelm Friedrich) Mieritzin (1835–1883). Tämä oli 1860-luvun alussa ryhtynyt tarjoamaan rakennussuunnittelu- ja urakointipalveluita

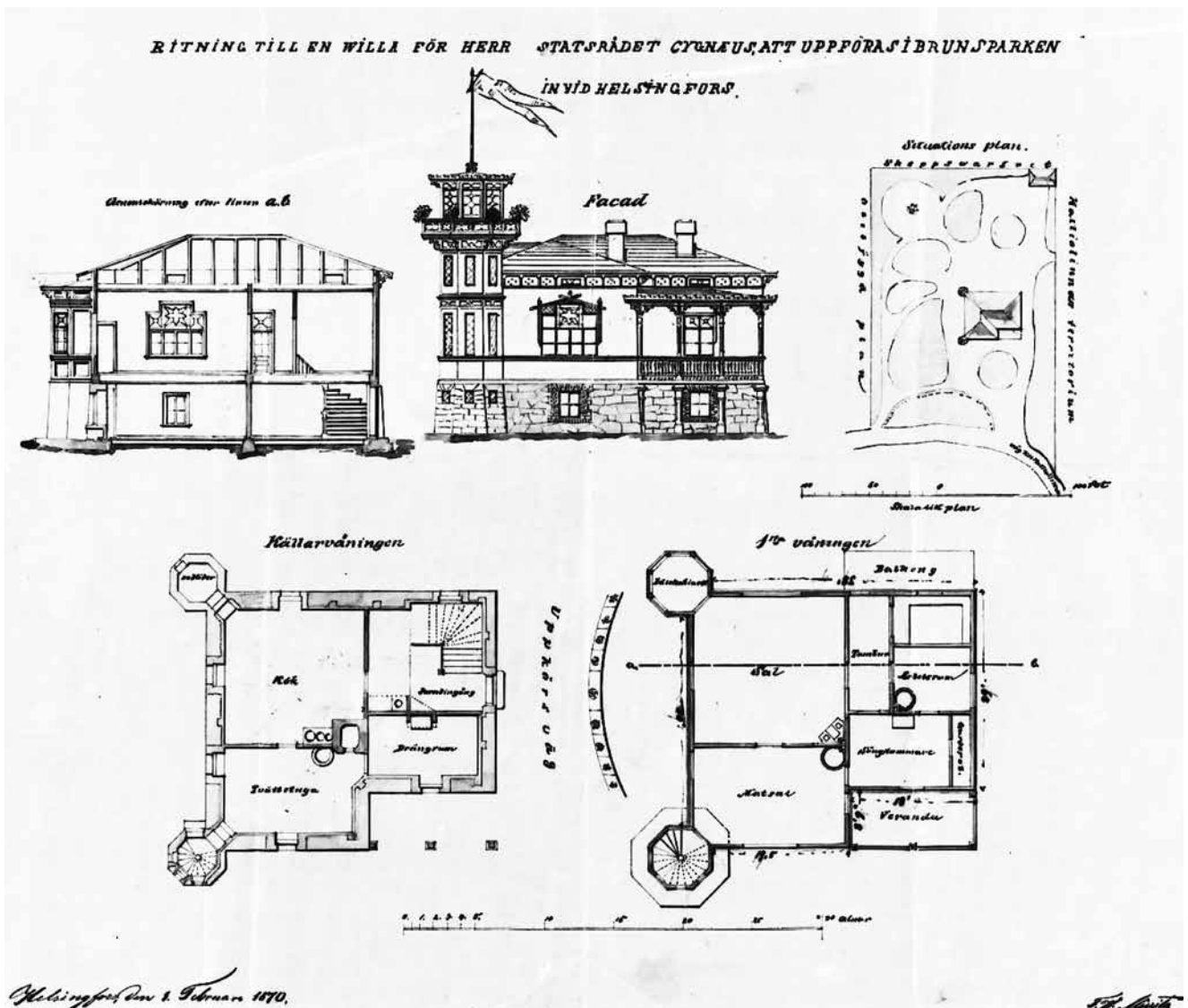
Kaivopuiston asemapiirros, joka on päiväämätön, mutta todennäköisesti 1860-luvulta. Cygnaeuksen tuleva huvilatontti n:o 17 on ylhäällä oikealla. HKA

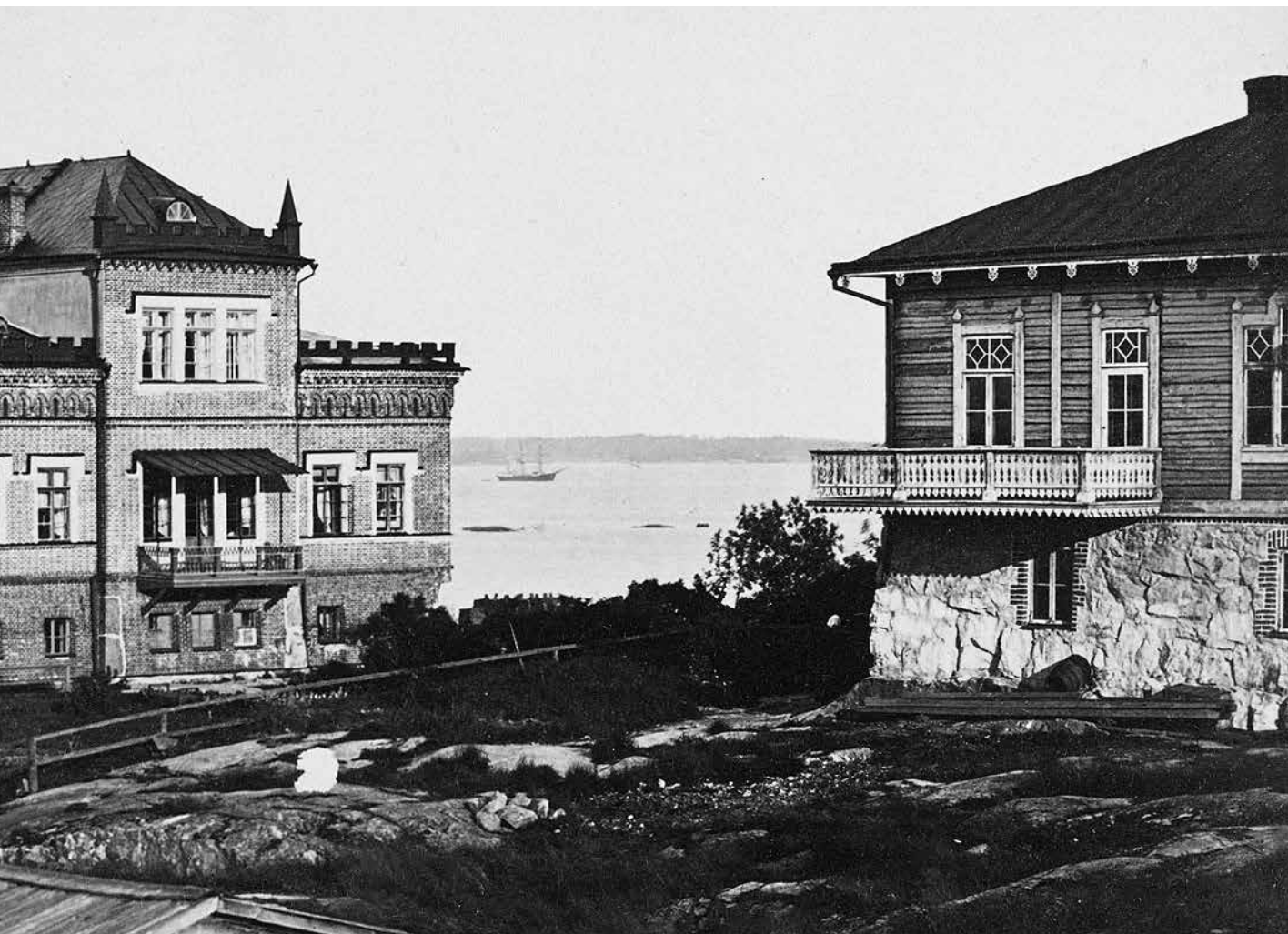
Vaasassa, jossa oli kaupungin paloa ja nykyiselle paikalleen siirtoa seurannut suuri rakennusbuumi.⁶

Vuoden 1866 alussa Mieritz oli siirtynyt Helsinkiin ja seuraavana vuonna uskollisuudenvalan vannottuaan otettu Suomen kansalaiseksi. Siltasaarella, Pitkäsillan kupeessa praktiikkaansa pitänyt Mieritz lupasi lehtimainoksissaan laatia rakennuspiirustukset ilmaiseksi, jos saisi hoidettavakseen myös talon rakennusurakan. Yleisön luottamukseen hän halusi saavuttaa ”paikkansapitävillä ja todenmukaisilla” hinnoilla, joksi Cygnaeuksen huvilan kohdalla sovittiin 6000 markkaa. Sopimusta ei ole säilynyt ja huvilan ainoa säilynyt rakennuspiirustus on päivätty vasta valmistumisen jälkeen. Asema- ja pohjapiirrokset sekä yhden leikkauksen ja julkisivun käsittävä piirustus eroaa kuitenkin mm. mittasuhteiltaan lopputuloksesta sen verran, että voi olettaa sen olevan Mieritzin alkuperäisen suunnitelman mukainen. Rakennustyössä Vaasasta saapunut Mieritz käytti pohjanmaalaisia työmiehiä, jotka erään toisen tarinan mukaan olisivat keksineet Väderbacka-nimityksen säille alttiille rakennuspaikalle.⁷

Rakennustöiden ollessa hyvässä vauhdissa lokakuussa 1869, Fredrik Cygnaeus laati ensimmäisen testamenttinsa, jossa hän määräsi huvilan ja taide-esineidensä kohtalosta. Huvila valmistui 19. joulukuuta 1869 mennessä, jolloin tontilla pidettiin kylpyläyhtiön toimittama tarkastus. Siinä rakennustyö hyväksyttiin huomautuksitta. Myös Fredrik Cygnaeus oli tyytyväinen lopputulokseen ja maksoi Mieritzille 30% sovittua suuremman palkkion, 8000 markkaa. Cygnaeus oli raha-asioissa tunnetusti hyvin suurpiirteinen ja

F.W. Mieritzin 1. helmikuuta 1870 signeeraama piirustus Cygnaeuksen huvilasta. Asemapiirroksessa esitetyjä pihajärjestelyjä ei toteutettu. HKA

joutui nuoruudessaan tämän takia suuriin velkoihin. Hän maksoi mielellään tuon aikaisissa oloissa hieman ylellisestä elämäntavastaan, hyvistä ruuista ja komeasta pukeutumisestaan.⁸

Arkkitehti Mieritzin liiketoiminta oli ilmeisen hyvällä mallilla. Kaijovuiston huvila-alueelle nousi 1870-luvun alkupuolella muitakin hänen suunnittelemaansa ja urakoimiaan rakennuksia. Vastapäätä Cygnaeuksen huvilaa, nykyisen Kallioliinnantien toiselle puolelle valmistui vuonna 1871 huvila n:o 15 (nyk. Kallioliinnantie 3). Siellä asui 1870-luvulla mm. yleisten rakennusten arkkitehti Jac. Ahrenberg, Seuraavana vuonna Mieritz rakensi omaan käyttöönsä huvilan n:o 18 kadun alkupäähän (nyk. Kallioliinnantie 1, Itäinen Puistotie 6). Vuonna 1874 Mieritz rakennutti huvilan n:o 21 nykyisen Yhdysvaltain suurlähetystön paikalla sijainneelle tontille (nyk. Itäinen Puistotie 14) ja asui siinä muutaman vuoden. Kaikki nämä on korvattu myöhemmin uudemmilla rakennuksilla. Pysyvä jäänne Mieritzin tämännäikaisestä rakennustoiminnasta on silloisen Konstantininkadun alkupäähän 1870-luvun puolivälissä valmistunut kivinen asuinkerrostalo (Meritullinkatu n:o 6), jonka rakentamiseksi perustetun yhtiön osakkaista useimmat olivat saksalaisia.⁹

Ei monumentaalinen

Cygnaeuksen huvila oli Kaijovuiston pienimpiä rakennuksia, eikä sitä ollutkaan suunniteltu useimpien muiden tapaan tuottoisassa vuokraamistarkoituksessa. Cygnaeuksen asuinterilat olivat kaksikerroksisen rakennuksen hirsistä rakennetussa yläkerrassa, jossa oli neljä huonetta: sali, ruokasali, työhuone ja makuuhuone. Salin ulkonurkkaan sijoittui tornimaisesti ulkoneva pyöreä lukunurkkaus. Ruokasalista oli käynti eteläpuoleiselle verannalle, jonne

Yllä: Vuoraamaton Cygnaeuksen huvila vuonna 1870 tai 1871. Kuvassa näkyy mm. pohjoisenpuoleinen, vuonna 1884 purettu parveke ja alkuperäiset ikkunanpuitteet. Hoffers / MV

Yllä oik.: Eugen Hoffersin vuonna 1872 ottama kuva, jossa huvilan listoitukset ja mahdollisesti myös hirsiseinät on maalattu. Hoffers / HKM

myös makuuhuoneen ainoa ikkuna avautui. Käytävämäisestä sisäeteisestä pääsi pohjoispuoleiselle myöhemmin puretulle parvekkeelle, joka näkyi vanhimmissa rakennusta esittävässä valokuvissa 1870-luvun alusta.

Palvelusväelle tarkoitettun kivistä muuratun pohjakerroksen alkuperäinen tilanjako poikkesi yläkertaa enemmän nykytilanteesta. Pääsisäänkäynnin eteisestä eli vestibyylistä oli käynti suureen keittiöön, joka on myöhemmin jaettu kahdeksi huoneeksi. Keittiön eteläisivulla oli leivin- ja pyykkitupa, jonne tuolloin päästiin palvelusväen sisäänkäynnistä lounaisnurkan torniportaan kautta. Porras toimi myös yhteytenä yläkerran ruokasaliin, sekä edelleen ullakolle ja ylös lasitettuun näköalatorniin. Leivintuvan vieressä oli palvelijan asuinhuone, joka on sekini myöhemmin jaettu kolmeen erilliseen tilaan (nyk. tekninen tila, kylpyhuone ja wc).

Ulkopuolelta huvila ei ollut ”erityisen monumentaalinen”, kuten sitä eräässä sanomalehtiartikkelissa kuvattiin, vaan rakennettu ”tavanomaiseen huvilatyyliin”. Siinä oli kaksi ulkonevaa nurkkatornia, joista lounaiskulmassa ollut nousi kerroksen ja parvekkeen verran rakennuksen katon yläpuolelle. Peltinen, melko jyrkkä katto oli maalattu keltaiseksi. Hirsiseiniä ei niiden laskeutumisen takia heti vuorattu ja suurin osa Mieritzin julkisivupiirroksessa esitetyistä koristeista jäi lopulta pois, kun talo myöhemmin vuorattiin. Vaaleiksi maalatuissa ikkuna-, parveke ja räystäslistoissa oli kuitenkin taitavasti sahatut puuleikkaukset. Ikkunat, varsinkin salin ja ruokasalin suuret ikkunat olivat puutejaoltaan suunnitelmien mukaisesti koristeelliset.¹⁰

Edellä mainitut, maistraattiin toimitetut rakennuspiirustukset on päivätty 1. helmikuuta 1870. Kylpyläyhtiön ja Cygnaeuksen välillä solmittu, vuoden 1885 loppuun ulottuva huvilatontin numero 17 hallintaoikeussopimus taas laadittiin 15. maaliskuuta 1870. Rakennus kulki asemapiirroksissa ja muissa virallisissa asiakirjoissa sekä mm. sanomalehdistössä nimellä valtioneuvos Cygnaeuksen huvila. Itse Cygnaeus kaavaili huvilansa nimivaihtoehtoiksi Tuulimäen lisäksi Majakkaa (Fyrbåken), ilmeisesti 13½ metriä korkean majakkamaisen näköalatornin innoittamana, sekä Fredrikshamnia, joka taas oli perua hänen ajastaan Haminan kadettikoulun historian ja maantiedon opettajana 1833–37. Kaupungin nimen hän tuumi olevan hyvä enne: ”kenties on se satama, joka aiottiin sinulle, jotta elämäsi vene joksikin ajaksi siihen tukeutuisi.”¹¹

Huvilan asukkaita

Yksinäisen miehen testamentti

Fredrik Cygnaeus asusteli huvilassaan ”epäsäännöllisin väliajoin muutamia vuosia”. Oletettavasti hän käytti huvilan työhuonetta kirjoitustyössään, joka jatkui 1870-luvun alussa vielä entisellä tarmolla. Cygnaeus tarjosi huvilaa vuokralle talviaikaan viimeistään tammikuusta 1872 lähtien, jolloin tarjolla oli suuri kalustettu ja lämmitetty huone omalla sisäänkäynnillä ja palvelulla. Saman vuoden joulukuussa huone oli tarjolla halvalla ”jollekin mukavalle vuokralaiselle”.

Cygnaeuksen huvilan kalusteista ei ole juuri säilynyt tietoja, ainoa viittaus niihin on toukokuun lopussa 1871 laadittu ilmoitus, jossa tarjottiin vuokralle huvilassa ollut fortepiano. Cygnaeuksen kaupunkiasunto silloisella Henrikin Esplanadilla (nyk. Mannerheimintiellä Stockmannin kohdalla) ei ollut erityisen runsaasti kalustettu, vaan ”vanhanaikaisen” yksinkertainen. Sen ikkunoilla oli paljon koristekasveja, mm. kaktuksia, begonioita, kurjenpolvia ja myrtejä. Kaupunkiasunnon tunnusomaisin piirre olikin Cygnaeuksen pääosin 1860-luvun puolivälin jälkeen keräämä huomattava taidekokoelma, joka käsitti noin 200 maalausta ja veistosta likipitään jokaiselta suomalaiselta taiteilijalta.

Tiedetään, että Cygnaeus oli ripustanut joitakin teoksia myös huvilansa seinille. Yläkerran hirsiseinät oli tapetoitu ajalle tyypillisillä koristeellisilla

Hufvudtadsbladet 11.12.1872.

tapeteilla, jotka oli kiinnitetty suoraan hirsipintaan. Tapeteista on jäljellä runsaasti fragmentteja nykyisen levyverhouksen alla.¹²

Vaikka Cygnaeus oli saanut huvilan rakentamisvuonna muutamia vakavampia sairaskohtauksia ja laatinut siksi testamenttinsakin, mitätöi hänen sen juhannuksena 1870. Vappuna 1872 hän laati testamenttinsa uudelleen, yksinäisen miehen surumielisenä askareena vuoden iloisimpana päivänä, kuten hänen ystävänsä Emil Nervander elämäkerrassaan arvelee. Omaisuutensa pääosan Cygnaeus halusi lahjoittaa Suomen maalaus- ja kuvanveistotaiteiden ja varsinkin nuorten taiteilijoiden kehittymisen edistämiseen. Hän testamenttasi taidekokoelmansa lukuisat öljymaalaukset, piirroksot ja veistokset ”Suomen kansalle”. Kaivopuiston huvilan tuli ”Cygnaeuksen galleriaksi” nimettynä toimia taidekokoelman näyttelytilana huokeaa maksua vastaan. Perimmäisenä ajatuksena Cygnaeuksella oli, että taidekokoelma (ja huvila) oli siirrettävä hänen pitkään haaveilemalleen valtion ylläpitämälle taideakatemialle, jos ja kun sellainen maahan perustettaisiin.¹³

Cygnaeus oli ajanut taidekatemian perustamista toimiessaan Suomen taideyhdistyksen johtokunnassa 1850-luvulla ja vuodesta 1863 lähtien puheenjohtajana. Asian edistämiseksi hän pyrki hyödyntämään henkilökohtaisia kontaktejaan valtaapitäviin, mm. ministerivaltiosihteerin ja kenraalikuvernööriin. Kuitenkin taloudellisten laskelmien ja yhteistoiminnan puute itseään käytännönläheisempien ihmisten, ja itse taiteilijoiden kanssa, vaikuttivat siihen ettei taidekatemianhanke lähtenyt liikkeelle hänen tarkoittamassaan muodossa, irrallaan taideteollisuuden opetuksesta.

Aikakautena, jolloin taiteilijoilla ei juuri ollut mahdollisuuksia saada tukevaa perustaa ammattitaidolleen Suomessa, ja jolloin ulkomailla tapahtuva koulutus oli useimmille taloudellisesti mahdotonta, oli Cygnaeuksella merkittävä rooli eräänlaisena patriarkaalisen nuorten kykyjen huolenpitäjänä. Tuki oli ennenkaikkea henkistä laatua, rohkaisua, mutta Cygnaeus antoi suojateilleen usein myös pienehköjä opintolainoja. Lainojen takaisinmaksuksi hän pyysi, muusikkoja ja näyttelijöitä lukuun ottamatta, opintojen päätyttyä taideteoksia, joista muodostui merkittävä osa Cygnaeuksen vaihtelevantasoisesta kokoelmasta.¹⁴

Eugen Hoffersin vuonna 1872 ottama kuva, jossa näkyy vielä vuoraamattoman Cygnaeuksen huvilan itäpäät ja pääsisäänkäynti. Hoffers / HKM

Ennallistus Cygnaeuksen huvilan ulkoväriytyksestä 1870-luvulla sen jälkeen kun hirsiseinän päälle oli asennettu nykyinen ulkopanelointi. Värisävyt perustuvat vuoden 2014 väritutkimukseen.

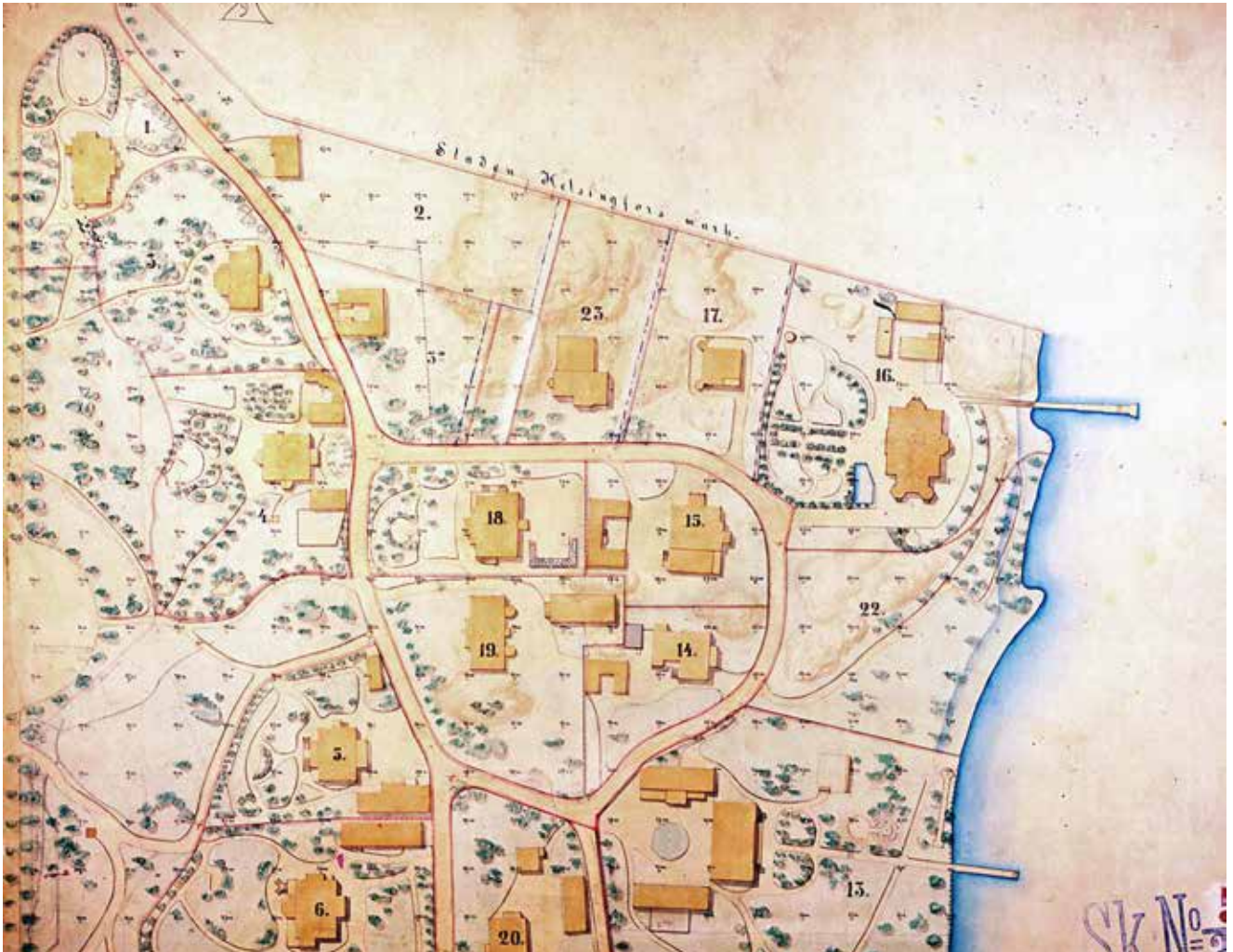
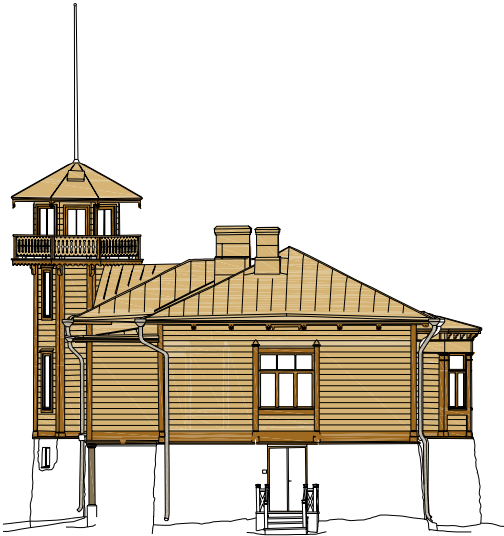
Kaivopuiston itäisen huvila-alueen asemapiirros vuodelta 1873. Cygnaeuksen tontille n:o 17 ei ole piirretty minkäänlaisia istutuksia. HKA

Nuoria taiteilijoita kohtaan osoittamastaan suurpiirteisyydestään huolimatta Cygnaeus ei ollut erityisen varakas, eikä häneltä juuri liennyt omia varoja huvilansa ja varsinkaan sitä ympäröivän piha-alueen kunnossapitoon, josta kylpyläyhtiön kanssa solmitun sopimuksen mukaisesti olisi pitänyt huolehtia. Tästä kertoo testamentin kohta, jossa taidemuseosta saatavat pääsymaksut ja huvilan talonmiehen vuokramaksut tuli käyttää juoksevien menojen ja huvilan ylläpidon lisäksi sitä ympäröivän maa-alan tasoitteluun. Huvilan pihamaan kunnosta kertoo taiteilija Johan Knutsonin kesällä 1872 valmistunut öljymaalaukseen salissa näytteillä olleessa, nykyään Cygnaeuksen gallerian kokoelmiin kuuluvassa Knutsonin ”rakkaudella, con amore” työstämässä maalauksessa Cygnaeuksen huvila on pääosassa sinisen meren välkkyessä taka-alalla. Teoksen tärkeä elementti olivat etualan ”pittoreskit” kalliomuodostelmat, jotka kertoivat itseasiassa edelleen viimeistelemättömästä pihamaasta.

Knutsonin maalauksessa huvilan hirsiseiniä ei oltu vielä verhoiltu lautapaneloinnilla, mutta tämä tehtiin myöhemmin 1870-luvun aikana. Panelointi maalattiin kellertäväksi, kuten peltikattokin. Ikkunat ja listoitukset saivat sensijaan vanhasta poikkeavan, tummemman keltaisenruskean värisävyä. Tämä tyypillinen uusrenessanssityylinen yleissävytys, vaaleammat ulkoseinät ja katto, tummemmat ikkunat ja listoitukset, säilyi rakennuksessa seuraavat 40 vuotta, vaikka värisävyt vaihtelivat suurestikin.¹⁵

Vuokralle tarjotaan

Heikentyneen kuntonsa takia Fredrik Cygnaeus ei asunut enää 1870-luvun puolivälin jälkeen huvilassaan. Se oli vuokrattuna kalusteineen, astiastoineen

ja sänkyvaatteineen. Tammikuussa 1874 oli joltain huvilan asukkaalta, tuskin Cygnaeukselta itseltään, hävinnyt Helsingin ratapihan vierelle harmaansininen hiippahattu (baschlik) ja pienemmänpuoleinen saapas (ofvanstöfwel), jotka pyydettiin palauttamaan hyvitystä vastaan. Huvilan talonmiehenä toimi viimeistään kesästä 1875 lähtien 1880-luvun alkuun 50-vuotias Johan Davidsson, joka asui alakerrassa puolisonsa Klaran kanssa. Toisina alakerran vakioasukkaina olivat merimies Karl Forsström ja Maria Forsström.

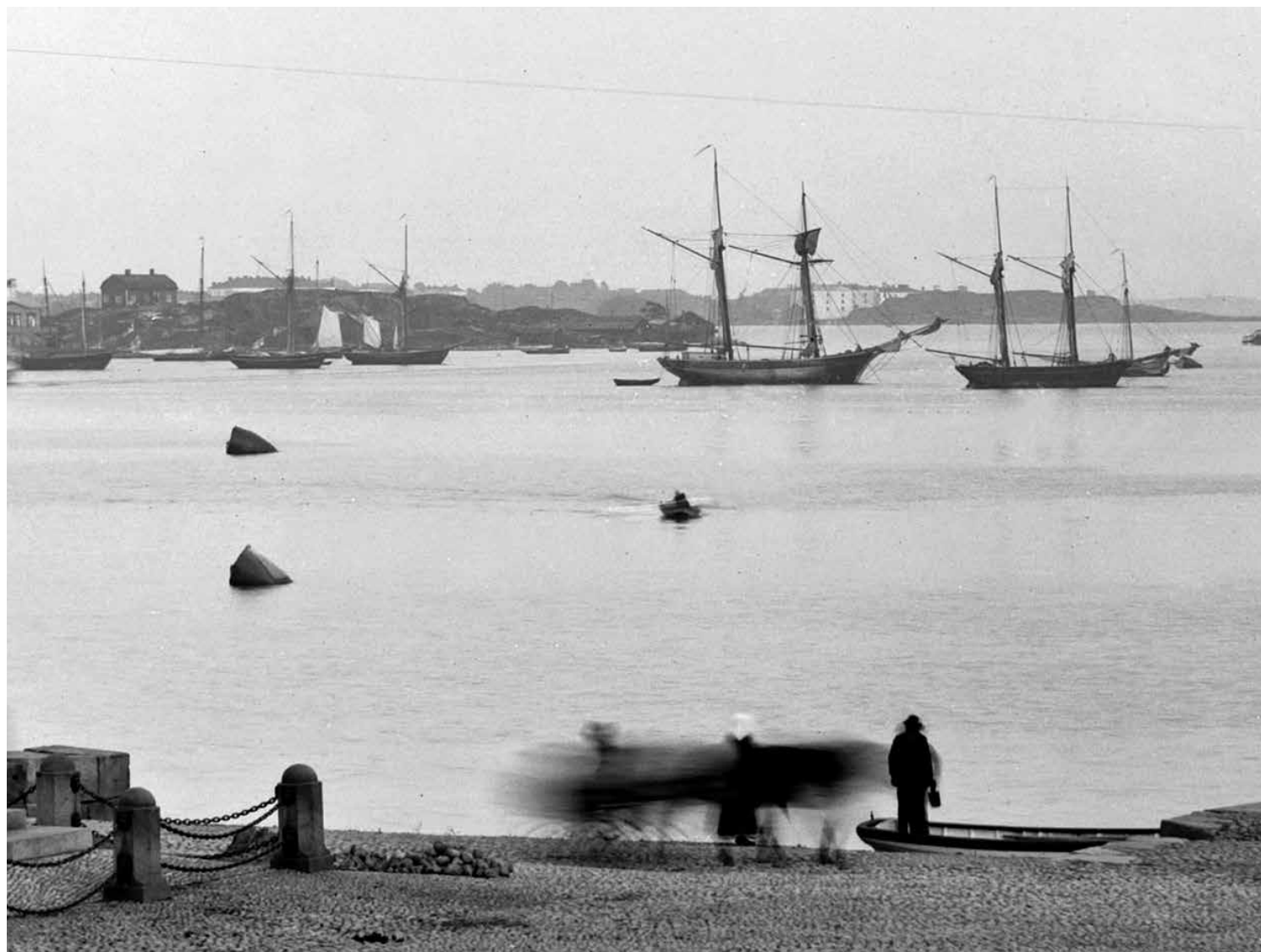
Muista vuokralaisista on säilynyt hajanaisia tietoja lähinnä lehti-ilmoituksissa. Keväällä 1875 huvilassa oli käymässä tamperelainen ruustinna Bergström tyttärensä kanssa. Kaivopuistossa vuonna 1876 pidetyn Yleisen suomalaisen teollisuusnäyttelyn aikana myös Cygnaeuksen huvilassa oli Suomen taiteilijaseuran näyttely. Näyttelyn jälkeisestä syksystä seuraavaan kesään asti huvilan pääkerrosta asutti lapsiperhe, jonka puhekielinä olivat ruotsi, venäjä ja saksa. Tämän jälkeen huvilassa asui kesän 1877 yleisten rakennusten ylihallituksen arkkitehti Georg Wilenius. Keväällä 1878 huvilassa vieraili jälleen Tampere-laisvieras, neiti Jakobsohn.¹⁶

Keväällä 1879 Cygnaeus tarjosi huvilaansa jälleen vuokralle seuraavasta kesäkuusta lähtien. Vuokralaiseksi ilmaantui tuttu taiteilijapariskunta August ja Nina Ahlstedt. Cygnaeus oli kaavaillut nuoresta suojatistaan A.F. Ahlstedtistä Suomen omaa ”historiamaalaria”, mutta tämä oli keskittynyt mieluummin maisema- ja muotokuvamaalaukseen ja oli opettanut jo pari vuotta taideyhdistyksen piirustuskoulussa. Hänen entinen oppilaansa Nina

”Näkee edessään Viaporin ja itäisen saariston monine saarineen ja lahtineen; edelleen koko Eteläsatama vilkkaine kesäelämineen, höyrylaivoineen, jotka tulevat ja menevät, purjealuksineen, jotka on ankkuroitu redille, ja lukematon määrä pieniä saaristoveneitä, pieniä höyrysluuppeja, jotka liikennöivät Kaivopuiston, Viaporin ja kaupungin väliä. Ja tämä eläväinen taulu on asetettu komeista taloista tehtyihin raameihin jonka yläpuolella Nikolainkirkko kohoaa kupoleineen ja pylväineen.”

Kuvaus Cygnaeuksen gallerian näköalasta. Från Helsingfors (Käserier för A. U.), nimim. Ib, Åbo Underättelser 13.7.1883.

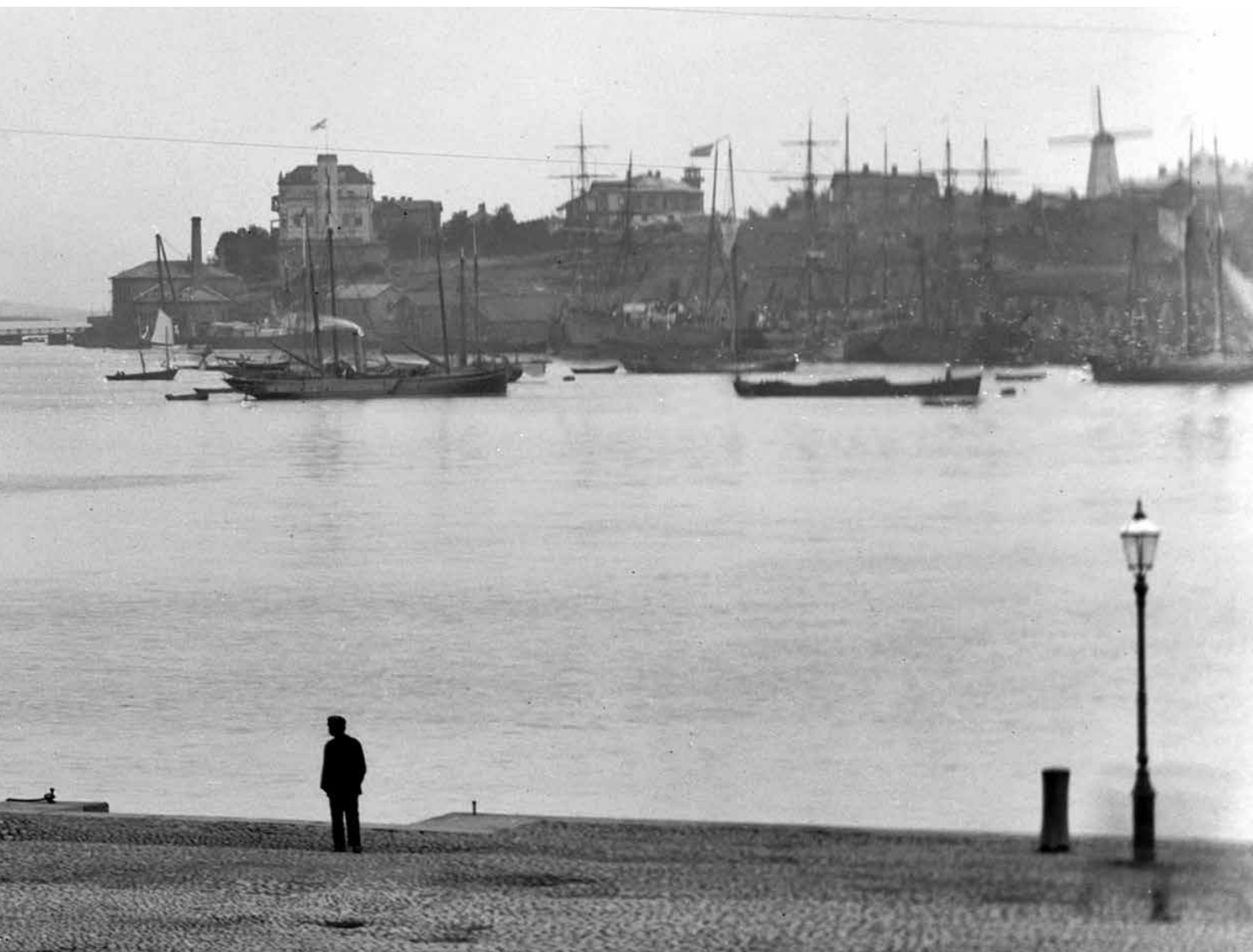
Eteläsatamasta 1870-luvulla otetussa kuvassa lautavuorattu Cygnaeuksen huvila näkyy oikealla keskellä. HKM

Ahlstedt taas oli edellisvuodesta lähtien opettajana Turun piirustuskoulussa.

Ahlstedtien lisäksi huvilassa asui Nina Ahlstedtin äiti, Sofia Lignell ja hänen seuranaan neiti Hanna Eck, joka toimi Suomen käsityönystävien johdokunnassa. Ahlstedtien palvelijana oli Edla Patron. Kun pienessä huvilassa asui keväällä 1880 vakioasukkaiden, Davidssoneiden ja Forsströmien lisäksi vielä poliisikonstaapelinleski Sofia Engström kolmen tyttärensä kanssa, siis yhteensä 13 henkeä, oli joka nurkka taatusti otettu hyötykäyttöön. Keväälle toi dramatiikkaa 19. toukokuuta lukitusta huoneesta varastetun harmaan shaalin tapaus, josta Helsingin poliisilaitoksella kuulusteltiin useista muistakin ryöstöistä epäiltyä kirkkonummelaista Edla Rönniä.¹⁷

Ahlstedtit muuttivat Cygnaeuksen huvilasta kesäkuun 1880 alussa, minkä jälkeen sitä vuokrasi vielä ainakin rouva Wahlroos. Huvilan omistaja alkoi kuitenkin olla jo huonossa kunnossa ja oli jo muutamaa vuotta aiemmin antanut louhia itselleen hautakammion Hietaniemen hautausmaalle. Viimeisen puheensa hän piti keväällä 1878 Suomen Taideyhdistyksen lähetystölle, ja viittasi siinä testamenttiinsa: ”Herrat tietävät, että minä olen rakennuttanut eräälle tuulien tuivertamalle, Suomenlahden rannalla sijaitsevalle kalliolle majan, jonka tarkoituksena on antaa ensimmäiselle taidekokoelman alulle, minkä yksityinen mies tässä maassa on koettanut perustaa, suojaa niitä rajusäitä vastaan, jotka muuten sen hajottaisivat”. Fredrik Cygnaeus ei enää poistunut taulujen ja veistosten täyttämässä kodistaan. Hän kuoli 7. helmikuuta 1881.¹⁸

Cygnaeuksen galleria

1881–1916

”Tämä taidegalleria, ensimmäinen yksityinen maassamme, on muodostunut viimeisten 25 vuoden aikana ja oli edesmenneen vanhan isänmaanystävän ajatusten rakkain päämäärä hänen viimeisten vuosiansa aikana. Vaikka sillä ei ole suurta rahallista arvoa, on sillä omistautumisen ja rakkauden ansiosta arvoa, jota on mahdotonta mitata kullassa.”

Borgåbladet 8.10.1881.

Cygnaeuksen gallerian intendentti 1881–1895 Berndt Otto Schauman, joka oli samaan aikaan Suomen taideyhdistyksen intendenttinä. Nyblin / MV

Muutos taidegalleriaksi

Testamentin toimeenpano

Tunnetun valtioneuvoksen kuolema herätti huomiota ja hänen testamenttinsa sisältöä puitiin sanomalehdistössä, kun se julkistettiin hautajaisten jälkeen 25. helmikuuta 1881. Itsenäisen taideakatemian perustaminen ei näyttäneen olevan toteutumassa pitkään aikaan, vaan oltiin Cygnaeuksen mielihalun vastaisesti päätyvässä yhteisen talon, tulevan Ateneumin rakentamiseen Suomen taideyhdistyksen koululle ja kokoelmille sekä Suomen taideteollisuusyhdistykselle. Näinollen Cygnaeuksen huvila ja taidekokoelma siirtyivät testamentin mukaisesti Uudenmaan kuvernöörin ja Helsingin maistraatin hoitoon Suomen ensimmäistä yksityistä taidegallerian, Cygnaeuksen gallerian perustamista silmälläpitäen. Rakennuksen alakerta vuokrattiin huoneistoksi talonmiehelle, Cygnaeuksen toiveen mukaisesti meritullivahtimestari K.W. Nymanille. Hänen oli määrä huolehtia siitä, ettei huvilaa ”laiminlyödä tai sille aiheuteta vahinkoa”.¹⁹

Huonolla hoidolla olleen, 10 000 markan arvoiseksi arvioidun huvilan kunto ei ollut kovin hyvä ja se kaipasi jo perusteellista korjausta. Cygnaeus ei ollut maksanut Ullanlinnan kylpyläyhtiölle enää moneen vuoteen vuokraa, mutta se annettiin maistraatin anomuksesta anteeksi. Huvilaa ei pidetty mitenkään erityisen hyvänä museorakennuksena etenkin siksi, että se oli puurakenteisena palovaarallinen. Rakennuksessa ei kuitenkaan tehty mitään suurempia korjaustöitä ennen kuin taidekokoelmat siirrettiin sinne toukokuun 1881 loppuun mennessä.

Kesän aikana taideteokset asetti yläkerran asuinhuoneiden seinille taideyhdistyksen intendenttinä vuodesta 1869 toiminut B.O. Schauman. Lukuunottamatta yliopistolle lahjoitettua, E.F. Löfgrenin maalaamaa Fredrik Cygnaeuksen muotokuvaa, oli kokoelmassa yhteensä 210 teosta, jotka arviointiin ”hyvin eriarvoisiksi”. Kokoelmassa oli 96 öljymaalusta ja luonnosta, kaksi pastelli- ja akvarellimaalausta, 15 piirrosta, 21 valokuvaa, 13 kaiverrusta ja litografiaa sekä 48 kipsi- ja kaksi puuveistosta (patsaita, pystejä, reliefejä ja medaljonkeja), yksi marmorivaasi, kaksi kameeta ja neljä suomalaista pronssimitalia. Testamentissa oli toivottu kokoelmaa laajennettavan lahjoituksilla, joista ensimmäinen, kookkain ja arvokkain oli Albert Edelfeltin lahjoittama, ja varmasti Cygnaeuksen historiamaalauksien mukainen, nuijasotaa esittävä öljymaalaukset ”Poltettu kylä”.

Gallerian arveltiin tarjoavan taideystävälle ja Cygnaeuksen persoonallisuudesta kiinnostuneen isänmaanystävälle vierailunarvoisen kokemuksen. Lisämaustetta galleriakäynnille toisivat huvilasta avautuvat näköalat satamaan, Kaivopuistoon ja merelle. Yleisö sai kuitenkin odottaa vielä seuraavaan kevääseen gallerian avautumista.²⁰

Galleria avataan mutta uutuudenviehätys katoaa

Cygnaeuksen galleria avattiin 15. maaliskuuta 1882 neljältä iltapäivällä. Se tuli olemaan auki kahtena päivänä viikossa, keskiviikkona ja sunnuntaina kaksi tuntia. Sisäänpääsy maksoi 25 penniä. Galleriaa esitteli sen intendentiksi valittu B.O. Schauman, joka oli laatinut kokoelmasta suomen ja ruotsin kieliset luettelot. Hänen aikomuksenaan oli saada lopulta aikaan luettelo,

jossa kokoelman teoksia selitettäisiin Cygnaeuksen teoksista otetuilla lainauksilla, ja toisaalta laajentaa kokoelmaa niiden henkilöiden muotokuvilla, joista Cygnaeus oli kirjoittanut. Hyvin suuri osa kokoelmasta tulikin lopulta käsittämään henkilökuvia, myös valokuvia, joiden sijoittaminen osoittautui myöhemmin vaikeaksi.

Toukokuun 1882 alkuun mennessä galleriassa oli vierailut jo 571 kävijää. Kesän aikana, kesäkuusta heinäkuuhun jolloin kokoelma oli auki joka päivä, kävijöitä tuli vielä 323 lisää. Syksyllä aukiolopäivät supistuivat taas kahteen, ja marraskuusta seuraavaan huhtikuuhun galleria oli suljettu pimeyden ja kylmyyden takia. Gallerian vahtimestari päästi kuitenkin halukkaat sisään pääsymaksua vastaan.²¹

Vuoden 1882 lopulla Cygnaeuksen huvila siirtyi maistraatin hallusta Suomen valtion omistukseen. Huvilan tontista laadittiin joulukuussa Ullanlinnan kylpyläyhtiön kanssa uusi hallintaoikeussopimus. Sen oli tarkoitus kestää vuoteen 1900 asti samoin kuin oli sovittu muiden Kaivopuiston itäisen huvila-alueen vuokralaisten kanssa. Itäisen huvila-alueen infrastruktuuria oli samana vuonna parannettu rakentamalla viemärikanava. Cygnaeuksen huvilaa ei tähän kuitenkaan vielä kytketty.²²

Toisena aukiolovuotenaan Cygnaeuksen galleria oli jo menettänyt uutuu-
denviehatystään, eikä sinne ollut saatu mitään merkittäviä teostäydennyksiä-
kään. Vierailijoita oli vain neljännes edellisvuotisesta. Pienessä kaupungissa
”kaikki” olivat jo nähneet kokoelman ja näköalan, jota yksistäänkin pidettiin
25 pennin arvoisena. Turkulainen sanomalehtikolumnisti ivaili helsinkiläisten
välinpitämättömyyttä nähtävyyksiään kohtaan. Jos johonkin galleriaan tulisi
teostäydennyksiä, niitä katseltaisiin mieluummin Edlundin kirjakaupan ik-
kunaan sijoitettuna valokuvana. Cygnaeuksen galleriaa hän ei olisi löytänyt,
ellei olisi kysynyt muilta matkailijoilta. Helsingissä olisi ollut taulukokoelmia,
joita laittaa näytteille – Helsingin kaupunki sai mm. vuoden 1883 lopussa
vastaanottaa testamenttilahjoituksena kenraali Otto Furuahjelmän teoskokoel-
man – mutta ei gallerioita. Cygnaeuksen huvila alkoi jo nyt olla liian pieni
kokoelmalleen ja sen ainoa ”kilpailija” oli Suomen taideyhdistyksen kokoelma,
joka oli hajallaan kahdessa huoneistossa.²³

Gallerian ensimmäinen kunnostus

Cygnaeuksen huonokuntoisen huvilan kunnostukseen ja sen piha-alueen ta-
soitus- ja istutustöihin oli määrä ryhtyä jo syksyllä ja talvella 1883–84, mutta
työt viivästyivät rahoituspäätösten takia. Väliaikainen, Yleisten rakennusten
ylihallituksen Uudenmaan lääninrakennuskonttorin esimiehen kustannus-
laskelmaan perustunut, ”korkeimmalta taholta” myönnetty 9208 markan 60
pennin määräraha taattiin saatavaksi kuitenkin toukokuuhun 1884 mennessä,
ja työt päästiin aloittamaan elokuussa.

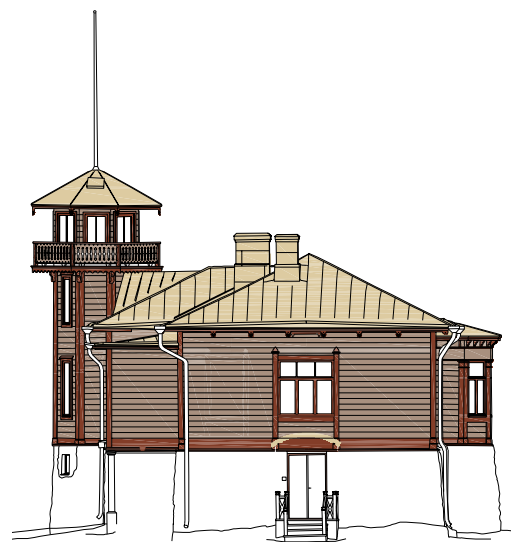
Helmikuuhun 1885 mennessä rapistunut huvila oli kohentunut huomattavasti ulkoisesti ja sisäisesti. Rakennusta ympäröiviä kallioita oli louhittu tasaisemmiksi ja piha-alueen syvimpiä kuoppia täytetty niin että saatiin aikaan suhteellisen tasainen nurmikko, jota uudet sorapintaiset kävelytiet halkoivat. Viimeistään keväällä pihalle istutettiin Helsingin kaupunginpuutarhurin suunnitelmien mukaan lehtipuita ja pensaita. Itse rakennus maalattiin vaalealla harmaanruskealla sävyllä ja kaikki listoitukset, ikkunat yms. tummemmalla punaisenruskealla sävyllä. Pohjoisenpuoleinen parveke purettiin ja pääsisäänkäynnin päälle asennettiin nykyinen peltikatos.

Sisäpuolella yläkerran näyttelyhuoneet kunnostettiin pintapuolisesti ja niiden seinät verhottiin ”soveliaim tapetein”. Vahtimestari sai alakerran asuntoonsa uuden asuinhuoneen, kun entinen suuri keittiö jaettiin väliseinällä kahtia (tilat 009 ja 011). Asuinhuoneen nurkkaan muurattiin uusi uuni ja entinen yhteys keittiön ja leivintuvan väliltä laitettiin umpeen. Menetetyn oviyhteyden tilalle täytyi avata uusi oviaukko eteisestä toiseen asuinhuoneeseen ja sitä kautta leivintupaan.²⁴

Muutostöiden seurauksena alakerta jakautui kahteen tai kolmeen asun-

”Ei pidä tulla liian suurin odotuksin suurem-
masta taiteesta. Jos ei ota lukuun Edelfeltin
”Poltettua kylää” ja Holmbergin ”Suomalaista
koivumäkeä” ja paria muuta, eivät taulut täytä
nykyajan kritiikin vaatimuksia. Mutta niiden
parissa viettää kuitenkin mielellään aikaansa,
mieluummin kuin taideyhdistyksen rikkaam-
missa kokoelmissa. [...] kaikki [Cygnaeuksen]
kokoelman taulut ja veistokset kertovat
väriensä ja muotojensa puolesta hänen niin
lämpimästä ja tulevaisuudenuskoisesta elä-
mänkatsomuksestaan suojella ja kasvattaa
taiteen herkkää, mutta kaunista kukkaa köy-
hässä maassamme. ... Juu, kannattaa käydä
Cygnaeuksen galleriassa useamminkin.”

Nimimerkki – Ib – Från Helsingfors. (Kåserier för A. U.) Åbo Underrättelser 13.7.1883.

Ennallistus Cygnaeuksen gallerian ulkoväriytyksestä vuoden 1884 remontin jälkeen. Värisävyt perustuvat vuoden 2014 väritutkimukseen.

toon, joissa asui viimeistään vuodesta 1885 lähtien jälleen huomattava määrä vuokralaisia. Vahtimestarina toimineen Frithioff Korhosen huusholliin kuului hänen puolisonsa Josefinan lisäksi tytär ja kaksi poikaa sekä piika Amanda Wikman. Lisäksi huvilassa asui vuokralalla palvelijatar Sofia Lignell sekä kaksi entistä palvelijaa, Hanna Witting ja Anna Brandtberg.²⁵ Vaikka gallerian kokoelma ei enää houkutellut suuria kävijämääriä, elämää huvilassa silti oli.

Vuonna 1889 otettu kuva ja sen osasuurennus, joissa näkyy Cygnaeuksen gallerian vuonna 1884 saama värijäsentely. Pohjoisparveketta ei enää ole ja torni on vielä uudelleenrakentamistaan edeltävässä asuunsa. Nyblin / MV

Gallerian ylläpito valtiolle, Kaivopuisto kaupungille

Galleria oli suljettuna alkukevään 1885. Sillä välin Cygnaeuksen testamenttilahjoituksen vastaanottoa ja galleriarakennuksen tulevan ylläpidon rahoitusjärjestelyjä käsiteltiin säätyvaltiopäivillä 18. ja 19. huhtikuuta ”osin melko kirein sanankääntein”. Yleisten rakennusten ylihallituksen toimeksiannosta oli rakennusmestari Joh. Henr. Helenius arvioinut huvilarakennuksen arvoksi 21 400 markkaa ja pihalla seisovan latriini- ja halkovajan 600 markan arvoiseksi. Tulevaa kunnossapittoa varten ylihallituksessa laadittiin 2470 markkaan noussut kustannusarvio kolmelle seuraavalle vuodelle 1885–87. Se sisälsi nuohouksen ja muiden normaalien ylläpitotöiden sekä puutarhanhoidon lisäksi vain pieniä korjaus- ja maalaustöitä.

Välihuutoja ja hilpeyttä herättäneessä keskustelussa eräät valtiopäiväedustajat katsoivat kokoelman sisältävän niin vähän taiteellista arvoa, että arvioidut ylläpitokustannukset tuntuivat korkeilta. Galleriakäyttöön soveltumattomalla huvilalla olisi ollut hyödyllisempääkin käyttöä, ja kokoelmat voitaisiin laittaa näytteille erilliseen huoneeseen joskus tulevaisuudessa hämmöttävään museorakennukseen. Gallerian puolustajat, etunenässä intendentti B.O. Schauman taas pitivät kustannuksia kansantaloudellisesti äärimmäisen pieninä. Kokoelman arvo oli jo pelkästään historiallisesti, monen kotimaisen taiteilijan ensimmäisten töiden näyttelynä suuri ja se oli tärkeä säilyttää yhtenäisenä ja yleisesti nähtävillä. Puolustajatkin kyllä myönsivät, että Cygnaeuksen olisi ollut parasta lahjoittaa kokoelmansa Helsingin kaupungille eikä ”Suomen

”Galleriassa voi vierailta myös talvikuukausina ilmoittamalla etukäteen tai soittamalla ulkoportaani viereistä kelloa.”

Finland 6.12.1885

”Täytyy sanoa Cygnaeuksen taidekokoelmas-
ta Kaivopuistossa, että se on unohduksiin
joutunut. [...] Kun eilen kävin kokoelmaa
katsomassa, hämmästyin sen vartija suuresti
siitä, että joku talvisaikaan oli eksynyt tänne.
Hän sanoi, ettei kukaan moneen viikkoon ollut
käynyt siellä. Vaan ei ole kummakaan, ettei ku-
kaan talvipakkasilla ota käydäksensä siellä, sillä
huoneissa oli melkein kylmempi kuin ulkona.
Tuuli puhalsi ikkunan rakojen läpi, kun ei edes
ole pantu kaksinkertaisia ikkunoita talveksi, ja
uunit olivat jääkylmät.”

A–r. Päivälehti 5.2.1892

”... Tahdon sen vuoksi heti sanoa, että juuri
siitä syystä että taideteoksista pidetään huolta,
gallerian huoneita ei ole lämmitetty ja uunit
ovat jääkylminä, tulenvaaran vuoksi tässä
puurakennuksessa, ja voin samalla vakuuttaa,
että ainoakaan taulu eikä mikään veistos ole
vähintäkään vahingoittunut niinä kymmene-
nä talvena, jotka ne jo ovat olleet kylmissä
suojissa...”

B.O. Schauman, *Sananen Cygnaeuksen galleriasta.*
Erään sanomalehdissä olleen syytöksen takia. Päivälehti
12.2.1892.

kansalle”, mikä loi kokoelman tasosta ehkä turhankin suuria odotuksia.²⁶

Valiokuntamietinnön jälkeen Cygnaeuksen gallerian kokoelma päätettiin ottaa valtion haltuun ja huolehdittavaksi testamentin ehtojen mukaisesti. Kunnossapitotyöt oli edelleen määrä rahoittaa pääosin gallerian sisäänpääsymaksuilla ja alakerran huoneistosta saatavilla vuokratuloilla. Senaatti myönsi gallerian ylläpitoon 1200 markan vuosittaisen määrärahan, jota myönnettiin sitten kolmen vuoden välein aina samansuuruisena seuraavalle vuosisadalle asti. Remontoitu Cygnaeuksen galleria avattiin yleisölle jälleen toukokuussa 1885 ja se sai vuoden aikana kokoelmaansa lahjaksi arvokkaan maalauksenkin, ehkä valtiopäiväkeskustelun innoittamana. Kävijämäärät olivat kuitenkin edelleen laskussa, vuoden 1885 aikana kokoelman katsasti 193 henkilöä.²⁷

Valtiopäiväkeskustelussa esille nousseella ajatuksella huvilan käytöstä taidegalleriaa parempiin tarkoituksiin saattaa olla taustansa Kaivopuiston yleisessä kehityksessä nimenomaan asuinalueeksi. Itäiselle puistoalueelle nousi yhä enemmän huviloita ja Ullanlinnan kylpylä- ja kaivohuone Oy oli 1880-luvun alkuvuosina ryhtynyt suunnittelemaan uusia huvilatontteja Kaivohuoneen ja Puistokadun väliselle alueelle. Pidetyn puistoalueen tuhoutuminen herätti yleistä närkästystä ja aikaansaivat vetoamuksia alueen ottamiseksi kaupungin haltuun. Yhtiölle oli vuonna 1853 annettu oikeus pitää sille luovutettu maa hallussaan niin kauan, kuin siellä oleva laitos oli yleisön käytettävissä silloiseen tarkoitukseen. Sen ei voitu katsoa sisältävän oikeutta ilman kaupungin lupaa muuttaa jo puistoksi järjestettyä alueen osaa yksityisille luovutettaviksi rakennustonteiksi.

Kylpyläyhtiö suostui luovuttamaan alueen sillä ehdolla, että huvilanomistajat saivat nauttia entisistä oikeuksistaan, kunhan he täyttivät voimassa olevien sopimustensa velvollisuudet. Vuonna 1886 kaupunki kaavoitti puiston itäosan uudeksi kaupunginosakseen ja huvilanomistajat saattoivat lunastaa aiemmin vuokraamansa alueet. Lopputuloksena oli hyvistä aikeista huolimatta se, että vuosisadan vaihdetta kohden ja sen jälkeen itäisen huvila-alueen vanhoja rakennuksia ryhdyttiin purkamaan. Niiden tilalle rakennettiin entistä suurempia rakennuksia, jopa asuinkerrostaloja. Cygnaeuksen galleria ja muutamat muut sen lähistöllä sijaitsevat huvilat jäivät muistuttamaan alueen alkuperäisestä luonteesta yhä tiivistyvän kaupunkirakenteen ympäröiminä.²⁸

Galleria kohentuu

Kokoelma kasvaa mutta rakennus rapistuu

Cygnaeuksen gallerian kokoelma täydentyi 1880-luvun loppupuolella muutamilla arvokkailla lisäyksillä, joita lahjoittivat edesmenneen hyväntekijänsä muistoksi mm. taiteilija Ferdinand von Wright ja kuvanveistäjä Carl Sjöstrand. Huolimatta muutamaa vuotta aikaisemmin tehdyistä korjauksista galleriarakennus oli jo vuonna 1889 sisältä ja ulkoa erittäin huonossa kunnossa. Huvilan ja sen sisältämän kokoelman pelastamiseksi Lääninrakennuskonttorissa tehtiin syyskuussa 1889 kustannusarvio, jossa todettiin, että 4150 mk olisi riittänyt juuri ja juuri lukuisten vikojen korjaamiseen, koska kyseessä oli niin pieni rakennus.

Tärkeimpänä korjauskohteena pidettiin huvilan ulkovaippaa. Torni ja osa muista ulkoseinistä, kaikki ikkunat, kaksi ulko-ovea ja parveke olivat niin lahoja, että ne täytyisi korjata perusteellisesti tai jopa rakentaa kokonaan uudelleen. Vesi oli päässyt tunkeutumaan sisälle mm. yläkerran ikkunoista ja sisäseinät olivat läikikkäitä. Syksyllä 1889 huvilassa tehtiin palotarkastajan vaatimia tulisijakorjauksia, mutta muilta osin kustannusarviota ei ”tuntemattomasta syystä” hyväksytty.

Rakennuksessa oli pakko tehdä muutamia hätäkorjauksia. Lahonnutta tornia paikattiin ja vahvistettiin naulatuin sidontaloudoin niistä kohdista, joista lahot seinähirret olivat pudonneet. Vuotava vesikatto maalattiin, sisäänkäyntiin asennettiin uusi ovi ja pohjakerroksen asuntojen kattoja ja

– Sitte se hirtehin valehteli olevansa menos-
sa Cygnaeuksen taidekokoelmaa katsomaan ja
rupesi viettelemään Kyllikkiä seuraansa.

– No, entä sinä?

– Minä esitin itsepäisesti Korkeasaaren suun-
taa ja puhdasta meri-ilmaa. Pitkäsäärinen
Halliparta vei voiton. Kyllikki kallistui ensin
puoleen ja toiseen ja virkkoi vihdoin: käykää
tekin, herra Huttunen, Cygnaeuksen taideko-
koelmaa katsomaan, jättäkää meri-ilma tällä
kertaa. . .

– Mutta sinä et mennyt.

– En, sanoin että olin nähnyt sen moneen
kertaan.

Uuden Suomettaren jatkosarja 10.6.1894.

lattioita korjailtiin. Vuosien 1891–1894 välisenä aikana Yleisten rakennusten
ylihallituksella ei kuitenkaan ollut käytössään markkaakaan Cygnaeuksen
gallerian remonttikustannuksiin.²⁹

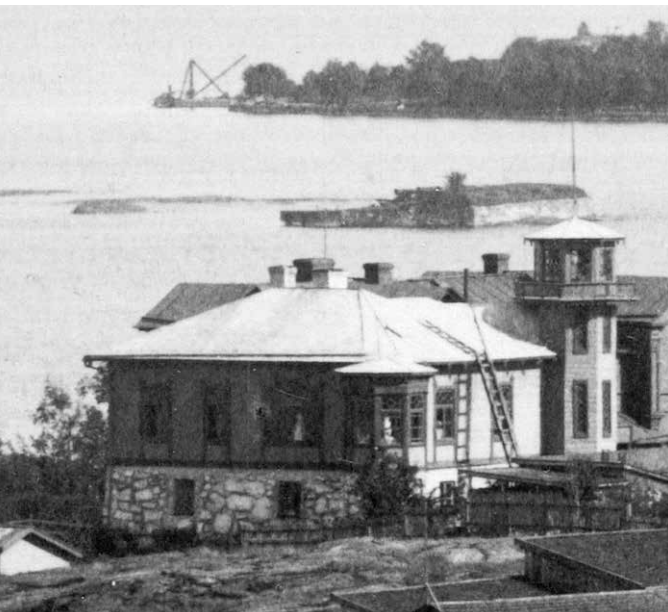
Vuosien 1895–1896 suurkorjaus

Vuonna 1895 Cygnaeuksen gallerian uudeksi intendentiksi tuli estetiikan
professori Eliel Aspelin-Haapkylä ja huvilaa ryhdyttiin usean vuoden laimin-
lyönnin jälkeen kunnostamaan ”jotta rakennus voitiin pelastaa totaaliselta
luhustumiselta”. Korjaustarpeet olivat edelleen lisääntyneet kuusi vuotta aiem-
min tehdyn kustannusarvion jälkeen. Uudenmaan lääninrakennuskonttorin
esimiehen, arkkitehti Ferdinand Öhmannin tammikuussa 1895 laatimassa
uudessa 6600 markan kustannusarviossa, joka tällä kertaa hyväksyttiin, lue-
teltiin suuri määrä korjaus- ja uudelleenrakennustöitä.

Cygnaeuksen galleria oli korjaustöiden takia suljettuna syksystä 1895
pitkälle vuoteen 1896 asti. Korjaustöiden kuluessa ilmeni nimittäin uusia
remonttitarpeita ja osa töistä, etupäässä ulkomaalaus- ja muita viimeistely-
töitä, täytyi jättää seuraavaan vuoteen. Siksi Öhmannin tammikuussa 1896
laatima 2100 markan lisäkustannusarvio sisälsi osittain samoja töitä kuin
edellisvuotinen.

Korjauksen aikana huvilan lahonnut torni, jonka seinät vuosivat ja olivat
peittyneet sisäpuolelta sienikasvustoon, purettiin ja rakennettiin uudelleen
uusista materiaaleista – ainoastaan kierreporras voitiin säästää. Torni ja aina-
kin pääosa muustakin rakennuksesta katettiin uudella galvanoidusta pellistä
valmistetulla vesikatteella. Peltikatto oli vuotanut niin pahoin, että vesi oli
päässyt yläkerran huoneisiin, erityisesti ruokasaliin, jonka katto ja seinät
olivat vahingoittuneet. Ruokasaliin liittyvän verannan lattia oli lahonnut ja
vahtimestari oli paikannut sen väliaikaisesti. Nyt veranta purettiin kokonaan
ja rakennettiin uudelleen. Vesivuotojen takia sisätiloissa jouduttiin tekemään

Yllä: Galleria ennen peruskorjausta, mahdollisesti vuonna 1889. Riis / MV

Alla: Rapistunut galleriarakennus juuri ennen vuoden 1895 korjausta tai sen aikana. Kuvassa näkyy lahon tornin tueksi asetettuja puuparruja ja ruosteisen näköinen kattopellitys. MV

laajoja pintakunnostustöitä. Alakerran suuri leivinuuni purettiin turhana ja keittiöön sekä entiseen leivintupaan muurattiin uudet Högforsin liedet entisten ”loppuunpalaneiden” tilalle.

Huvilan ulkonäköön vaikutti merkittävimmin se, että kaikki ikkunat, eteisen ikkunaa lukuun ottamatta, jouduttiin uusimaan lahovikojen takia ainakin ulkopuutteiltaan. Uusitut ikkunat olivat puitejaoltaan alkuperäisiä huomattavasti yksinkertaisemmat. Kaikkien yläkerran ikkunoiden alapuolelta irrotettiin lautaverhoilu ja seinähirret tutkittiin. Huvilan lautaverhoilu kunnostettiin muutenkin kauttaaltaan vuotojen takia ja lopulta koko rakennus maalattiin. Ulkoväriyty muuttui ruskeasävyisestä harmaaksi tai vihertävänharmaaksi, mikä on jälleenrakennetun tornin alin maalikerrostuma.

Cygnaeuksen gallerian silloisen vahtimestarin, entisen matruusin Gustaf Ingmanin perheen ja muiden vuokralaisten elinoloja helpotettiin asentamalla tontin lounaiskulmaan vesihana, joka liittyi aidan toisella puolella kulkevaan kaupungin vesijohtoverkkoon. Aiemmin vettä oli jouduttu kantamaan katoisen kirkon edusta-aukiolla olleesta kaivosta. Vesijohtoliike Rob. Huberin toimesta huvilaan rakennettiin lisäksi viemäröity laskikaivo.

Vuoden 1896 remonttikustannukset olivat yhteensä 2099 mk 81 penniä, eli muutaman pennin alle kustannusarvion. Talo oli nyt kunnostettu läpikotaisin, eikä seuraavalle vuodelle varattu lainkaan korjausrahoja. Cygnaeuksen galleria avattiin remontin jälkeen uudelleen syyskuun alussa 1896. Intendentti Aspelin-Haapkylä oli järjestänyt kokoelman uudelleen ja laatinut siitä uuden luettelon. Vuosisadan vaihteessa galleriarakennuksen pysyvinä asukkaina olivat enää vahtimestari Ingman puolisoineen (vuoteen 1907 asti).³⁰

Mikä on Cygnaeuksen galleria?

Aina silloin tällöin nousi esille ajatus Cygnaeuksen gallerian ja varsinkin sen pohjoispuolisen, tyhjän kaupungin tontin ja siitä rantaan ulottuvan telakka-

Vas. ja yllä: Kaksi Fredrik Cygnaeuksen juhluvuonna 1907 julkaistua kuvaa galleriasta. Valvojan juhlaulkaisu 1907

Oik: Osa Bertel Jungin asemakaava-suunnitelmasta 1909, jossa on esitetty uuden raatihuoneen rakentamista gallerian pohjoispuolelle. HKA

Alla: Todennäköisesti vuoden 1909 tienoilla otettu kuva galleriasta. Taustalla Kallioliinan pihalla sijainneet langattoman lennättimen mastot. MV

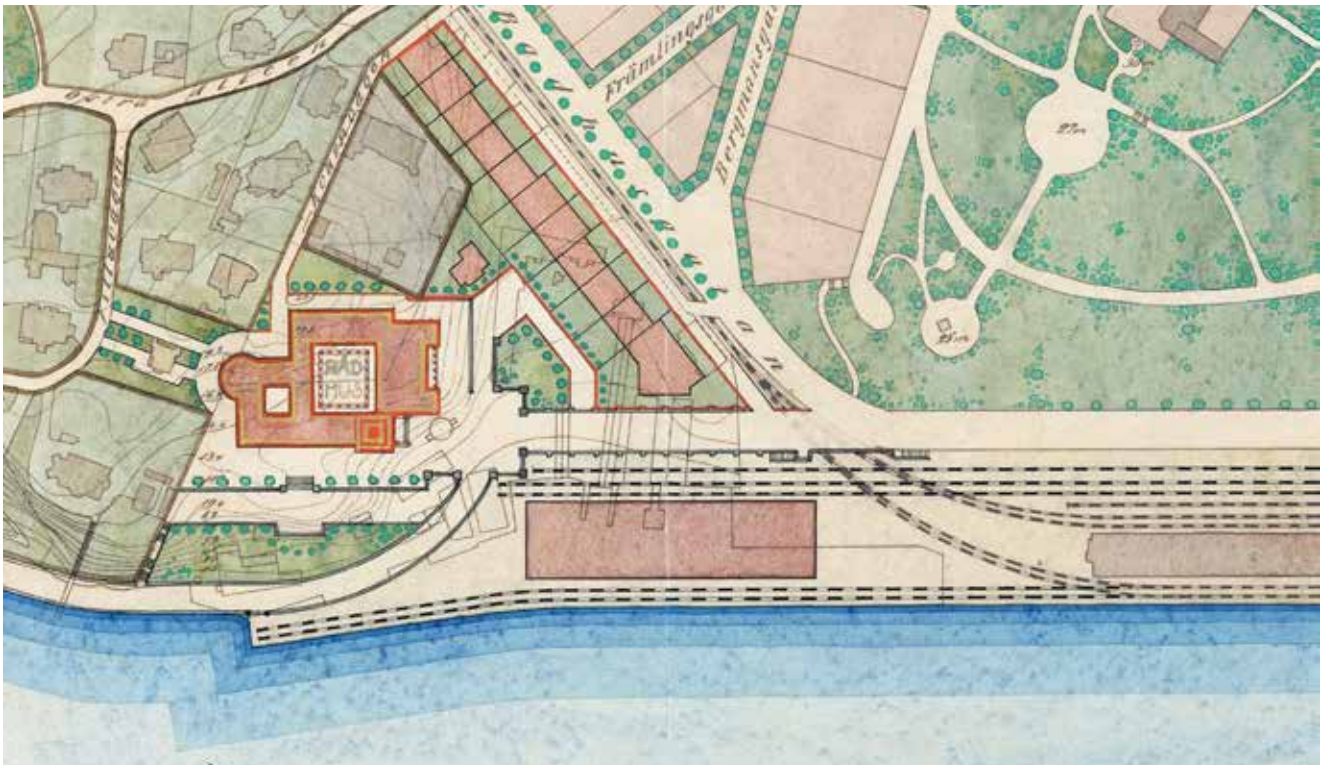
alueen muusta käytöstä. Vuonna 1897 etsittiin Suomen Kansallismuseolle sijoituspaikkaa ja yhtenä monista toteutumattomista ehdotuksista esille nousi Cygnaeuksen gallerian pohjoispuolinen tontti – galleria olisi voinut näin toimia kansallismuseon sivurakennuksena. Vuodesta 1909 lähtien samalle paikalle kaavailtiin asemakaava-arkkitehti Bertel Jungin toimesta uutta raatihuonetta, jonka piha-alueisiin Cygnaeuksen gallerian alue tavalla tai toisella olisi liittynyt.³¹

Gallerian seuraava perusteellisempi korjaustyö tehtiin vuonna 1904, Ferdinand Öhmanin ja intendentti Aspelin-Haapkylän helmikuussa tekemän tarkastuksen pohjalta. Sisäpuolisista korjauksista näkyvimpiä olivat näyttelytilojen lankkulattioiden päälle asennetut linoleum-matot ja tämän kerroksen oviin vaihdetut nikkelöidyt metallipainikkeet. Ulkopuolella kunnostustyöt käsittivät pieniä korjaustöitä ja koko rakennuksen maalauksen. Korjaustöiden lopputuloksesta on säilynyt valokuvia mm. vuosilta 1907 ja 1909, mutta käytetyistä värisävyistä tiedetään varmasti vain se, että listoitukset säilyivät edelleen seinäpintaa tummempina. Seinissä käytettiin mahdollisesti vihreää sävyä ja listoituksissa hyvin tummaa vihreää, jotka sopivat aikakauden jugendtyylivaikutteisiin. Kattotuolien sekä ovien ja ikkunoiden vuorilautojen viisteitä korostettiin ruskeanpunaisella sävyllä.³²

Fredrik Cygnaeuksen syntymän 100-vuotisjuhlia vietettiin huhtikuun alussa 1907 ja ylioppilaskunnassa pidetyn juhlaesitelmän piti gallerian intendentti professori Aspelin-Haapkylä. Hän arveli, ettei monelle kuulijalle ollut enää täysin selvää, miksi Cygnaeuksen nimi liitettiin hänen nuoruudenystävien Lönnrotin, Runebergin, Nervanderin ja Snellmanin rinnalle kansallisen herätysajan suurmieheksi. Cygnaeus kun oli ”tykkänään toisen ajan mies” ja liikkui aivan toisessa henkisessä ilmapiirissä kuin silloinen sukupolvi. Valvojanlehden juhlanumerossa taidehistorioitsija K.K. Meinander kertasi gallerian vaihteita ja vertasi sen merkitystä Cygnaeuksen muiston säilyttämisessä Lönnrotin syntymäkotiin ja Runebergin Porvoon kotiin – huvilan komea sijainti näköaloineen kuvasti oivallisesti romanttisuuteen ja suurisuuntaisuuteen taipuvaista runoilijaa.³³

Juhlennasta huolimatta Cygnaeuksen galleria ei pysynyt monienkaan mielissä, mutta koska galleria oli kuitenkin auki joka päivä, olivat kävijämäärät

"Mikä on Cygnaeuksen galleria? Se kysymys ei liene kaikille arv. lukijoilleni selvillä. Oletan että monetkin opettajakuntamme jäsenet ovat pääkaupungissa käydessään ja ollessaan koko nimenkin unohtaneet."

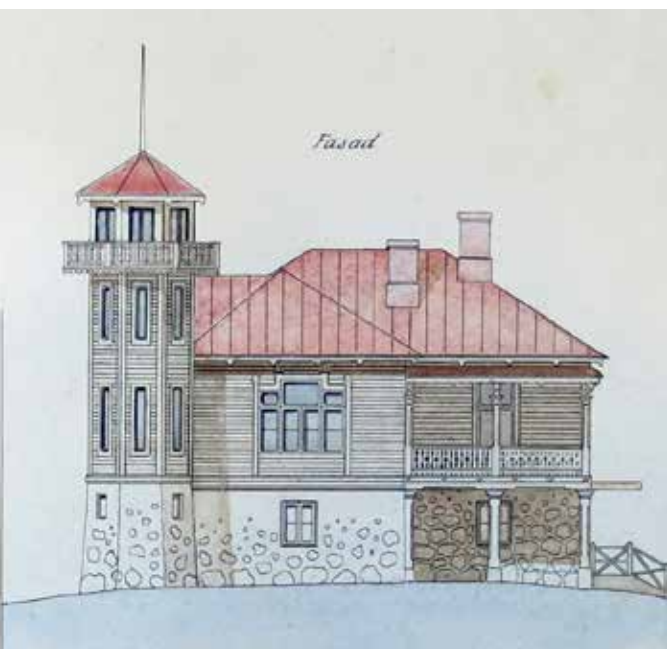
Korsia. Kimmo, Opettajain lehti 23.4.1909.

Ajoittamaton kuva galleriasta ennen verannan muuttamista näyttelytilaksi. Aiemmasta poikkeavan värijäsentelynsä puolesta kuva on ajoitettavissa vuoden 1915 jälkeiseen aikaan. Ikkunapuitteiden värisävy on selvästi listoituksia tummempi. MV

Ajoittamaton, mutta varmasti ennen vuotta 1918 otettu kuva galleriasta. CGA

Agnes Dahlin laatima mittauspiirustus vuodelta 1915. KA

korkeampia kuin alkuaikoina, esimerkiksi vuonna 1909 kävijöitä oli 691. Heistä pääosa tuli maaseudulta tai ulkomailta – helsinkiläiset olivat sen unohtaneet. Eräs kolumnisti arveli etteivät monet edes tienneet missäpäin *Läntisen* Kaivopuiston huvila n:o 17 sijaitisi, tuoden siten oman lisänsä lukijoidensa hämmennykseen. Perille löysi varmimmin, kun otti suunnan keskustaan erinomaisesti näkyviä kahta korkeaa langattoman lennättimen mastoa kohti, jotka Venäjän laivasto oli muutamaa vuotta aiemmin pystyttänyt omistamansa Kalliolinnan huvilan pihalle. Kalliolinnan alueelle ei kuitenkaan ollut syytä mennä, koska luvassa oli 40 markan sakko. Viereisestä portista pääsi Cygnaeuksen galleriaan edelleen 25 pennin pääsymaksua vastaan.³⁴

Tasaisesti kymmenen vuoden välein suoritettu galleriarakennuksen ulkomaalaus suoritettiin vielä kerran intendentti Aspelin-Haapkyllän kaudella. Gallerian remontitöihin oli Yleisten rakennusten ylihallituksessa varattu rahaa vuosille 1914–16 yhteensä 895 markkaa, josta suurin osa 460,17 mk käytettiin vuonna 1915. Todennäköisesti juuri tänä kesänä rakennus maalattiin ja myös vesikattoa korjattiin; näin voi päätellä salin lukunurkkauksen vesikaton täytteestä sata vuotta myöhemmin löytyneiden kevään 1915 sanomalehtien perusteella. Julkisivujen väritystä muutettiin ja seinien listoitukset maalattiin tällä kertaa seinäpintaa vaaleammalla sävyllä. Katto maalattiin todennäköisesti punaiseksi, jollainen se on arkkitehti Agnes Dahlin marraskuussa 1915 laatimassa mittauskuvassa.³⁵

Laajennuksia ja purku-uhkia

1917–1964

– Mutta höyrylaivan sauhu ja kaikki maalaukset tuollaisessa sataman lähellä sijaitsevassa Taidepalatsissa?

– Perusteettomia ennakkoluuloja, vastasi prof. Hirn. Valtakunnan raha-asiat eivät vielä pitkään aikaan salli Taidepalatsin rakennussuunnitelmien toteutusta ja silloin ollaan jo varmasti miltei täydellisesti meriliikenteestä puheen ollen siirrytty puu- ja hiililämmityksestä öljylämmitykseen.

Asiantuntijoiden mielipiteitä galleria-alueen sopivaisuudesta suunnitellun taidemuseon rakennuspaikaksi. Uusi Suomi 13.3.1932.

Oik.: Kaksi Tähtitorninmäeltä otettua kuvaa, joissa näkyy Cygnaeuksen gallerian ympäristön rakentuminen 1910-luvun lopulta (tuntematon kuvaaja / MV) 1920-luvun lopulle (Mikkola / MV).

Vaaleana hohtava galleria kesäkuussa 1929. Ilmavoimien kuvakokoelma / Sotamuseo

Yrjö Hirnin uudistukset

Näyttelytiloja laajennetaan

Cygnaeuksen taidekokoelma oli kasvanut alkuperäisestä testamenttilahjoituksesta huomattavasti. Erityisesti veistokset ja B.O. Schaumanin 1880-luvulla ja 1890-luvun alussa kokoelmiin hankkimat grafiikanlehdet ja valokuvat tarvitsivat lisätilaa. Niitä oli siihen mennessä täytynyt sijoittaa öljymaalausten sekaan. Professori Yrjö Hirnin tultua Cygnaeuksen gallerian intendentiksi keväällä 1917, suoritettiin tämän ja seuraavan vuoden aikana näyttelytiloissa laajennuksia, jotka vaikuttivat myös rakennuksen ulkoasuun.

Veistoksille, erityisesti rintakuvakokoelmalle tehtiin kokonaan uusi näyttelytila muuttamalla toisen kerroksen veranta sisätilaksi. Sen alapuolinen tila säilyi kuitenkin edelleen avoimena. Koska entisen makuuhuoneen ainoa ikkuna oli avautunut verannalle, täytyi huoneen itäseinään, pääsisäänkäynnin puolelle avata uusi ikkuna. Myös torniportaan seinät ruokasalista ylös näköalatasanteelle otettiin näyttelykäyttöön. Pohjakerrokseen johtava portaanosa erotettiin väliovella ja yläosan paljaat hirsiseinät vuorattiin pinkopahvein, jotta niille voitiin ripustaa kaiverruksia ja valokuvia. Vanhoissa näyttelyhuoneissa vapautui tilaa asetella teokset entistä järjestelmällisemmin ja väljemmin.

Näihin uudis- ja lisärakennustöihin senaatti myönsi normaalien ylläpitomäärärahojen lisäksi 2950 markan määrärahan kesäkuussa 1917 ja varat käytettiin vuoteen 1919 mennessä. Myös Helsingin kaupunginvaltuusto

myönsi Hirnin anomuksesta 300 markan määrärahan itse näyttelyjärjestelyjen tekemiseksi, mm. veistosjalustojen ja kuvakehysten hankintoihin tammikuussa 1918. Vuosien 1917–18 töistä ei ole löytynyt kustannusarviota, joten suoritettut muutokset eivät ole kaikilta osiltaan selvillä.

Hirn oli hakenut kaupungilta lokakuussa 1917 gallerian vahtimestarin tointa jo kymmenen vuotta suorittaneen Vera Eklundin palkkakuluihin kalliinajanavustusta, mutta sitä ei myönnetty. Vera Eklund oli hoitanut vahtimestarintointia itseksensä sen jälkeen, kun hänen puolisonsa Fredrik oli kuollut vuonna 1916. Ennen Cygnaeuksen galleriaan siirtymistään Eklundit olivat olleet suuriruhtinaanpalatsin, nykyisen presidentinlinnan vahtimestareina. Vera Eklund ja hänen tyttärensä Alma olivat lopulta Cygnaeuksen huvilan pitkäaikaisimmat ja tähän aikaan myös ainoat asukkaat. Vahtimestareiden lisäksi ei talossa muita pysyviä asukkaita ollut 1900-luvun alussa ollut. He asuttivat pohjakerroksen kahden huoneen, keittiön ja kamarin asuntoa. Vahtimestarin toimenkuvaan kuului myös näyttelyopastus, jossa Vera Eklund saattoi hyödyntää venäjänkielentaitoaan. Hän näet oli ollut nuorempana kuusi vuotta Pietarissa ompelijattarena.³⁶

Vahtimestarin asuntoa kohennettiin uusimalla sen kamarin uuni osana kesällä 1924 suoritetuista korjauksista. Muiden uunikorjausten lisäksi Uudenmaan lääninrakennuskonttorissa tammikuussa laadittuun kustannusarvioon sisältyi vain julkisivutöitä. Tornin kolme ikkunaa ja pääsisäänkäynnin ovi

Vahtimestari Vera Eklund ja Alma Eklund Mikki-kissan kanssa huvilan verannan alla. Jouste / MV

Cygnaeuksen galleria vuonna 1929. Sipilä / MV

Ripustusteline työhuoneen uunin edessä 1940-luvulla.
Kuva Elanto-lehden artikkelista 1949.

uusittiin. Huvilan julkisivut ja vesikatto maalattiin, jolloin värisävyjä jälleen muutettiin. Katon sävy oli hyvin tumma ja ulkoseinät taas entistä vaaleammat. Sekä seinät että listoitukset, ikkunat ja muut julkisivun osat maalattiin ilmeisesti lähes samalla, hyvin vaalean harmaalla sävyllä. Kivijalkaa ei enää kalkittu, ja se säilyi luonnonkivipintaisena vuosisadan lopulle asti. Vaaleus ja mm. sisäänkäyntioven peilijako heijastelivat ajankohdan klassistisia vaikutteita.³⁷

Gallerian kohtalosta keskustellaan

Vuonna 1924 ilmestyneessä kokoelman uutta järjestelyä esittelevässä Cygnaeuksen gallerian oppaassa intendentti Hirn otti kantaa taideteosten tulevaisuuteen huvilassa, jota hän piti ”erittäin sopimattomana arvokkaiden taideteosten säilytyspaikaksi”. Oli olemassa ainainen riski tulipalosta puurakennuksessa, jonka alakerran vahtimestarin asuntoa täytyi kuitenkin lämmittää. Kylmät näyttelytilat taas olivat käytännössä suljettuina koko talvikauden. Ongelman ratkaisemiseksi ja Fredrik Cygnaeuksen viimeistä tahtoa kokoelman koossa pitämiseksi kunnioittaen voitaisiin teokset Hirnin mielestä kuitenkin siirtää tulevaisuudessa mahdollisesti toteutuvaan suureen taidemuseoon, joka korvaisi mm. jo ahtaaksi käyneen Ateneumin näyttelytilat.³⁸

Keskustelu tällaisen Taideyhdistyksen, Cygnaeuksen, Antellin ja Sinebryhoffin kokoelmaa yhdistävän ”taidepalatsin” rakentamisesta jatkui edelleen vuonna 1932, kun Cygnaeuksen galleria täytti 50-vuotta. Intendentti Hirn oli kehitellyt ajatustaan mm. Helsingin pormestarin Arthur Castrénin kanssa, ja ehdotti taidepalatsin sijoituspaikaksi Cygnaeuksen gallerian, valtion omistaman Kallioliinan ja niihin pohjoispuolella liittyvän, kaupungin omistaman kallion muodostamaa aluetta. Tähän ”monumentaalirakennukseen” voitaisiin Cygnaeuksen kokoelmalle sitten järjestää oma huone tai jopa erillinen paviljonkirakennus. Vastakkaista, Cygnaeuksen huvilan ainutlaatuisuutta juuri Suomen 1800-luvun taiteen museona korostavaa näkemystä edustivat mm. taidehistorian professori Onni Okkonen ja Helsingin taidehallin intendentti Bertel Hintze. Jälkimmäinen korosti erityisesti huvilan tunnelmaa, rakennuksen ja omalaatuisen kokoelman muodostamaa historiallisesti yhtenäistä

Galleriarakennus vuonna 1932. Pietinen / MV

kokonaisuutta, jota ei millään uudella paviljongilla pystyttäisi korvaamaan. Huvilan sivistyshistoriallista vaikutelmaa voitaisiin vielä korostaa sijoittamalla näyttelyhuoneisiin kalusteita tuomaan tuulahdus Cygnaeuksen aikakaudelle ominaisesta "l'ancien regime"-tunnelmasta. Lämmitysongelmat ratkaistaisiin tyylikkäästi varustamalla huvila lämpöpattereilla.³⁹

Cygnaeuksen gallerian tontilla ja sitä ympäröivällä maisemallisesti komealla alueella olisi 1920-luvulla ollut muitakin ottajia. Tulevan eduskuntatalon sijoituspaikkaa pohtinut lautakunta oli iskenyt silmänsä alueeseen syksyllä 1923 vaihtoehtona Tähtitorninmäelle. Eduskuntatalon suuri tontti olisi kuitenkin vaatinut myös osan laivaveistämöaluetta, joka oli vuokrattu Helsingfors Skeppsvarvs Ab:lle vuoteen 1931 asti. Eduskuntatalolle löydettiin sitten pian keskeisempi sijoituspaikka Töölöstä. Pelkästään Cygnaeuksen gallerian tonttia havitteli puolestaan keväällä 1926 kauppaneuvos Juho Lallukan ja hänen puolisonsa nimeä kantavan säätiön hallitus etsiessään sijoituspaikkaa testamentissa edellytetyille taiteilijakodille. Kaupunki ei kuitenkaan voinut valtiolle vuokrattua tonttia säätiölle luovuttaa, ja huvilatontin tuleva käyttö oli muutenkin sidoksissa veistämöalueen ja Kallioliinan tontin tulevaan käyttötapaan.⁴⁰

Valtion ja kaupungin välisen vuokrasopimuksen 25-vuotisjakson päättyessä vuoden 1926 alussa galleriatontin vuokraa korotettiin roimasti, 108 markasta 5000 markkaan, ja kaupungilla oli myös haluja lyhentää sopimuskautta 5-vuotiseksi. Keväällä 1928 päästiin kuitenkin yhteisymmärrykseen siitä, että vuokraus jatkuisi 25-vuotisena, eli vuoden 1950 loppuun, mutta heti kun valtio rakentaisi "yleisen taidemuseorakennuksen", tontti luovutettaisiin takaisin kaupungin käyttöön.⁴¹

Cygnaeuksen galleria sai olla entisillä sijoillaan tämänkin 25-vuotiskautensa. Rakennusta pidettiin kunnossa, mutta korjauksista ei ole säilynyt tarkempia tietoja. Määrärahapäätöksistä päätellen suoritettiin ainakin vuonna 1936 suurempi korjaustyö, jonka yhteydessä julkisivut todennäköisesti maalattiin entiseen tapaan.⁴²

Huvila säästy vaurioitta sekä talvisodan että jatkosodan pommituksista,

Alma Eklund tornin sisäänkäynnillä (ala, Jouste / MV) ja yläkerran salissa 1940-luvulla (oik., Grünberg / CGA).

Gallerian naapuri C.G. Mannerheim kotinsa edustalla 13. huhtikuuta 1937. Pietinen / MV

”Hyvä, että tästä kirjoitetaan lehteen, niin että saamme enemmän vieraita, hän [Vera Eklund] sanoo. Mutta talvipakkasten ajaksi viedään osa arvokkaimmista teoksista muualle, joten on parasta pistäytyä täällä ennen talven tuloa. Keskuslämmitystä ei meillä ole eikä yläkeroksessa edes sähkövaloakaan.”

A. K- nen. Unohdettu museo. Elanto-lehti 3.12.1949

vaikka pommeja lähiympäristöön putoilikin ja yhtenä yönä vahtimestari Vera Eklundin täytyi tyttäreineen siirtyä kodistaan vastapäisellä tontilla sijainneeseen pommisuojaan. Taidekokoelma oli sotien ajan evakuoituna. Jatkosodan aikana vuonna 1942 rakennushallituksessa laadittiin Cygnaeuksen huvilan tarkistettut piirustukset, joissa mm. esitettiin aiemmin tehty verannan muutos näyttelytilaksi sekä todennäköisesti 1930-luvulla täysin uudistettu piharakenus. Ei ole tietoa liittyikö tarkistettujen piirustusten laadintaan korjaustöitä tai niiden suunnittelua.⁴³

Galleria pelastuu

Puretaanko vai korjataanko?

Vuonna 1950 Cygnaeuksen gallerian vuokrasopimus uusittiin viideksi vuodeksi ja vuokraa korotettiin 40 000 markkaan. Yrjö Hirnin kuoleman jälkeen 1952 gallerian virkaa tekevä intendenttinä oli arkkitehti Meri Hämäläinen. Uudeksi talonmies-vahtimestariksi tuli samana vuonna, 93-vuotiaana kuolleen äitinsä jälkeen Alma Eklund-Jouste. Heidän aikanaan, todennäköisesti vuonna 1953, huvilan ulkopuolta kunnostettiin ja se mm. maalattiin entiseen tapaan. Myös sisäpuolella tehtiin pienimuotoisia maalauskorjauksia vuonna 1955.⁴⁴

Tällä välin useat muut Kaivopuiston entiset huvilatontit alkoivat täyttyä asuinkeuhkaloista, mm. viereiselle, helsinkiläiselle liikemiehelle myydylle Kalliolinnan tontille nousi vuodesta 1949 lähtien kaksi kerrostaloa. Helsingin Kaupungin kiinteistölautakunta suunnitteli myös gallerian vuokrasopimuksen purkamista ja tontin myymistä yksityiselle taholle. Tontin asemakaavan mukaisen rakennusoikeuden laskettiin vastaavan 664 000 markan vuosivuokraa.⁴⁵

Lokakuussa 1955, vuokrasopimuksen uusimisen lähestyessä, Helsingin kaupunki uhkasi häätää gallerian Kaivopuiston tontiltaan. Häätöä perusteltiin mm. sillä, että taideteokset vahingoittuivat lämmittämättömässä rakennuksessa, mistä ei kuitenkaan ollut mitään näyttöä. Seurasi vilkas keskustelu, jossa taidemuseon lakkautus ja rakennuksen purkaminen nähtiin Cygnaeuksen

Cygnaeuksen galleria vuonna 1953. Dilén / HKM

”Taidetta puoli vuosisataa lämmittämättömissä huoneissa. Cygnaeus-gallerian siirtoa ehdotetaan.”

Uusi Suomi 18.10.1955

”Kulttuuriskandaalin estäminen kaupunginhallituksen käsissä.”

Helsingin Sanomat 30.10.1955

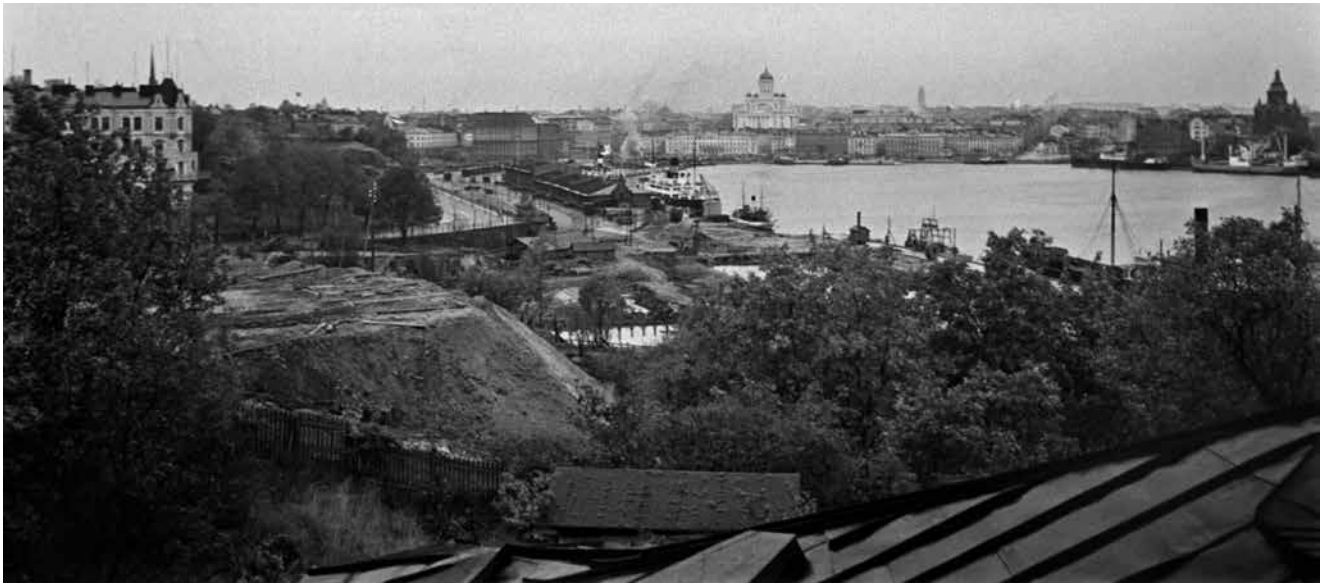
”Omasta puolestaan opetusministeriö, kuten kysymyksessä olevat asiantuntijatkin, pitää erittäin tärkeänä, että Cygnaeuksen Gallerian taidearteet saisivat mahdollisimman kauan olla sijoitettuina juuri alkuperäisessä ympäristössään. Tämä olisikin mahdollista, sillä aivan vasta rakennushallituksen toimesta perusteellisesti kunnostettu ja siistitty huvila, jossa galleria sijaitsee, on todettu olevan yhä tarkoitukseen täysin sopiva.”

Opetusministeriö Helsingin Kaupunginhallitukselle 31.10.1955

testamentin vastaisena ”kulttuuriskandaalina”. Kaupunginhallitus päättikin ”ottaa huomioon Cygnaeus-gallerian arvon” ja jatkaa vuokrasopimusta vielä vuoden 1960 loppuun.

Maaliskuussa 1957, Fredrik Cygnaeuksen syntymän 150-vuotis- ja gallerian 75-vuotisjuhluvuonna, kaupungin edustajat antoivat ymmärtää, että mikäli opetusministeriö olisi suostuvainen peruskorjaamaan galleriarakennuksen vuoteen 1961 mennessä, vuokra-aikaa jatkettaisiin edelleen. Rakennushallituksen Uudenmaan läänin lääninrakennustoimistossa ryhdyttiin toimiin, ja mm. laadittiin ajantasaispiirustukset rakennuksen silloisesta tilanteesta.⁴⁶

Peruskorjauksen suunnitelmat valmistuivat 27. maaliskuuta 1957 ja ne signeerasi lääninarkkitehti Aarne Raveala. Tärkeimmät uudistukset tulivat olemaan vesikiertoisen keskuslämmityksen asentaminen lämpöpattereineen ja öljypolttoisine Minor-kattiloineen, wc- ja suihkutilojen rakentaminen ja gallerian liittäminen kaupungin viemäriin sekä sähköjohtojen vetäminen koko rakennukseen – aiemmin vain talonmiehen asuntoon oli johtanut erillinen ilmajohto. Alakerran tilamuutoksista johtuen 40 vuotta aiemmin näyttelytilaksi muutetun verannan alle jäänyt ulkotila muutettiin talonmiehen asunnon eteistilaksi. Eteisestä avattiin kivisen ulkoseinän läpi käynnit pannuhuoneeseen (005) ja talonmiehen olohuoneeksi muutettuun entiseen leivintupaan (010). Olohuoneen ja keittiön (009) välille avattiin jälleen oviyhteys, joka oli ollut suljettuna 1880-luvulta lähtien. Vanha oviyhteys pohjakerroksesta torniportaaseen sen sijaan suljettiin.

Näkymä Cygnaeuksen huvilan tornista 1950-luvun alussa. HKM

Helsingin kaupunginvaltuusto päätti maaliskuussa 1958 jatkaa tontin vuokra-aikaa 20 vuodella tammikuusta 1961 lähtien edellyttäen, että galleriarakennuksessa oli siihen mennessä suoritettu lääninrakennustoimiston korjaussuunnitelmassa määritellyt työt.⁴⁷

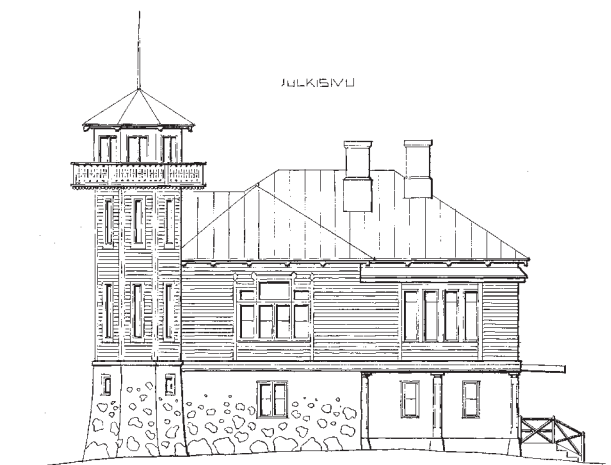
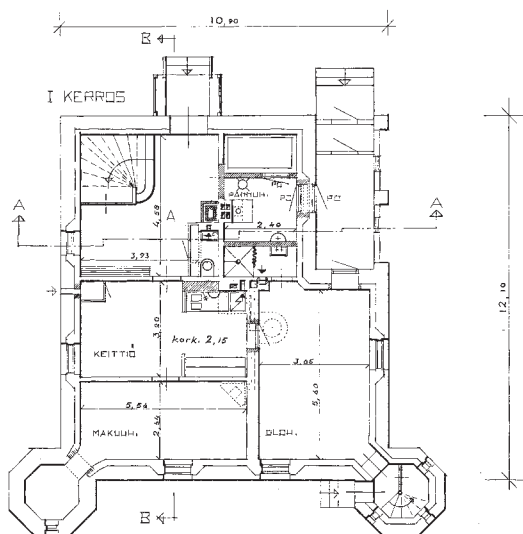
Peruskorjaus 1959–63

Eduskunta myönsi vuoden 1959 tulo- ja menoarviossa Cygnaeuksen gallerian korjaustöiden suorittamiseen neljän miljoonan markan määrärahan. Suunnitelmaa ja kustannusarviota oli näin ollen tarkistettava määrärahan mukaiseksi. Tarkistettu, 3 961 000 markan kustannusarvio valmistui opetusministeriön tätä koskevaa pyyntöä seuraavana päivänä, 11. helmikuuta 1959.

Aarne Raveala lähetti tarkistetut asiakirjat opetusministeriöön maaliskuun alussa 1959 ja ilmoitti korjaustöiden voivan alkaa heti kun määräraha oli käytettävissä. Koska suunnitelmat sisälsivät kaikkien pohjakerroksen tulisijojen purkamisen ja keskuslämmityksen asentamisen, olisi työt saatava valmiiksi ennen tulevan lämmityskauden alkua lokakuussa 1959. Opetusministeriö ilmoitti, että määrärahat maksettaisiin rakennushallitukselle heti kun töiden alkamisesta oli ilmoitettu, minkä Raveala teki 15. huhtikuuta 1959.

Huvila liitettiin nyt ensi kertaa kaupungin viemäriin, ja tätä varten täytyi louhia ja kaivaa kanava Kallioliinnantielle. Myös itse rakennuksen alustaa louhittiin, kun talonmiehen tulevan olohuoneen, pannuhuoneen ja mär-

Suunnitelmapiiirustus vuodelta 1957, jossa on esitetty mm. kaakkoiskulman avoimen tilan muutos talonmiehen eteiseksi ja keskuslämmityshuoneen sekä wc- ja pesutilojen rakentaminen alakertaan. RakH / KA

kätilöiden sekä uuden eteisen lattiat tehtiin maanvaraisina betonilaattoina. Talonmiehen asunnon vanha keittiö puuhelloineen sai väistyä ajanmukaisten keittiökaapistojen tieltä ja lattioihin asennettiin linoleumit.

Pohjakerroksen muutostöihin liittyvistä sisämaalaustöistä ja eräistä ulkopuolen paikkausmaalaustöistä laadittiin heinäkuun lopussa 1959 erillinen kustannusarvio ja Maalaus Oy suoritti työt lokakuun alkuun mennessä. Pohjakerroksen muutostyöt ja keskuslämmitystyöt viivästyivät jonkin verran suunnitellusta ja loppukatselmus voitiin suorittaa vasta marraskuun loppupuolella 1959.⁴⁸

Yläkerran näyttelytilojen ja tornin kunnostus- ja maalaustöistä sekä ikkunoiden kunnostuksesta laadittiin kustannusarvio huhtikuussa 1960 ja työt suoritettiin seuraavan kesän aikana. Näyttelyhuoneiden pinkopahviseinät uusittiin ja maalattiin tasaisin väripinnoin, jotka sopivat maalausten taustaksi; mm. salissa ja ruokasalissa käytettiin tummaa ”Pompeijin punaista” sävyä. Töiden luettelonumerot painettiin entisten paperilappujen sijaan läpinäkyville pleksinpalasille. Lattioihin jätettiin vanhat oranssinruskeat linoleumit.⁴⁹

Vuonna 1963 galleriarakennus maalattiin ulkoa ja tältä ajalta on peräisin myös sen nykyinen värijäsentely: keltaiset seinät, valkoiset listoitukset ja vihreä katto. Maalaustyöt suoritettiin elo- ja syyskuussa, ja niihin liittyi myös sisäpuolisia paikka- ja kalustemaalaustöitä lähinnä eteisessä ja pääportaassa. Gallerian uudeksi intendentiksi valittu Seppo Niinivaara ripusti kesän aikana taidekokoelman perusteellisesti kunnostettuun huvilaan. Näyttelytiloihin tuotiin Hintzen aiemman ehdotuksen mukaisesti vanhoja tyylihuonekaluja luomaan huvilaan Cygnaeuksen ajan tunnelmaa. Viisi vuotta suljettuna olleet Cygnaeuksen gallerian talvilämpimät näyttelytilat avattiin jälleen yleisölle 15. tammikuuta 1964.⁵⁰

Vuonna 1981 kerättyjä fragmentteja gallerian yläkerran alkuperäisistä tapeteista (vas.) ja vuoden 1959 pinkopahveista (oik.). MV

Cygnaeuksen galleria 1960-luvun ulkomaalaustöiden jälkeen. Grünberg / HKM

”Cygnaeuksen galleria: Pioneeritaidetta keltaisessa huvilassa. ... Ulkoisesti Cygnaeuksen huvila on tällä hetkellä houkuttelevan näköinen, lämpimän keltaiseksi maalattu, mutta sisätilat kaipaisivat korjausta ja kipeästi: kattomaalaukset roikkuvat, valot eivät ole suinkaan parhaat mahdolliset, lattioiden korkkimattopäällystys on vain käytännöllinen, ei lainkaan tyyliin sopiva.”

Kansan Uutiset 9.4.1978.

Peruskorjauksesta peruskorjaukseen

Naapurusto tiivistyy

Intendentti Seppo Niinivaara arveli pitkän remontin jälkeisessä lehtihaastattelussa vuonna 1964, että museon säilymisen puolesta käyty kiivas taistelu näytti olevan ohitse. Saman vuoden toukokuussa vahvistettiin kuitenkin Kaivopuiston uusi asemakaava, jossa gallerian tontti oli määritelty asuin-kerrostalokortteliksi. Huvilan tilalle sai rakentaa kolmikerroksisen, enintään 600 m²:n kerrosalan käsittävän rakennuksen Kalliolinnan tontin tapaan.⁵¹

Kaupunkisuunnitteluviraston suunnitelmat Kaivopuiston asutuksen tiivistämisestä olivat jo johtaneet naapuritonttien lohkomiseen. Cygnaeuksen gallerian tontin pohjoisosaan, Myllytien puolelle kaavailtiin 1970-luvun alussa erillistä kerrostalotonttia. Gallerian ja rakennushallituksen esityksestä tästä kuitenkin luovuttiin ja myös idänpuoleisen naapuritontin kerrostaloa saatiin jossain määrin pienennettyä suunnitellusta. Valmistuttuaan 1974 tämä rakennus muutti kuitenkin Cygnaeuksen gallerian pääsisäänkäyntipuolen luonnetta huomattavasti. Entinen avoin puistoympäristö muuttui kerrostalojen varjostamaksi kujaksi.⁵²

Uudeksi vahtimestariksi ja huvilan ainoaksi asukkaaksi tuli elokuussa 1966 Aili Kilpeläinen, joka oli ollut kaksi vuotta Alma Jousteen apulaisvahtimestarina. Vahtimestari Kilpeläinen jäi eläkkeelle vuonna 1972, ja häntä seurasi toimessa Ritva Ukkonen. Arkkitehti Meri Hämäläinen jatkoi Cygnaeuksen gallerian rahastonhoitajana ja oppaana vuoteen 1974. Intendentti ja rahastonhoitaja muodostivat Cygnaeuksen gallerian hoitokunnan, joka oli opetusministeriön valvonnan alainen. Heidän toimestaan alkoi gallerian arkiston järjestäminen. Sinne hankittiin mm. kirjallisuutta ja lehtileikkeitä sekä eri arkistoista Cygnaeusta ja Kaivopuistoa koskevien valokuvien ja rakennuspiirustusten kopioita. Eri valokuvaajilta tilattiin gallerian taideteosten, sisätilojen ja ulkopuolen kuvauksia.⁵³

Cygnaeuksen gallerian kiinteistönhoito talonmiehen palkkauksineen ja kunnossapitotoimineen siirrettiin vuoden 1971 alusta lähtien rakennushallitukselle ja edelleen Uudenmaan piirirakennustoimistolle. Piirirakennustoimiston ensimmäisenä suurempana kunnossapitotyönä kesällä 1971 suoritettiin vesikaton maalaustyöt maalarimestari Y. Pilven laatiman työselityksen mukaisesti. Vuoden 1971 lopulla hankittiin Kalliolinnantien puoleisen sisääntuloportin viereen F. Postin peltisepänliikkeen valmistama ulkomainosvitriini. Mainosjuliste suunniteltiin Taucher Studiossa.⁵⁴

Piirirakennustoimistolle keväällä 1972 lähettämässään korjauslistassa intendentti Niinivaara kiinnitti huomiota gallerian ulkomaalauksen ja ikkunoiden huonoon kuntoon. Vesikaton maalauksesta huolimatta galleriahuoneiden katoissa oli vuodoista kertovia kosteusvaurioita. Huvilassa oli vain yksi wc yleisöeteisessä, ja toinen sellainen olisi täytynyt saada vahtimestarin asuntoon. Vahtimestarin vaihtuessa asunnossa katsottiin tarpeelliseksi maalausremontti ja lisäksi kylmien lattioiden lämpöeristäminen. Näiden töiden toteutus jäi kuitenkin usean vuoden päähän.

Gallerian pääsisäänkäyntiä ehostettiin seuraavien vuosien aikana, kun ulko-ovi, alaeteinen ja portaikko maalattiin ja hankittiin käytävämattoja ja pylväspannauksia. Piirirakennustoimisto piti piha-alueen varsin hyvässä kunnossa ja myös rakennuksen turvallisuudesta huolehdittiin pannuhuoneeseen

Näkymä Kalliolinnan pihalta 1970-luvun vaihteessa, ennen asuinkerrostalon rakentamista. Hämäläinen / CGA

hankitun jauhesammuttimen ja varauloskäyntimerkintöjen muodossa.

Galleriassa oltiin huolestuneita myös taidearteiden muusta turvallisuudesta. 1970-luvun puolivälissä oli ulkomailta kantautunut hälyttäviä uutisia suurisuuntaisista taidevarkauksista. Pelko niiden leviämisestä Suomeen, Kaivopuiston syrjäiseen ja hiljaiseen taidegalleriaan aiheutti tutkimuksen Cygnaeuksen huvilan murtoturvallisuudesta. Keskusrikospoliisin asiantuntijan ohjeiden mukaisesti rakennuksen ovia ja ikkunoita varmistettiin keväällä 1975 sideraudoin, puomein, kalterein ja luukuin. Myös sähköisen hälytysjärjestelmän asentamista suunniteltiin.⁵⁵

Tarve uusiin korjauksiin kasvaa

Intendentti Niinivaara kirjelmöi tammikuussa 1976 Uudenmaan piirirakennustoimistoon galleriahuoneiden ja yleisöeteisen ”tavattomasta” kylmyydestä. Keskuslämmityksestä huolimatta huoneiden lämpötila jäi pakkasilla 10–12 asteeseen. Sisälämpötilan suurista heilahduksista aiheutui myös taideteoksille haitallista kosteusvaihtelua. Piirirakennustoimiston edustaja kävi tämän johdosta tarkastamasta tilanteen paikan päällä, ja totesi lämpötilan laskun johtuvan etupäässä tuulikaapittomasta ulko-ovesta ja yläkerran huonokuntoista, vetoisista ikkunoista. Niitä ei ollut enää aikoihin uskallettu avata edes pesua tai tuuletusta varten.

Huvilan ja piharakennuksen julkisivujen kunnostustyöt aloitettiin syksyllä 1976, mutta saatettiin säiden takia loppuun vasta seuraavana keväänä. Yläkerran ikkunanpuitteet korjattiin ja maalattiin, ja kattovuotojen takia myös hiljattain maalattu vesikatto tarkastettiin ja maalattiin uudestaan. Tornin yläosan lahonnut lattia oli jouduttu uusimaan, joten lisätöinä maalattiin myös tornin sisäportaot. Julkisivujen värimäärittelyn teki rakennuskonservaattori Th. Lindquist.⁵⁶

Toukokuussa 1978 intendentti Niinivaara muistutti Uudenmaan Piirira-

kennustoimistoa siitä, että sisäpuoliset kunnostustyöt, mm. museuhuoneiden epäsiistien seinien uudelleenverhoilu ja lisälämmöneristäminen sekä kosteusvaurioista kärsineiden kattopintojen kunnostus ja erittäin huonokuntoisten linoleum-mattojen uusiminen olivat edelleen ajankohtaisia. Vanhan tyylin mukaiset, keskelle kattoa ripustetut valaisimet eivät olleet parhaat mahdolliset taideteosten esilletuomiseen, ja siksi valaistumahdollisuuksia voitaisiin lisätä esim. valaistuskiskojen avulla. Myös sähköinen murtohälytysjärjestelmä oli edelleen hankkimatta.⁵⁷

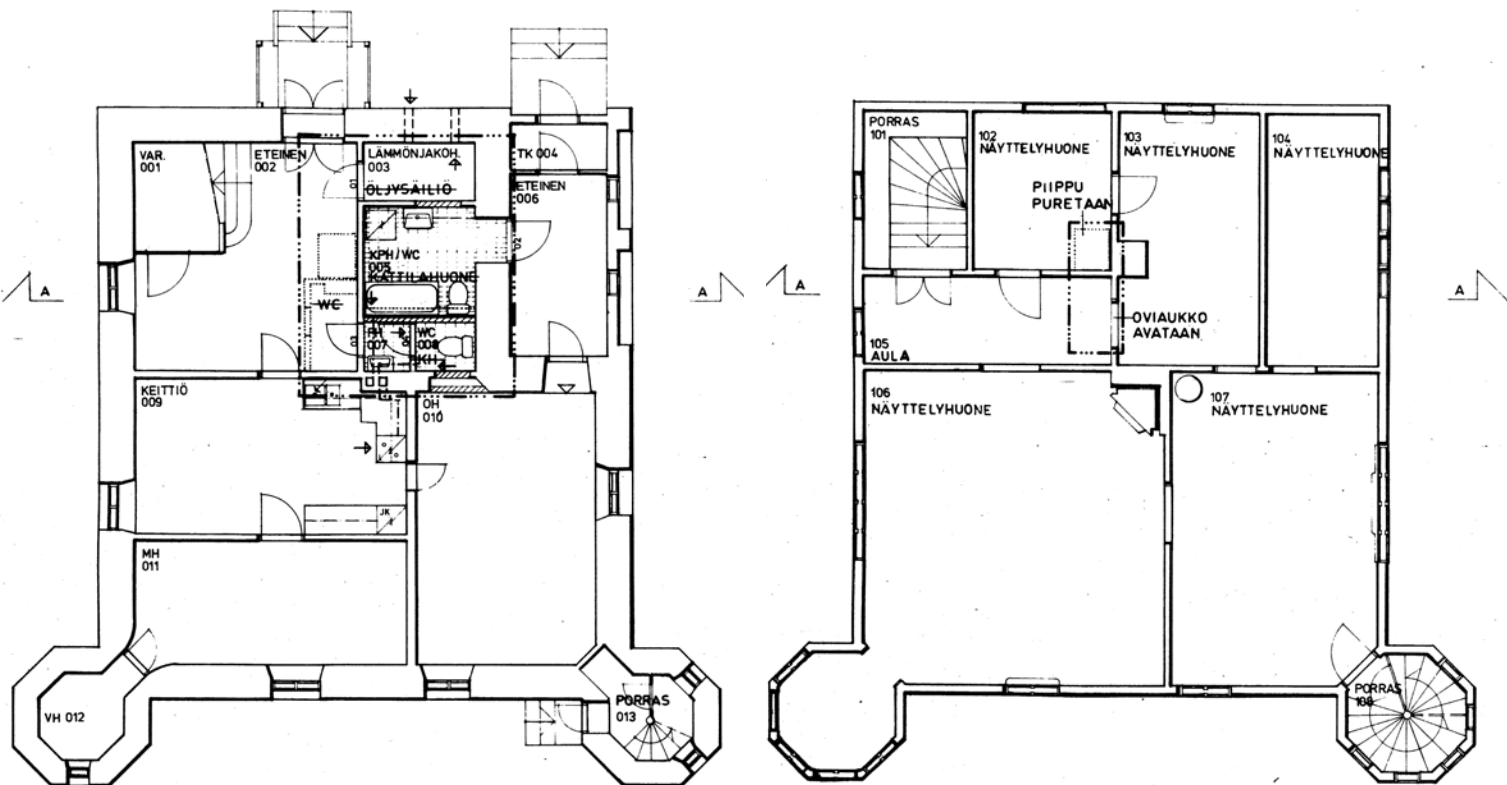
Piirirakennustoimistossa laadittiin syksyllä 1978 tähän perustuva hankkeisuus museotilojen kunnostuksesta. Kunnostustöiksi luettiin mm. ulkoseinien lisälämmöneristäminen lastulevyllä, yläpohjien lastulevyttäminen ja lisälämmöneristäminen energiahukan vähentämiseksi, väliseinien levyttäminen molemmin puolin, ovien ja ikkunoiden kunnostaminen ja mahdollinen muuttaminen 3-lasiksiksi, lattianpäällysteiden uusiminen tai puulattioiden esiinotto, sisäpuoliset maalaustyöt ja valaistuksen parantaminen. Myös vahvistamistarin asunnon peruskorjausta oli jouduttu siirtämään määrärahojen puuttuessa, joten sekini otettiin seuraavana vuonna mukaan korjausohjelmaan. Huhtikuussa 1979 korjaustöiden suunnitteluun palkattiin Arkkitehtitoimisto Lindroos-Teränne.⁵⁸

Cygnaeuksen galleria oli määritelty suojeltavaksi valmisteilla olleen valtion rakennusten suojelua koskevan asetuksen nojalla, ja siksi korjaussuunnitelmista pyydettiin Museoviraston lausunto. Museoviraston lokakuussa 1979 antamassa gallerian museotilojen korjausohjeessa tähdennettiin perinteisempien kunnostustapojen käyttöä tuolloin vallassa olleiden menetelmien sijaan. Hirsihuvilan suurin lämpövuoto tapahtui todennäköisesti yläpohjan kautta, koska ullakolla oli eristeenä vain 10 cm sahanpurua. Kun tämä hoidettaisiin paksummin eristekerroksin, riittäisivät ulkoseinien lämmöneristeeksi suoraan hirteen kiinnitetyt huokoiset puukuitulevyt mineraalivillan ja kipsilevytyksen sijaan. Suunniteltujen loisteputkivalaisimien sijaan kattoon voitaisiin asentaa spottivalokiskoja, joiden sähkönsyöttö voitaisiin järjestää ullakon ja yläpohjan

”Cygnaeuksen Gallerian rakennus on koelmahuoneiden sekä yleisöetien osalta osoittautunut kuluvan talven pitkien kylmien jaksojen aikana tavattoman kylmäksi. ... Cygnaeuksen gallerian hoitokunta [...] on edelläesitetyn johdosta tavattoman huolestunut. Rakennuksessa esillä olevat korvaamattoman arvokkaat taideteokset ovat lämpötilojen tavattoman suurten heilahtelujen ja sen aiheuttaman suuren kosteusvaihtelun johdosta joutuneet uhalle alttiiksi.”

Intendentti Seppo Niinivaara Uudenmaan piirirakennustoimistolle 29.1.1976, SKA.

Peruskorjaussuunnitelmat tammikuulta 1980. RVV

Galleriarakennus peruskorjauksen aikana, ennen talonmiehen eteisen levyseinien laudoittamista. Pietarila / MV

kautta. Tikkurapattujen sisäkattojen halkeamiin riittäisi levytyksen sijaan pintavahvistuskangas.

Museoviraston ohjeet otettiin huomioon tammikuussa 1980 laadituissa L2-vaiheen suunnitelmissa. Pohjakerroksen kunnostustöihin liittyi talonmiehen ja yleisön saniteettitilojen rakentaminen sekä öljykattilan korvaavan kaukolämpökeskuksen rakentaminen ja keskuslämmityspiipun purkaminen, joihin anottiin rakennuslupaa 11. helmikuuta 1980.⁵⁹

Peruskorjaus 1980–1981

Galleriarakennus tyhjennettiin ja peruskorjaustyöt aloitettiin helmikuun loppupuolella 1980 piirirakennustoimiston omana vuosikorjaustyönä niiltä osin, jotka voitiin tehdä ennen rakennusluvan myöntämistä. Ullakolle asennettiin mineraalivillaeristys, ikkunat kunnostettiin, hirsiseinien sisäpuolinen irtonainen sammalrive poistettiin ja raot tilkittiin tervariveellä. Rakennustöitä jatkettiin niin kauan kuin voitiin ilman rakennuslupaa. Museota ei kuitenkaan saatu suunnitellusti käyttöön kesäksi 1980 lupakäsittelyvaiheen pitkittymisen takia – rakennuslupa saatiin vasta 16. kesäkuuta 1980.

Heinäkuussa 1980 aloitettiin entisen keskuslämmityspiipun purkutyöt. Piipun tilalle rakennettiin kooltaan alkuperäistä piippua vastaava ontto ”valepiippu”. Kaukolämpömuutostöiden ja sähkötöiden tarjouspyynnöt lähetettiin, mutta niihin ei saatu yhtään tarjousta kesälomien ym. takia. Syksymmällä purettiin vanha keskuslämmityskattila öljysäiliöineen ja aloitettiin kaukolämpöputkien asennustyöt. Joulukuuhun mennessä oli louhittu myös uusi energialaitoksen sähkökanaali.

Huvila ja piharakennus suojeltiin valtioneuvoston päätöksellä 18. syyskuuta 1980 yhdessä 49 muun valtion rakennuksen kanssa. Gallerian hallinta siirrettiin vuoden 1981 alusta lähtien opetusministeriön päätöksellä museovirastolle.

Korjaustöihin myönnettiin vuoden 1981 tammikuussa 235 000 markan lisärahoitus. Kuun lopussa piirirakennustoimiston työvoima siirtyi muille

Yläkerran sali 106 peruskorjauksen aikana. Pietarila / MV

työmälle ja rakennustyöt saatiin loppuun Ky Jean Lepistön urakoimana. Vuoden alussa aloitettiin mm. tornin sisäpuoliset kuitulevyeristystyöt ja päätettiin silloisen talonmieheneteisen ulkopuolisen levyvuorauksen vaihtamisesta lautavuoraukseksi. Yleisöeteisen lattiaan asennettiin paksu kookkoslattiamatto ja tilan pitkälle seinälle rakennettiin teräsrunkoiset kaapit talotekniikalle. Ne valmisti kaukolämmityskanavan louhimisen suorittanut Asfalttiliike E. Lidman Oy, jolta oli aikaisemminkin tilattu puusepäncalustetöitä.

Galleriatilojen lämmöneristetyt seinät maalattiin vanhojen pinkopahvien alta löytyneitä tapetinjäänteitä mukailevin, mutta vähän vaalennetuin sävyin. Loppuunkuluneiden linoleum-mattojen alta esiin otetut lankkulattiat kunnostettiin ja maalattiin vanhaa maalaustapaa jäljitellen kahdella sävyllä. Vanhat, edellisessä remontissa asennetut kattovalaisimet varastoitettiin galleriaan museoviraston pyynnöstä. Korjaustyöt valmistuivat huhtikuussa 1981 ja Cygnaeuksen gallerian avaimet luovutettiin museovirastolle. Pihan tasaus- ja nurmetustyöt jatkuivat säiden takia toukokuuhun ja ulkoseinien paikkamaalaustyöt kesään 1981 saakka.⁶⁰

Viimeisimmät korjaukset

Museoviraston huomassa

Cygnaeuksen huvilan yli satavuotinen kausi ensin Ullanlinnan kylpylaitoksen ja sitten Helsingin kaupungin vuokralaisena päättyi helmikuussa 1983, kun valtion ja kaupungin välillä suoritettiin useita muitakin alueita koskenut vaihtokauppa. Vaihdoissa valtiolle tulleet alueet päättyivät rakennushallituksen hallintaan, jolta Cygnaeuksen gallerian tontti kuitenkin välittömästi siirrettiin museovirastolle.⁶¹

Cygnaeuksen gallerian peruskorjaukseen 1980–81 ei liittynyt julkisivujen laajempia maalaustöitä, koska ne oli suoritettu vain muutamaa vuotta aikaisemmin. Vuosikymmenen puoleksavälissä gallerian talonmiehenä jatkanut Ritva Weckman (ent. Ukkonen) peräänkuulutti piirirakennustoimistolta maalaustöiden lisäksi myös vesikaton tarkastamista huvilassa ja piharakennuksessa. Niinpä ensimmäinen museoviraston hallinnassa suoritettu suurempi kunnostustyö oli kesällä 1989 tehty ulkopuolinen maalaustyö. Ulkoseinäpinnat kaavittiin pääosin puupinnalle ja vesikaton vanhat värikerrokset poistettiin ennen uudelleenmaalausta. Ulkoseinät maalattiin oranssinruskealla pellavaöljymaalilla, ilmeisesti John Knutsonin vuoraamattomasta Cygnaeuksen huvilasta 1870-luvun alussa maalaaman taideteoksen mukaisesti. Väri-tyssuunnitelman laati museoviraston sisustusarkkitehti Maire Heikkinen.⁶²

Vuonna 1995 maalattiin yläkerran näyttelytilat uudelleen. Seinien värisävyt poikkesivat peruskorjauksessa käytetyistä mm. siksi, että aiemmin käytössä olleet värikartastot eivät olleet enää käytössä. Vaikka alun perin tarkoitus oli ollut käyttää vain uusia värikoodeja, muutettiin kaikki seinät paljon entistä vaaleammiksi. Nämä sävyt ovat edelleen jäljellä yläkerran toimistohuoneessa, käytävässä ja verannalla. Päänäyttelyhuoneiden, salin, ruokasalin ja makuuhuoneen seinät maalattiin vajaa kymmenen vuotta myöhemmin jälleen värikkäämmiksi, yhtenäiseen kellertävään sävyyn.⁶³

Kallioliinantietä rajannut puinen aita ja sen portti oli rakennettu vuonna 1960, ja ne olivat jo 1980-luvulla huonossa kunnossa ja kapean kadun auto-liikenteen vaurioittamia. Korjailut riittivät vielä seuraavan vuosikymmenen puoliväliin, jolloin aidan uusimista ja kulahtaneen piha-alueen kunnostamista ryhdyttiin suunnittelemaan. Vuonna 1995 laadittiin puistoinventointi pihapiirroksineen ja seuraavana vuonna ryhdyttiin kunnostustöihin MA-arkkitehtien perusparannussuunnitelmien mukaisesti. Kallioliinantietä vasten rakennettiin uusi metalliaita ja portin sisäpuolelle pysäköintipaikka sekä uusi julisteteline. Pihateitä kunnostettiin ja suuriksi kasvaneita puita kaadettiin ja uusia pensaita istutettiin.⁶⁴

Kesällä 1997 oli vuorossa julkisivujen maalaustyö, viimeisin sellainen.

Kesän 1989 maalaustöiden lopputulos. MV

Seinäväri palautettiin jälleen vaalempaan keltaiseen konservaattori Pentti Pietarilan laatimien värimääritysten mukaisesti. Rappaamattomana 1920-luvulta asti ollut kivisokkeli slammattiin vaalean harmaaksi. Alakerran ikkunat, ovet ja luukut sekä talonmiehen sisäänkäynnin puupylväät maalattiin aikaisempaa tummemmiksi.⁶⁵

Kokonaan museoksi

Cygnaeuksen gallerian sisätilojen käytössä tapahtui merkittävin sen perustamisen jälkeinen muutos, kun vahtimestarin asunto vapautui huhtikuussa 2001 museokäyttöön. Museovirastossa laadittiin vuosien 2005–2006 aikana tarveselvitys gallerian toiminnan kehittämiseksi sekä kunnostus ja restaurointitarpeiden määrittämiseksi. Tuleviin toimiin vaikutti merkittävimmin se, että entisen vahtimestarinasunnon kahden huoneen rossipohjien havaittiin olevan pitkälle lahonneita. Myös vesikatto vaati kunnostustöitä.

Vuonna 2007 pohjakerroksen lahonneet alapohjat purettiin ja rakennuksen länsipuolista ulkoista vedeneristystä parannettiin savikerroksin ja salaojin yms. Ulkopuoliset työt tehtiin pääosin joulukuun aikana ja keväällä 2008 suoritettiin viimeistelytöitä, mm. pihamaan nurmettaminen ja tornin uuden ulkoportaan rakentaminen. Vuosina 2008–2009 rakennettiin alakerran purettujen alapohjien tilalle uudet. Muitakin pohjakerroksen tiloja ja molempien kerrosten ikkunat kunnostettiin museoviraston arkkitehdin Selja Flinkin suunnitelmien mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitettiin entisestä talonmiehen makuuhuoneesta purkutöiden yhteydessä löytyneisiin tapet-

tifragmentteihin, jotka olivat ainoat kunnolla säilyneet koko rakennuksessa. Myös muiden huoneiden väritysvaiheista suoritettiin tutkimuksia. Pohjakerrokseen suunniteltiin uuden käytön vaatimat kalusteet. Gallerian lipunmyynti siirrettiin yleisöeteisestä entiseen keittiöön ja entiseen makuuhuoneeseen tuli toimistotila. Alun perin leivintupana olleesta talonmiehen olohuoneesta tuli neuvottelutila, ja ajatuksena oli järjestää siellä mm. talon vaiheisiin liittyviä erillisnäyttelyitä.⁶⁶

Lukuisten muiden museoviraston hallussa olleiden rakennusten tapaan Cygnaeuksen gallerian hallinta siirtyi vuonna 2014 Senaatti-kiinteistöille. Koska galleria luokiteltiin strategiseksi kulttuuri- ja nähtävyydenkohteeksi, jonka omistuksen piti säilyä valtiolla, pysyi museovirasto rakennuksen vuokralaisena. Hallintamuutoksen myötä Cygnaeuksen huvilan kunnossapitoon saatiin kaivattuja määrärahoja, ja voitiin ryhtyä kaikkein kiireellisimpien korjaustöiden suunnitteluun ja niihin liittyvään korjaus- ja värihistorian selvittelyyn. Korjaustöistä toteutettiin syksyllä 2014 huonokuntoisen vesikaton uusiminen ja ullakon ilmanvaihdon parannustyöt.⁶⁷

Keittiö alapohjan purkamisen aikaan vuonna 2007.
Tirilä / MV

Piha-alue

Cygnaeuksen huvilan pihan pohjoislaitaa 1860-luvun lopulla nähtynä Kalliolinnan tornista. Hoffers / HKM

Gallerian itäinen piha vuonna 1892. Rosenbröijer / HKM

Vihertynyt kallio

Kaivopuiston itäosa oli alkujaan karua kalliomaisemaa, jonka saattaminen istutuksilla kylpyläpuiston arvolle sopivaan kuntoon oli alusta asti huvilantonttien vuokraehtona.¹ Huvilat oli tarkoitettu kylpylävieraille vuokrattaviksi. Yksittäisiä, pienehköjä tontteja ei saanut aidata jotta vapaa vieraiden promeneeraaminen mahdollistuisi. Varsin moni tontti jäi kuitenkin pitkäksi aikaa luonnontilaan, mistä kaivohuoneyhtiö joutui vuokralaisiaan muistuttamaan.

Kalliolinnan tornista katsoen vuonna 1863 tehty piirros (s.7–8) Cygnaeuksen tulevasta huvilantontista näyttää alueen lehmien laidunmaana, kuoppaisena, kivisenä ja kituliasta pusikkoa kasvavana alueena. Aluetta pohjoisesta, tuulimyllyn ja kaupungin alueen puolelta rajaava lauta-aita kulkee vielä nykyäänkin uusittuna samalla paikalla. 1870-luvulla huvilan valmistuttua otetuista valokuvista näkyy, ettei piha-alue ollut muuttunut olennaisesti tästä tilanteesta. F.W. Mieritzin vuonna 1870 laatimassa asemapiirroksessa (s.9) esitettiin kyllä huvilan ympärille oletettavasti hiekkapintainen ajoväylä ja useita hiekkakäytäviä, jotka ympäröivät nurmikaistaleita. Tontin luoteiskulman kallionnyppylälle oli ajateltu huvimajaa ja koillisnurkkaan pientä piharakennusta. Toiseen paikkaan sijoitettua vaatimatonta piharakennusta lukuunottamatta pihatoimenpiteet jäivät kuitenkin toteuttamatta.

Vuonna 1884 piha-alue kunnostettiin kaupunginpuutarhurin laatiman suunnitelman mukaan. Pahimpia kuoppia tasoitettiin ja kivilohkareet raivattiin. Tontille istutettiin nurmikkoa, tehtiin joitakin hiekkakäytäviä sekä istutettiin puita ja pensaita. Ainakin huvilan koillisikulman syreenin sijainti (vaikkakaan ei itse kasvi) on todennäköisesti tältä ajalta, koska se näkyy jo kookkaana 1910-luvun kuvissa. Myös piharakennuksessa säilytettävä koristeellinen valurautainen puistonpenkki näkyy jo 1890-luvun alun valokuvissa.

Kun Cygnaeuksen gallerian pohjoispuoliselle alueelle ja silloisen telakan

Vahtimestari Vera Eklund 1920–40-luvulla.
Jouste / MV

Rakennuksen sisääntulon edusta laatoitettiin 1970-luvulla betonilaatoilla ja etupihalle pystytettiin lipputanko.²

Cygnaeuksen huvilatontille ominainen avaruus ja korkean sijainnin ansiosta joka suuntaan avautuvat näkymät on pitkälti menetetty ympäristöön 1900-luvun alusta lähtien nousseiden kerrostalojen myötä. Erityisesti itäpuolelle, aivan tontin rajalle 1974 rakennettu asuinkerrostalo on muuttanut sisääntulotien varjoisaksi kujanteeksi. Pohjoispuolelle 1990-luvulla rakennetut kerrostalot ja länsipuolinen tontin laitaan ulottuva Espanjan suurlähetystön laajennus ovat kaventaneet oleellisesti entisiä vapaita näkymiä kaupunkiin päin.

Ensimmäinen varsinainen pihasuunnitelma tehtiin vuonna 1997 MA-arkkitehtien toimesta, ja toteutettiin vuoteen 1998 mennessä. Suunnitelman yhtenä tavoitteena oli kookkaiden naapuritalojen rajaaminen istutuksilla pois näkökentästä ja palauttaa näin tontin puutarhamaisuutta. Näkyvimpiä tuolloin tehtyjä töitä olivat metalliseksi uusittu Kalliolinnantien puoleinen aita ja portti sekä gallerian sisääntuloalueen ja portin viereisen autopaikan nupukivipäällystys ja vesikourut. Rakennusten seinustoille istutettiin perennapenkkejä. Samalta ajalta on myös portin viereen sijoitettu julisteteline.

Vuonna 2007 huvilan pohjakerroksen kosteusvauriokorjausten yhteydessä rakennuksen länsipuolisella piha-alueella tehtiin vesieristystöitä ja rakennuksen alle valuvia hulevesiä pyrittiin ohjaamaan muualle mm. kivikouruihin.

Gallerian piha-alue kesäkuussa 1929. Ilmavoimien kuvakokoelma / Sotamuseo

Piharakennus

Tontin pohjoislaidalla on Cygnaeuksen huvilan rakentamisesta lähtien ollut pieni piharakennus. 1870-luvun valokuvissa tontin pohjoisreunalla, osittain kaupungin alueella näkyy laudoista kyhätty ulkorakennus, todennäköisesti käymälä, jonka pohjoisseinustalla on säleaitaus. 1880-luvun valokuvissa näkyy jo siistimpi harjakattoinen rakennus, joka säilyi moneen kertaan korjattuna 1930-luvulle asti. Se oli jaettu kolmeen osaan: halkovarastoon, liiteriin ja itäsvin kaksireikäiseen ulkokäymälään, jossa oli tuuletuspiippu.

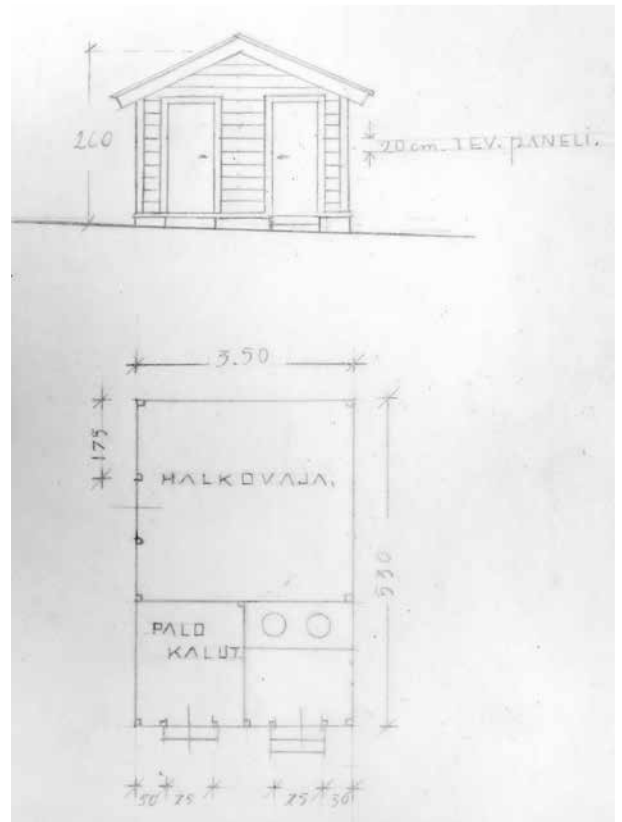
Nykyinen piharakennus on rakennettu 1930-luvulla.³ Se on puurankarakenteinen ja perustettu betonipilareille. Piharakennus on jaettu kolmeen osaan, joilla on omat paneloidut sisäänkäyntiovensa. Länsipuolen suurin tila oli alun perin halkovajana ja itäpuolen pienempiä tiloja käytettiin palokaluvarastona ja ulkokäymälänä. Nykyisin piharakennus on kokonaan ulkovaarastona. Piharakennusta on kunnostettu samanaikaisesti itse huvilan kanssa, esimerkiksi julkisivut maalattiin samanaikaisesti vuonna 1997.

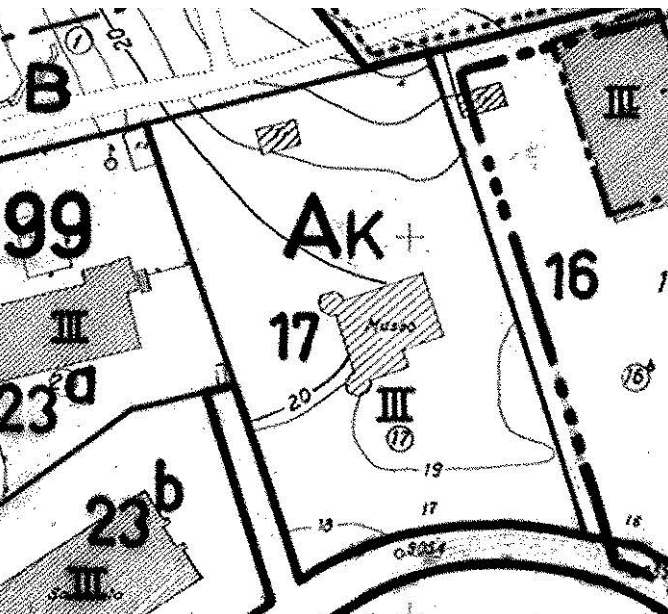

Oik. ylinä: Huvilan ensimmäinen piharakennus 1870. Hoffers / MV

Oik. keskellä: Gallerian piharakennus Agnes Dahlin mittauskuvassa 1915 (KA) ja valokuvassa 1890-luvun vaihteesta (Riis / MV).

Oik: Mittauskuva v.1942. RakH / KA

Kaava- ja suojelutilanne

Cygnaeuksen galleria on suojeltu 18.9.1980 valtion rakennuksista annetun asetuksen perusteella. Tontin asemakaava on vahvistettu 30.5.1964. Kaavassa tontti on osoitettu asuinrakennusten korttelialueeksi (AK). Asemakaavan muuttamisesta vastaamaan paremmin käyttöä keskusteltiin 1970-luvulla. Tällöin harkittiin rakennuksen varustamista Kalliolinnan tapaan ark-merkinnällä (rakennustaiteellisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennus), mutta tätä ei tehty. Vuonna 1973 gallerian osoite muuttui huvilatontin numerosta juontuneesta Kalliolinnantie 17:sta nykyiseen Kalliolinnantie 8:aan.⁴

Yllä: Asemapiirros / MA-Arkkitehdit 1996, ilmakuva Google 2012.

Ajantasa-asempiirros 30.5.1964. Helsingin kaupunki

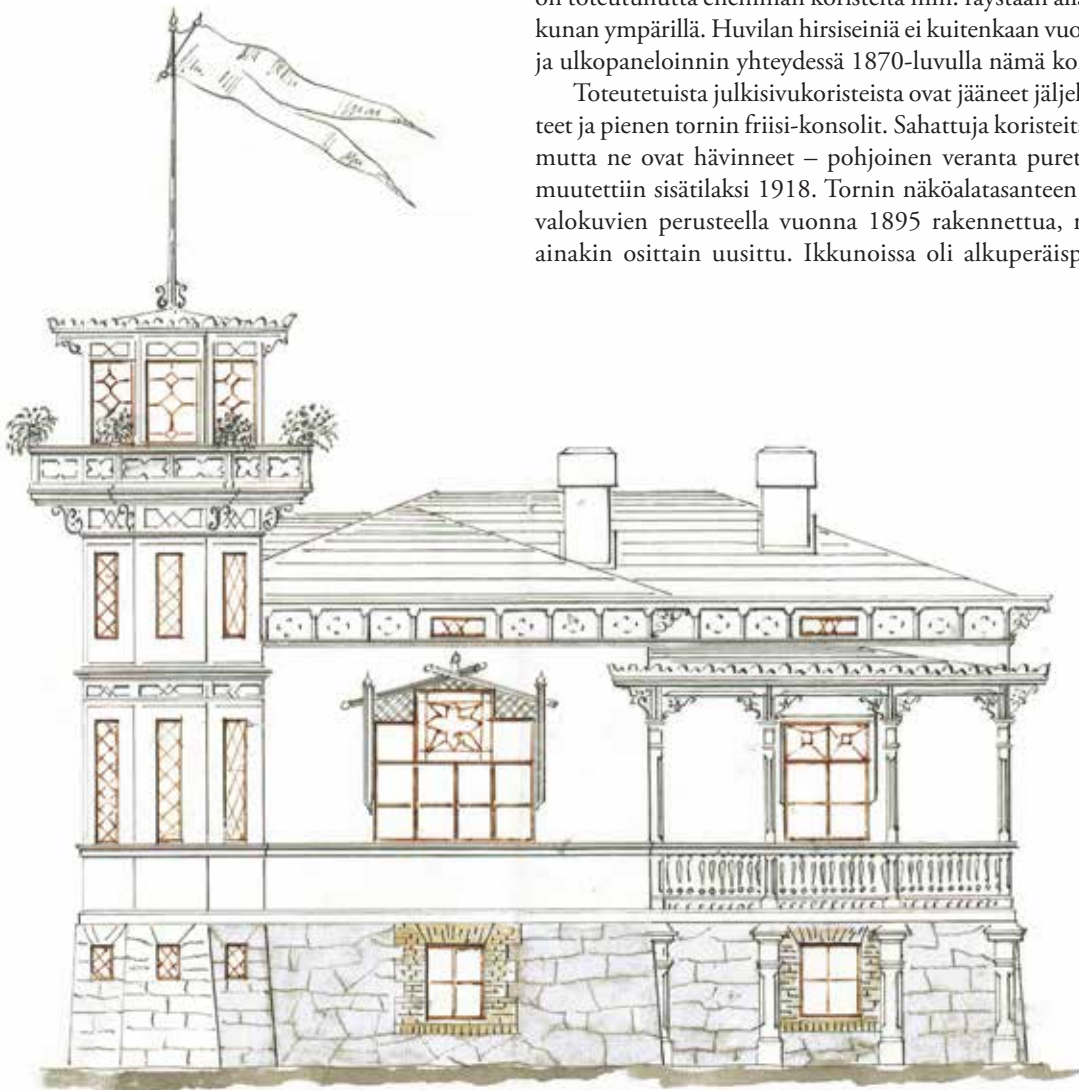
Uusrenessanssihuvila

Tyyli ja julkisivurakenteet

Arkkitehti F.W. Mieritzin suunnitteleman huvilan tunnusomaisia piirteitä ovat sen perustan muodostava, suoraan kalliolla seisova jyrkäv kiviseinäinen pohjakerros ja sen päällä kevyt ja koristeellinen hirsinen, puupaneeliverhottu varsinainen asuin kerros. Kolmannen merkittävän elementin muodostaa melko jyrkästi nouseva peltikatto. Nämä peruselementit ovat säilyneet, vaikka julkisivut ovatkin aikojen saatossa menettäneet alkuperäisiä uusrenessanssi-piirteitään.

Rakennuksen pohjakerros on muurattu lohkotuista kivistä, mutta ikkunaukot ja kivimuurin yläreuna ovat tiilimuurausta. Vuoden 1870 julkisivupiirustuksissa kivimuurin esitetään paljaana ja se on saattanut ollut tarkoituksellista – historioitsija ja romantikko Fredrik Cygnaeuksen huvilaan sopivat viitteet keskiaikaisiin rakenteisiin, kirkkoihin ja linnoihin. Alkuperäispiirustuksissa on toteutunutta enemmän koristeita mm. räystäään alla, tornissa ja suuren ikkunan ympärillä. Huvilan hirsiseiniä ei kuitenkaan vuorattu moneen vuoteen, ja ulkopaneloinnin yhteydessä 1870-luvulla nämä koristeet jätettiin pois.⁵

Toteutetuista julkisivukoristeista ovat jääneet jäljelle sahatut räystäskoristeet ja pienen tornin friisi-konsolit. Sahattuja koristeita oli verannankaiteissa, mutta ne ovat hävinneet – pohjoinen veranta purettiin 1884 ja eteläinen muutettiin sisätilaksi 1918. Tornin näköalatasanteen kaide vastaa vanhojen valokuvien perusteella vuonna 1895 rakennettua, mutta se on ilmeisesti ainakin osittain uusittu. Ikkunoissa oli alkuperäispiirustusten mukainen

Huvilan itäpääty 1872. Hirsiseiniä ei ole vielä vuorattu. Hoffers / HKM

Vas.: John Knutsonin maalaus vuodelta 1872. CGA

Vas. alla: F.W. Mieritzin julkisivupiirros 1870. HKA

koristeellinen puitejako. Eteläisestä isosta ikkunasta ei ole säilynyt valokuvaa, mutta todennäköisesti sekin toteutettiin piirustuksen mukaisesti. Ullakkoikkunat ovat ainoat säilyneet täysin alkuperäiset ikkunat.

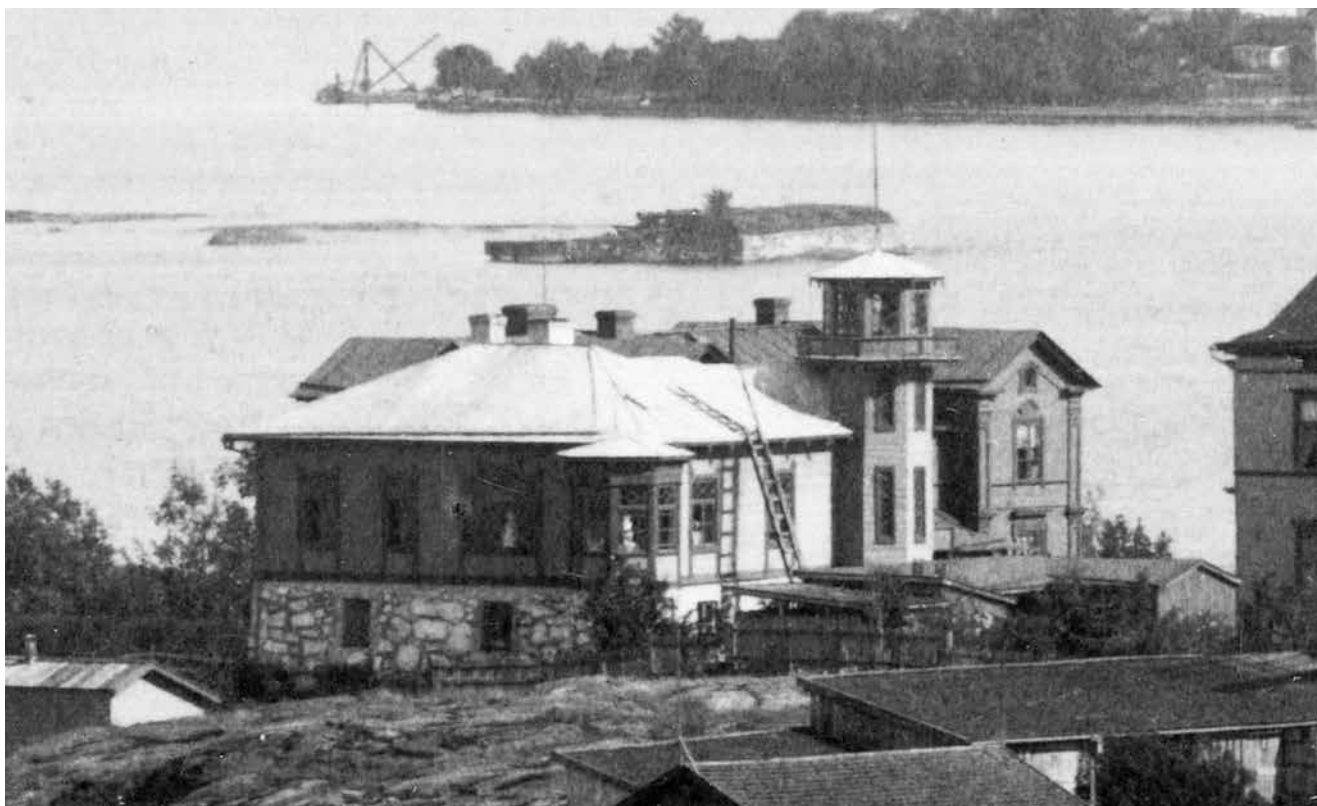
Julkisivujen 1870-luvun alun värisävyistä saa kuvan Johan Knutsonin vuonna 1872 maalaamasta teoksesta. Hirsiseinät olivat maalaamattomat tai rusehtavankeltaiseksi maalatut. Ikkunoiden vuorilistat ja puitteet olivat hyvin vaaleat (joko tuoreella puupinnalla tai valkoisiksi maalatut). Katto oli rusehtavankeltainen peltikatto.⁶ Mahdollisesti jo ulkoverhoilun asentamisen yhteydessä 1870-luvun aikana, mutta viimeistään ennen 1880-luvun alkua listoitukset maalattiin tummimmalla keltaisenruskealla sävyllä. Lautaverhoilu ja peltikatto olivat kellertävät. Näistä ja myöhemmistä julkisivujen värisävyistä antaa osviittaa vuonna 2014 tehty julkisivun väritutkimus.

Julkisivukorjauksia ja -muutoksia

Gallerian kunnostustöissä syksyllä ja talvella 1884 pohjoispuolinen parveke purettiin ja viimeistään tässä vaiheessa sisäänkäynnin päälle rakennettiin nykyinen peltikatos. Väritutkimuksen perusteella seinäpinnat maalattiin harmaanruskeaksi ja listat, ikkunat yms. tummimmalla punaisenruskealla sävyllä. Seuraavien kolmen vuoden kunnossapitotöiden listassa mainittiin tornin kovalla sateella vuotavien ikkunoiden tiivistys, vesikaton korjaus ja öljymaalaukset sekä ulkoseinien ”parantaminen”. Vuonna 1889 Cygnaeuksen galleria oli kuitenkin huonossa kunnossa. Hätkörjauksissa paikattiin lahonnutta tornia, vesikatto maalattiin öljyväriä ja asennettiin uusi ulko-ovi.⁷

Vuosina 1895–1896 tehdyssä suurkorjauksessa tehtiin lukuisia merkittäviä julkisivuihin kohdistuneita toimenpiteitä. Lahonnut torni purettiin kokonaan ja rakennettiin uudelleen uusista materiaaleista (hirret, ikkunat, ovet, peltikatto, parveke) sekä katettiin galvanoidulla pellillä. Lähes kaikki huvilan ikkunat uusittiin ainakin ulkopuitteiltaan lahovikojen takia. Alakerran ikkunat uusittiin karmeineen eteisen 002 ikkunaa lukuun ottamatta. Yläkerran ikkunoihin vaihdettiin ulkopuitteet. Vuotojen takia kaikkien yläkerran ikkunoiden alapuoliset hirsiseinäosat tutkittiin lautaverhoilua irrottamalla. Lautaverhoilua kunnostettiin myös muualla, erityisesti lukukabinetin 106b ulkoseinässä.

Galleria 1890-luvun alussa. Riis / MV

Yllä: Sisäänkäyntikatos 1880-luvulta.

Yllä kesk.: Tornin parvekkeen kaide on ilmeisesti osittain uusittu 1976.

Yllä vas.: Pikkutornin räystäskonsolit.

Vas: Sahatut räystäskoristeet.

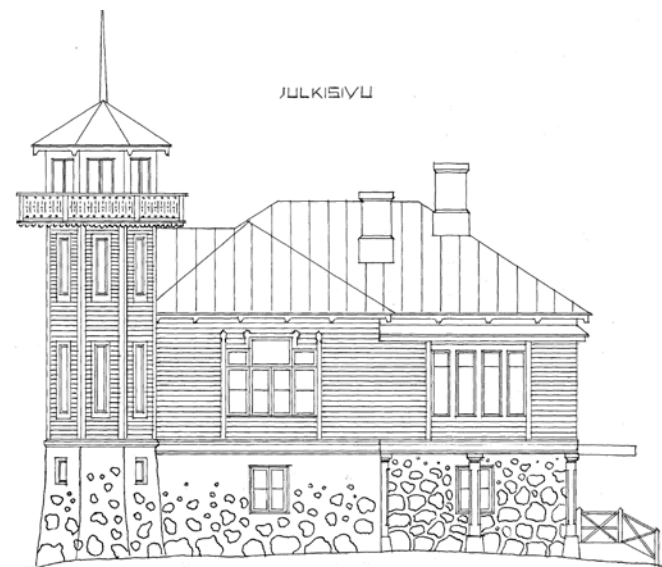
Äärimmäisenä vas.: Metallinen talotikas on 1950-luvun alusta, mutta se perustettiin uudelleen vuonna 2014. Vieressä näkyy vanha kiviperusta vuodelta 1895, johon on koverrettu sijat puiselle tikkaalle.

Vuotava peltikatto uusittiin suurilta osin. Korjaustöissä poistettuja ulkoseinän alkuperäisiä verhouslautoja käytettiin uudelleen vesikaton aluslaudoituksena, mikä on edelleen nähtävillä ullakolla ja tornissa. Myös syöksytorvet korjattiin ja rikkiäiset vedenkerääjät korvattiin uusilla galvanoidusta pellistä valmistetuilla. Yläkerran verannan (nyk. 104) lattia purettiin kokonaan, ja sen vasaaja ja verannan kaidetta uusittiin huonoilta osiltaan. Lahonnut ulkoporras uusittiin ja sen kaiteet ja penkit maalauksunnostettiin. Kivijalkaan tehtiin ainakin yksi puuluukulla varustettu ilmanvaihtoaukko. Lahonneiden palotikkaiden tilalle tehtiin uudet puutikkaat, joiden kivinen perusta on säilynyt. Korjauksen päätteeksi julkisivut maalattiin kokonaisuudessaan. Väritutkimuksen perusteella julkisivuvärit muuttui ruskeasävyisestä harmaaksi tai vihertävänharmaaksi, mikä on jälleenrakennetun tornin alin kerrostuma.

Vuonna 1904 julkisivussa tehtiin pieniä korjaustöitä ja ne maalattiin. Korjaustöiden lopputuloksesta on säilynyt valokuvia vuosilta 1907 ja 1909, mutta käytetyistä värisävyistä tiedetään varmasti vain se, että listoitukset säilyivät edelleen seinäpintaa tummempina. Seinissä käytettiin mahdollisesti väritutkimuksessa löytynyttä vihreää sävyä ja listoituksissa hyvin tummaa vihreää, jotka sopivat aikakauden jugend-tyylivaikutteisiin. Kattotuolien sekä ovien ja ikkunoiden vuorilautojen viisteitä korostettiin ruskeanpunaisella sävyllä.⁸

Ensimmäisen maailmansodan aikana, vuoden 1915 tienoilla rakennuksen julkisivuvärit muuttui, kun seinien listoitukset maalattiin seinäpintaa vaaleammalla sävyllä ja katto todennäköisesti punaiseksi. Vuonna 1917 yläkerran veranta muutettiin veistosnäyttelyhuoneeksi, mutta sen alapuolinen tila säilyi edelleen avoimena. Koska entisen makuuhuoneen ainoa ikkuna oli avautunut verannalle, täytyi huoneen itseään avata uusi ikkuna.

Ajantasapiirustus vuodelta 1942. RakH / KA

Lähes puupinnalle kaavitut seinät kesällä 1989. Weckman / CGA

Julkisivut ja vesikatto maalattiin kesällä 1924. Samalla pääsisäänkäyntiovi uusittiin nykyiseksi ja kolme torni-ikkunaa uusittiin. 1920-luvun lopun ja 1930-luvun kuvissa seinät ja listoitukset ovat ajankohdan klassistisia periaatteita mukaillen hyvin vaaleat ja näyttävät olevan lähes saman sävyisiä, todennäköisesti vaalean harmaita. Katon sävy oli hyvin tumma, mahdollisesti väritutkimuksessa löytynyt musta, tervamainen maali. Kivijalkaa ei enää kalkittu. 1930-luvulla julkisivut todennäköisesti maalattiin vielä kertaalleen tähän tapaan.⁹

Cygnaeuksen galleria maalattiin jälleen ulkoapäin vuoden 1953 tienoilla.¹⁰ Ilmeisesti värit säilyi entiseen tapaan kauttaaltaan vaaleana tai harmaana. Tältä ajalta on rakennuksen nykyinen, puisen tikkaan korvannut rautainen talotikas. Vuonna 1959 aiemmin käyttöön otetun verannan alainen tila muutettiin vahtimestarin eteistilaksi ja itäisen savupiipun tilalle rakennettiin suurempi keskuslämmityspiippu. Yläkerran ikkunat kunnostettiin vuonna 1960 ja vuonna 1963 julkisivut maalattiin. Tältä ajalta on peräisin nykyinen värijäsentely: keltaiset seinät, valkoiset listoitukset ja vihreä katto. Maaleina käytettiin ilmeisesti edelleen öljymaaleja.¹¹

Vuonna 1971 vesikatto maalattiin Panssari-alkydimaalilla, joka pohjustettiin lyijymönjamaalilla. Vesikatto maalattiin vuonna 1976 uudelleen muiden julkisivukunnostustöiden yhteydessä. Julkisivut maalattiin aikaisempaa tummemmiksi Teho-alkydiöljymaalilla ja katto vihreäksi Panssarimaalilla rakennuskonservaattori Th. Lindquistin värisuunnitelman mukaisesti. Tornin näköalatasanne uusittiin.¹² Peruskorjauksen 1980–81 yhteydessä keskuslämmityspiippu purettiin ja sen tilalle rakennettiin kooltaan alkuperäistä piippua vastaava ontto ”valepiippu”. Vahtimestarin eteisen levyulkovuoraus vaihdettiin lautavuoraukseksi.

Vuoden 1989 maalaustöiden yhteydessä julkisivujen vanhat värikerrokset poistettiin suurimmaksi osaksi kaapimalla. Ulkoseinäpinnat maalattiin oranssinruskealla Lin-pellavaöljymaalilla. Ikkunanpuitteet olivat edelleen valkeat

ja vesikatto helakanvihreä.¹³

Vuonna 1997 suoritettiin viimeisin julkisivujen maalaustyö. Värimääritykset teki konservattori Pentti Pietarila käyttäen Monicolor Nova -kartaston koodeja. Seinäväri palautettiin vaaleampaan keltaiseen. Rappaamattomana 1920-luvulta asti ollut kivisokkeli slammattiin vaalean harmaaksi. Alakeran ikkunat, ovet ja luukut sekä talonmiehen eteisen puupylväät maalattiin tummemman harmaiksi.¹⁴

Vuosina 2008–2009 alakerran ja yläkerran ikkunat sekä pääsisäänkäynnin porras kunnostettiin. Vesikatto uusittiin tornia lukuunottamatta vuonna 2014.

Pääsisäänkäynnin paripeilioven ovilehdet ovat vuodelta 1924, karmi on sen sijaan vuodelta 1870. Ovilehdet jakaantuvat pystysuunnassa viiteen peilikenttään. Oveissa on alkuperäinen messinkipainike ja sisäpuolella varmuusketju. Sisäovi on vanhempi, ks. sisäovet.

Ulko-ovet

Galleriarakennuksessa on kolme eri-ikäistä ulko-ovea, jotka on kaikki maalattu vuonna 1997 ruskealla värisävyllä. Tornin paneloitu ulko-ovi huvilan länsijulkisivun puolella on todennäköisesti asennettu 1895 tornia uusittaessa, mutta viimeistään 1910-luvulla ja on siten vanhin rakennuksen ulko-ovista. Paneloinnin ja sisäpinnan levyn välissä on todennäköisesti lämmöneristettyte. Salpa on asennettu vuonna 1974.

Itäpuolen pääsisäänkäynnin ovi uusittiin nykyiseksi peilioveksi vuonna 1924. Sen karmi on kuitenkin vanhempi – todennäköisesti huvilan rakennusajalta vuodelta 1870. Karmin vanhin värikerrostuma on valkoinen öljymaali, mikä vastaa 1870-luvulla otettua valokuvaa. Ovilehtien uusimisen jälkeen

Tornin peiliovi jakautuu neljään peilikenttään, jotka on paneloitu. Oven lukko on uusittu, sisäpuolella on vanhoja hakoja sekä moderni salpa.

värinä oli vaalea beige, jota on seurannut monta väritysvaihetta, mm. tumman sininen sekä eri asteisia harmaita, vihertäviä ja rusehtavia värisävyjä.

Talomiehen asunnon uuteen sisäänkäyntiin rakennuksen itäisivulla entisen verannan alla asennettiin 1960-luvun vaihteen peruskorjauksessa pääovea jäljittelevä peiliovi.

Talonmiehen eteisen peiliovi on vuodelta 1959 ja jakautuu viiteen peiliin pääoven tapaan. Oveissa on alkuperäiset lankavetimet, lukko ja varmuusketju.

Ikkunat

Cygnaeuksen huvilan ikkunat olivat alkujaan nykyistä koristeellisemmat. Erityisesti tämä näkyi yläkerran ikkunoissa, joiden yläosassa oli vinoruutu-puitejako. Salin sekä ruokasalin suuremmissa ikkunoissa oli lisäksi ”ruusukkeet”. Ikkunoiden alaosat ja pohjakerroksen ikkunat oli jaettu vaakavälipuittein nykyistä pienempiin ruutuihin.

Erittäin huonokuntoisia ikkunoita jouduttiin uusimaan vuosien 1895–96 suurremontissa, jolloin puitejakoja yksinkertaistettiin. Tornin ja pohjakerroksen ikkunat, eteisen ikkunaa lukuunottamatta, uusittiin karmeineen, mutta yläkerrassa uusittiin pääasiassa vain ulkopuitteet. Ullakon ikkunat ovat edelleen alkuperäiset.

Vuonna 1917 entisen makuuhuoneen itäseinään avattiin uusi ikkunaukko, joka korvasi veistoshuoneeksi muutetun verannan puolella olleen ikkunan. Pohjakerroksessa oli alkujaan kuusi ikkunaa, joista yksi muutettiin vuonna 1959 nykyisen kylpyhuoneen ovensi, kun entisen verannan alustaan tehtiin talonmiehen eteinen. Tässä yhteydessä uusittiin ainakin kaksi pohjakerroksen ikkunaa. Suurin osa yläkerran ikkunanpuitteista ja kaikki alakerran ikkunat kunnostettiin vuosina 2008–2009.

Ullakkoikkunat ovat alkuperäisiä vuodelta 1870. Seitsemiruutuiset ikkunat on kiinnitetty seinähirsiin sormihaoilla ilman karmia.

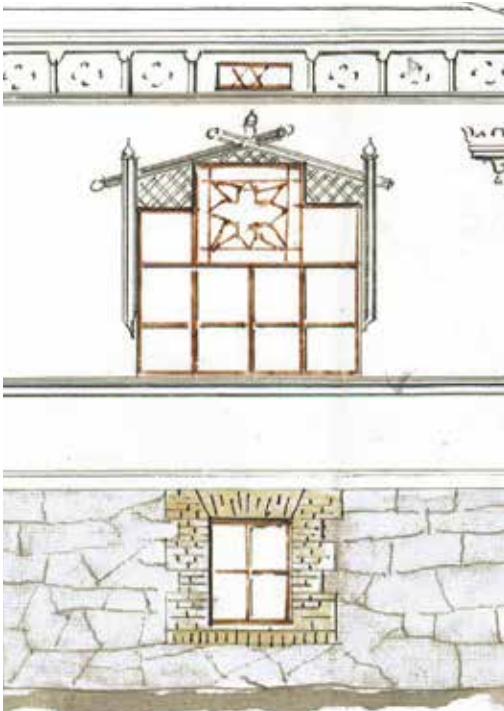

Yläkerran ja pohjakerroksen ikkunanhelat.

Alla vas.: Alkuperäisessä julkisivupiirustuksessa on esitetty salin ja ruokasalin ruusukeikkunat. HKA

Alla: Ikkunat pian huvilan valmistumisen jälkeen. Hofers / MV

Yläkerran ikkunat ovat pääosin kolmiruutuisia ja niissä on vaakavälialkarmi. Työhuoneessa sekä salissa ja ruokasalissa on suuremmat kuusi- ja kahdeksanruutuiset ikkunat.

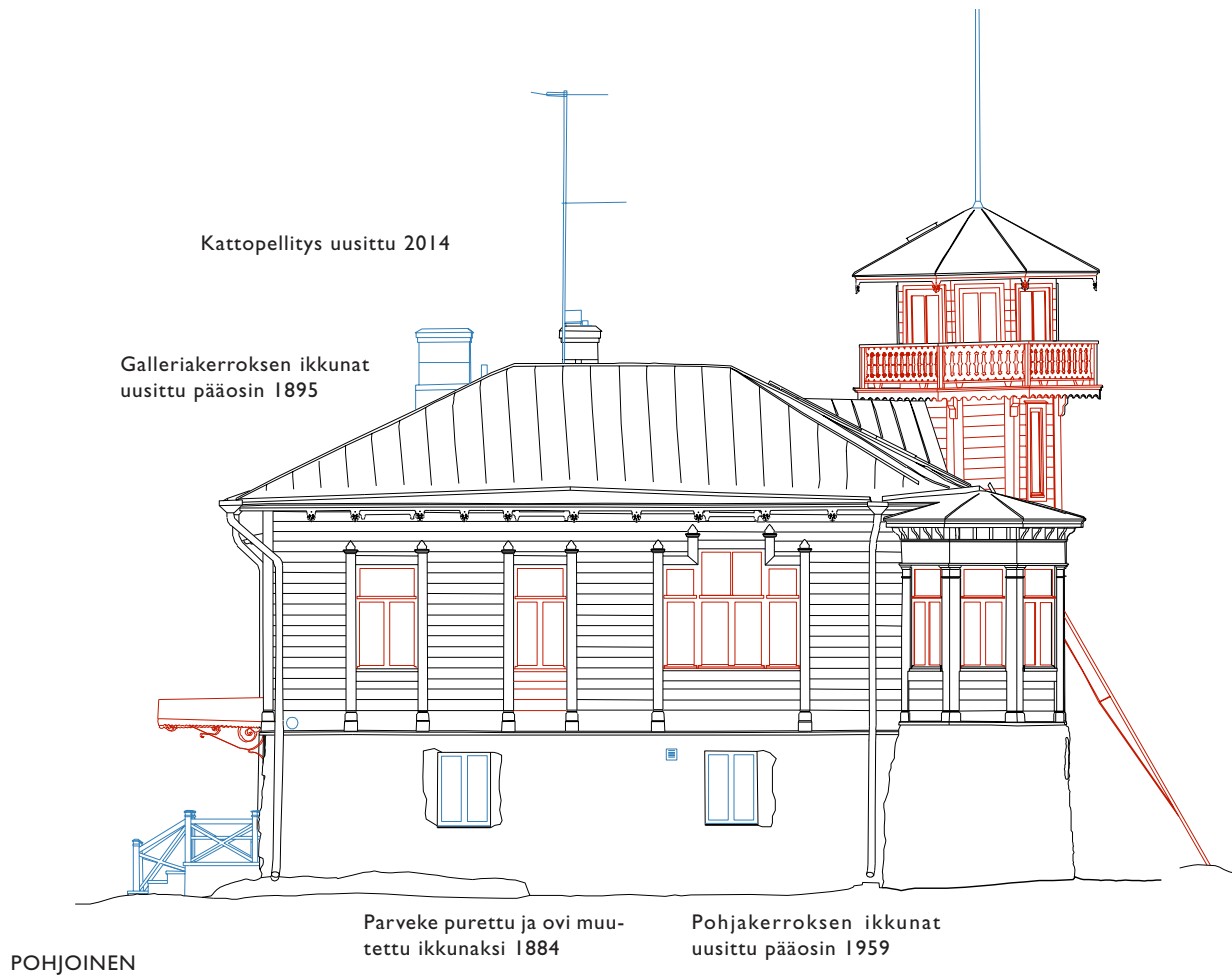
Yllä oik.: Tornin ikkunat ja parvekeovi ovat vuodelta 1895. Osa ylimmän tason ikkunoista on saranoitu yläreunastaan ja avattavissa, loput on kiinnitetty sormihaoilla.

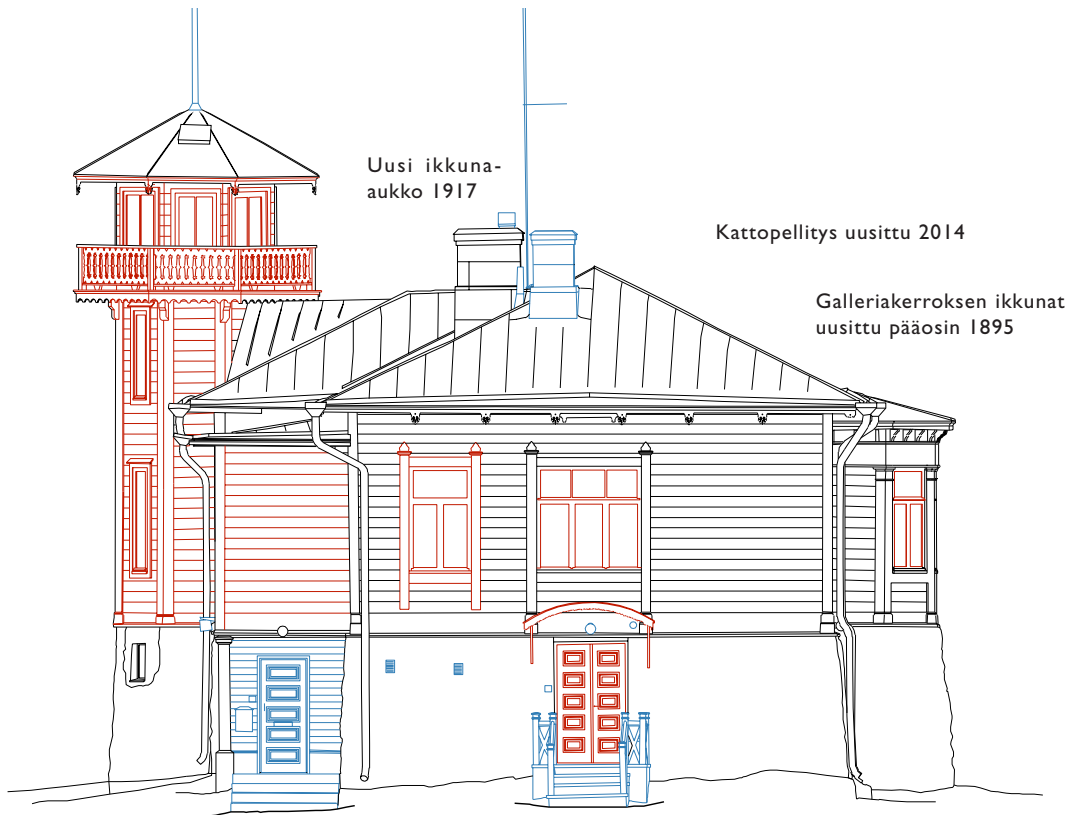
Oik.: Verannan ikkunat ovat vuodelta 1917.

Pohjakerroksen Ikkunat ovat pääosin vuodelta 1959.

Uusi ikkuna-
aukko 1917

Kattopellitys uusittu 2014

Galleriakerroksen ikkunat
uusittu pääosin 1895

ITÄ

Talonmiehen
eteinen 1959

Katos 1884

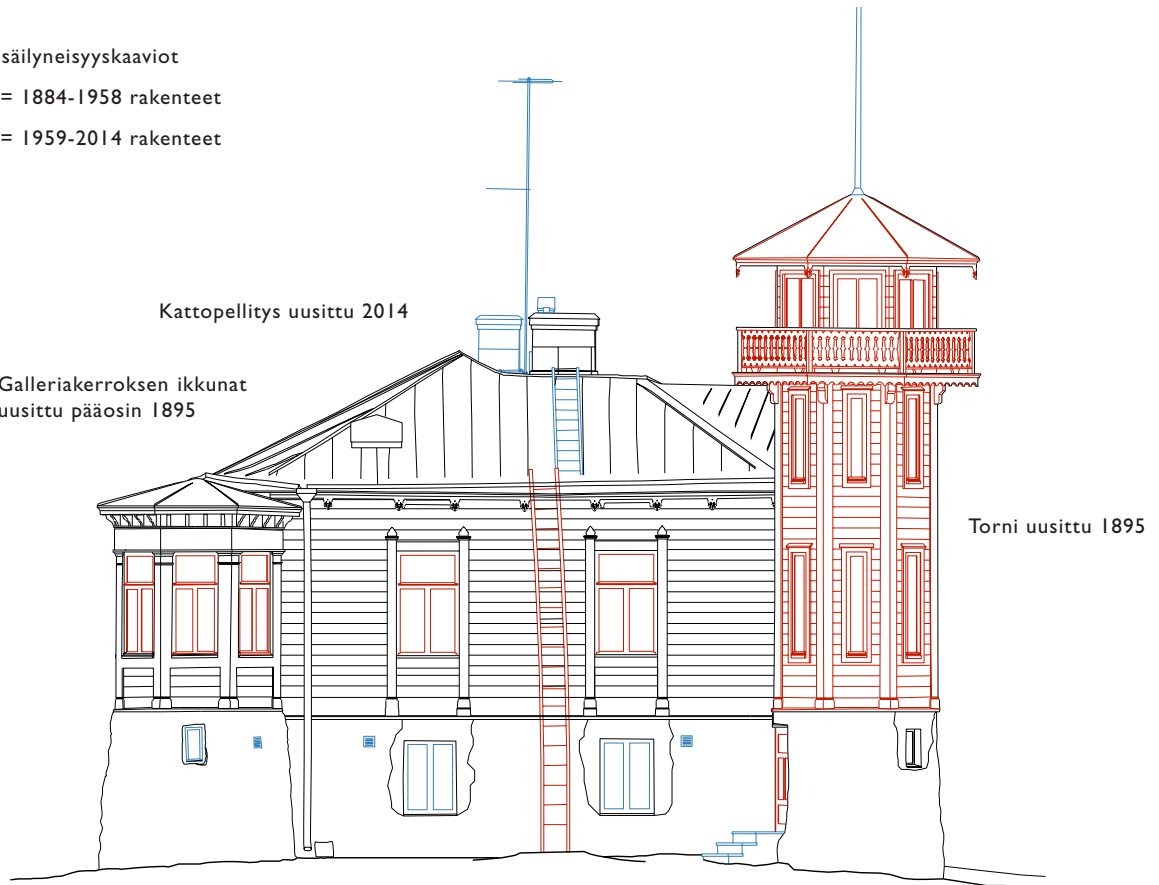
Ulko-ovi 1924

Ulkoporras uusittu pääosin 2009

Julkisivujen säilyneisyyskaaviot

— = 1884-1958 rakenteet

— = 1959-2014 rakenteet

Kattopellitys uusittu 2014

Galleriakerroksen ikkunat
uusittu pääosin 1895

Torni uusittu 1895

Pohjakerroksen ikkunat
uusittu pääosin 1959

Talotikas uusittu 1950-l

Porras uusittu 2008

LÄNSI

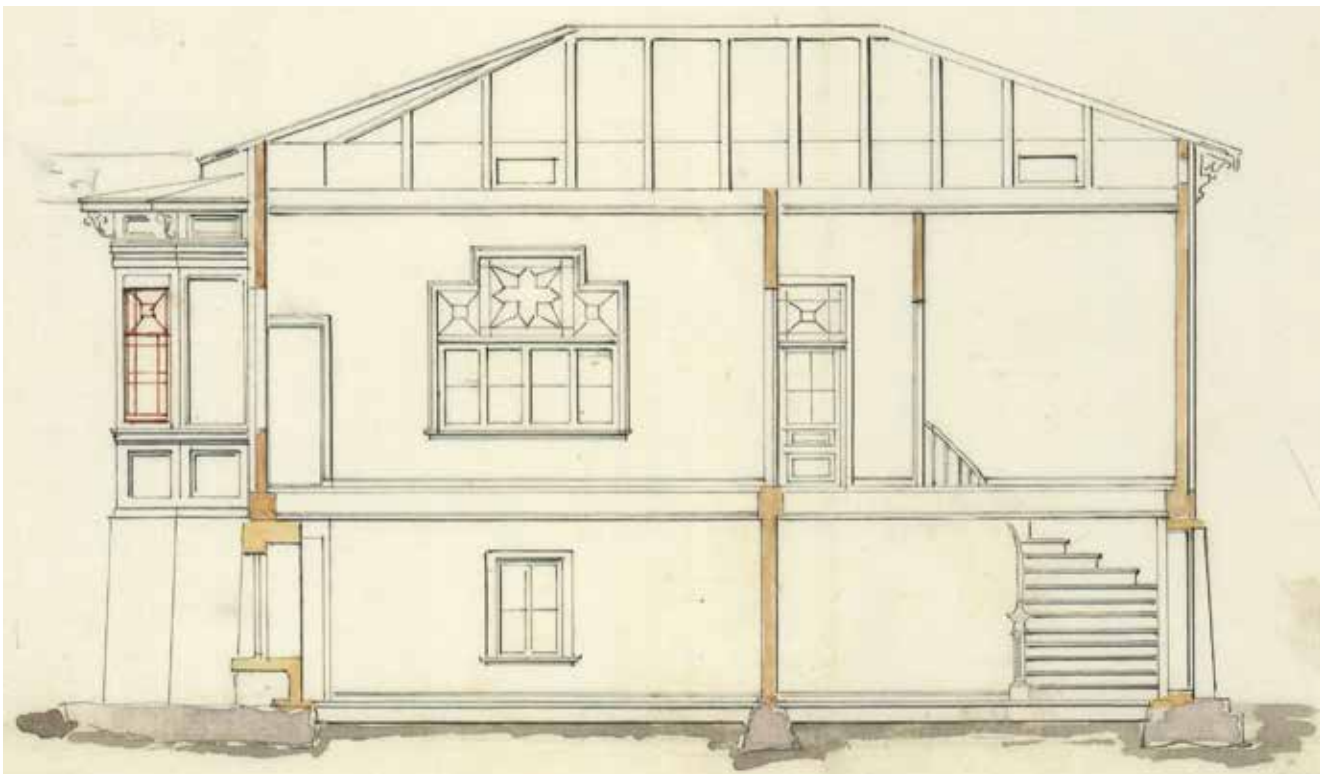
Rakenteet ja pintamateriaalit

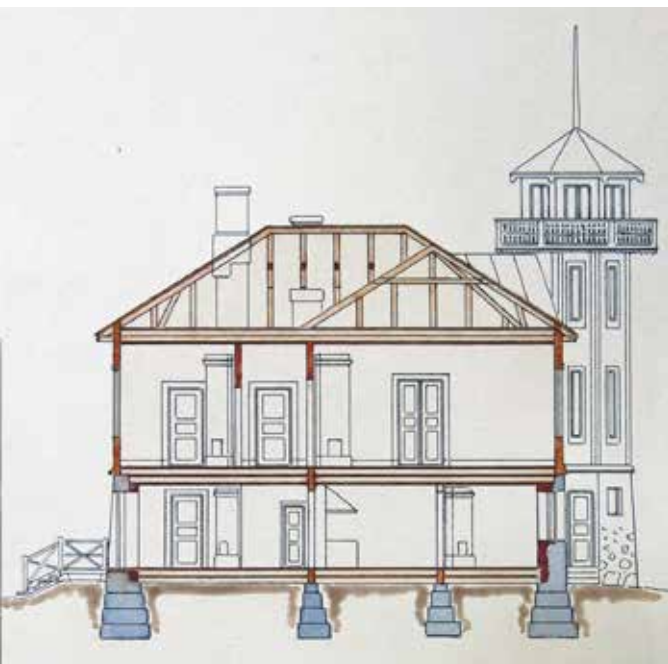
Cygnaeuksen huvilalle on luonteenomaista se, että pohjakerroksen ja galleriakerroksen rakennus- ja käyttötavat ovat aivan erilaiset. Kiviseinäinen pohjakerros oli aluksi palveluskunnan ja myöhemmin vahtimestarin ja muiden vuokralaisten asuinkäytössä, kun taas hirsirakenteinen yläkerta oli Fredrik Cygnaeuksen asuntona ja myöhemmin galleriatiiloina. Alakerran rakennustavasta johtuen sen asukkaat ovat kärsineet kylmyydestä ja kosteudesta. Epämukavuutta on pyritty korjaamaan eri tavoin aina 2000-luvulle ulottuvissa korjauksissa. Myös yläkerrassa on kärsitty kylmyydestä, mutta tämä johtui ennen kaikkea kunnossapidon puutteesta ja siitä, ettei tiloja voitu galleriakäytössä lämmittää palovaaran takia ennen keskuslämmitykseen siirtymistä vuonna 1959 alkaneessa peruskorjauksessa.

Vaikka molempien kerrosten pintamateriaaleja on osin muutettu eri vaiheissa, ovat rakenteet pysyneet pääosin alkuperäistä vastaavina.¹⁵ Tietoja entisistä pintamateriaaleista on arkistotietojen lisäksi saatu yläkerran ja pääsisäänkäynnin osalta peruskorjauksen 1980–81 aikana kerätystä materiaalinäytteistä, pohjakerroksen osalta vuosina 2008–2009 tehdyistä tapetti- ja väridokumentoinneista ja tornista vuoden 2015 väritutkimuksesta.

Seinät

Pohjakerroksen lohkokivimuuri on verhottu sisäpuolelta tiilisellä verhoseinällä, jonka takana on noin 20–30 mm:n ilmarako. Ikkunoiden ja ovien ympärillä sekä kivimuurin yläreunassa tiilimuuraus ulottuu ulkopintaan asti ja myös väliseinät ovat pääosin tiiliseiniä. Alkujaan halkokellarina käytetyssä tilassa 012 oli pelkkä kiviseinä, mutta tiilirevetointi lisättiin sinne vuonna

Agnes Dahlin laatima mittauspiirustus vuodelta 1915. RakH / KA

Alla vas.: F.W. Mieritzin leikkauspiirros 1870. HKA

Alla: Vuonna 2015 mitattu (Tietoa Finland Oy) leikkauspiirros.

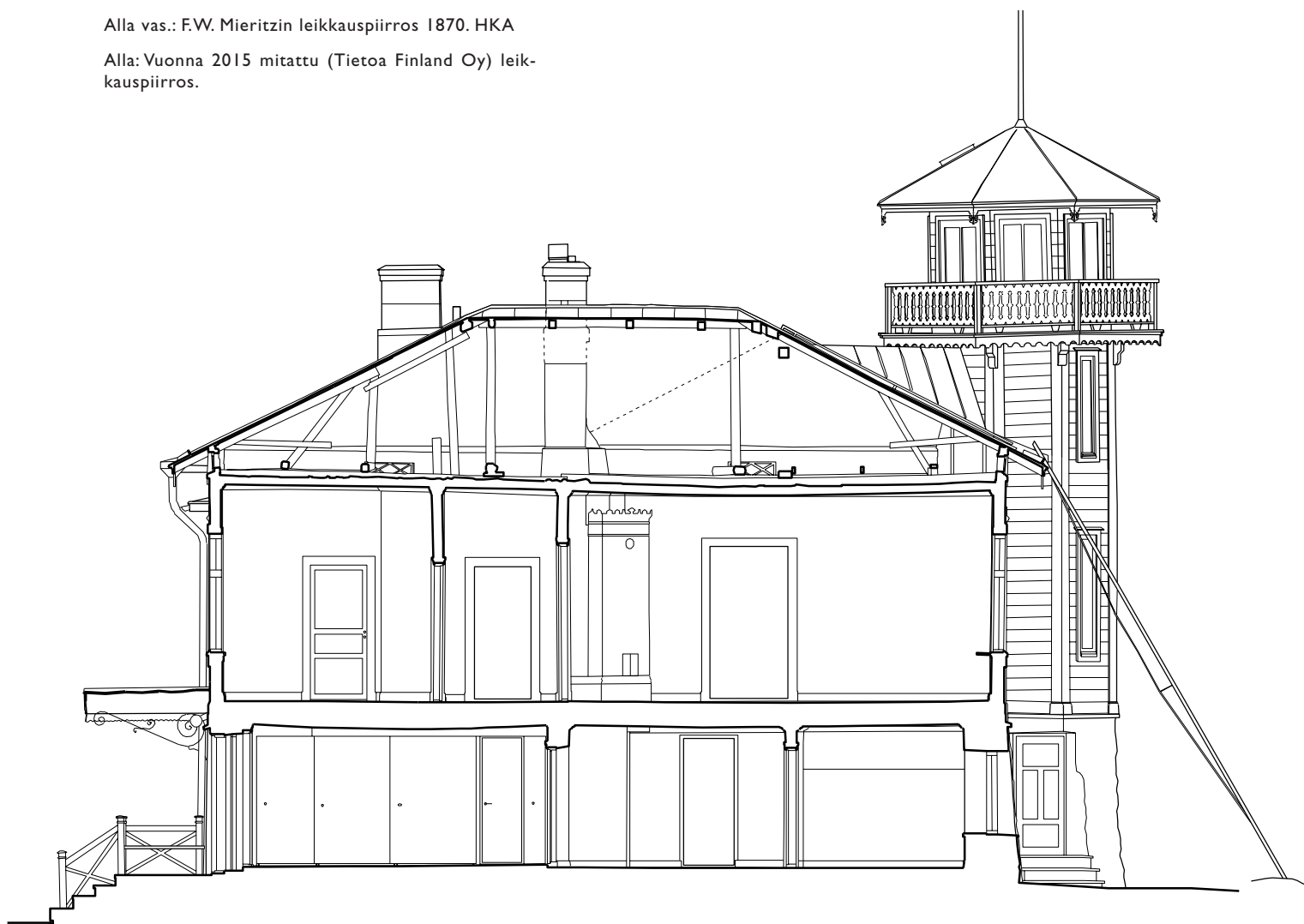
1959. Tekniikka- ja märkätilojen 003, 005 ja 007–008 uudet väliseinät rakennettiin tiilestä, kun taas uuden talonmiehen eteisen 006 ja tuulikaapin 004 ulkoseinät ovat lasivillaeristeisiä kipsoniittiseiniä.

Alkuperäiset tiiliseinät olivat sisäpuolelta rapattuja. Ainakin suuri keittiö (009, 011) oli tapetoitu. Viimeistään 1890-luvulta lähtien keittiön 009 ja eteisen leivintuvan 010 seinät öljymaalattiin, ja myöhemmin käsittely on uusittu käyttäen alkydi- ja lateksimaaleja. Eteisen 002 seinissä oli pinkopahvitus 1890-luvulta peruskorjaukseen 1980–81 asti, jolloin maalattu rappauspinta otettiin jälleen esiin. Märkätilojen seinäläatoitukset ovat peruskorjauksesta 1980–81.

Yläkerrassa on hirsiset ulko- ja väliseinät kaikissa muissa tiloissa paitsi entisessä verannassa 104, jonka seinät rakennettiin vuonna 1917 rankarakenteisina. Peruskorjauksessa 1980–81 ne lämmöneristettiin uudelleen mineraalivillalla ja verhoitiin hirsiseinien tapaan puukuitulevyllä. Hirsiseinät oli alun perin vain tapetoitu, mutta viimeistään 1880-luvulta 1980-luvun korjaukseen asti ne on verhottu pinkopahveilla.¹⁶

Alapohjat

Kuten vuoden 1870 leikkauskuvasta näkyy ja 1880-luvun asiakirjoissa kerrotaan, alkuperäinen puinen alapohja oli rakennettu lähes suoraan kallion päälle eikä eristepaksuus ollut kovin iso. Vuosien 1895–96 korjaustöissä lattioiden hiekasta, savesta, turpeesta ja sammalesta koostuvaa eristepaksuutta kasvatettiin, jolloin lattiapinta nousi ja huoneet mataloituiivat. Tuolloinen

rossipohjarakenne täytteineen on säilynyt hyväkuntoisena eteisessä 001–002. Huoneissa 009 ja 011 rossipohjat jouduttiin uusimaan 2008, mutta rakenneperiaate säilytettiin.

Tilojen 003–008, 010 ja 012 alapohjat muutettiin betonisiksi vuonna 1959. Rakenne vaihteli tilan mukaan. Silloisessa olohuoneessa 010 maanvaraisen 60 mm:n laatan päällä on bitumieristys, lecasorakerros ja 75 mm:n pintalaatta. Eteisessä 006 kallion päälle levitetyn lecasorakerroksen päälle on valettu 30 ja 80 mm:n betonilaatat. Betonilattiat on märkätiloissa laatoitettu ja muissa maalattu, paitsi tilassa 010, jossa olleen kokolattiamaton tilalle asennettiin vuonna 2008 lankkulattia.

Tornin 013 alapohja koostuu vanhasta, noin puolen metrin korkeudella kalliosta olevasta lankkulattiasta. Sen päälle on komerossa 013b asennettu ohut mineraalivillaeristys ja lastulevy ilmeisesti peruskorjauksessa 1980–81.

Välipohjat

Välipohjat ovat puurakenteisia ja paksuudeltaan noin 245 mm. Galleria-kerroksen 35 mm:n lankkulattioiden alla on hirsipalkistot ja sammalesta, kutterilastusta ja hiekasta koostuva 190 mm:n täyttökerros aluslaudoituksen päällä. Pohjakerroksen katot olivat alun perin tikkurapattuja. Huoneisiin 009–011 rakennettiin 1800-luvun lopulla helmiponttipaneelista tehdyt puukatot. Vuonna 1959 rakennetussa talonmiehen eteisessä on lautainen katto. Teknisten- ja märkätilojen katoissa on peruskorjauksessa 1980–81 asennettu kuitulevytyt.

Yläpohjat

Galleriakerroksen ja ullakon välillä on puurakenteinen yläpohja, jonka alapinnassa on tikkurappaus. Alkuperäinen sammal- ja hiekkatäyttö vaihdettiin peruskorjauksessa 1980–81 mineraalivillaeristeisiin ja tikkurappausta vahvistettiin pintavahvistuskankain. Yläpohjan eristeet korvattiin puhallusvillalla vuonna 2014.

Talotekniikka

Cygnaeuksen galleria suunniteltiin kesähuvilaksi ja talotekniset asennukset olivat sen mukaiset: talo lämmitettiin perinteiseen tapaan uuneilla ja ilmanvaihto tapahtui painovoimaisesti. Alkuperäinen tilanne jatkui taidegalleriaksi muuttamisen jälkeenkin. Talotekniset asennukset uudistettiin suurimmalta osin 1960-luvun vaihteen peruskorjauksessa, kun gallerian intendentti oli jo pitkään toivonut keskuslämmitysjärjestelmää.

Lämmitys

Cygnaeuksen huvilassa oli yhdeksän tulisijaa, jotka oli ryhmitelty kahden savuhormiston ympärille. Yläkerrassa oli neljä kaakeliuunia, joista kolme on säilynyt. Pohjakerroksessa uuneja oli palvelijahuoneessa (nyk. tilat 003, 005 ja 007–008) ja eteisessä, jonka uunina oli peltinen kakluuni.¹⁷ Suurta keittiötä (009, 011) lämmitti leivinuuni, jonka suuaukko oli leivintuvan (010) puolella, ja hella. Leivintuvassa oli lisäksi muuripata. Vuoden 1884 kunnostustöissä keittiön länsiosia erotettiin asuinhuoneeksi ja sinne muurattiin uusi kaakeliuuni. Uunin hormi vedettiin yksinkertaisessa peltiputkessa keittiön eteläseinällä savuhormiin. Ilmeisesti tässä vaiheessa muurattiin liesi myös leivintuvaan.

Galleriakerroksen uuneja ei paloturvallisuussyistä lämmitetty talvellaakaan. Sen sijaan pohjakerroksen uunit olivat kovassa käytössä. Palotarkastuksessa 1889 todettiin kaikkien alakerran tulisijojen olevan huonokuntoisia ja ”lop-puunpalaneita”. Ne oli joko uusittava tai korjattava perusteellisesti. Saman vuoden syksynä tehtiin välttämättömimmät korjaukset, mutta suurempiin korjauksiin ryhdyttiin vasta vuosien 1895–96 suurremontin yhteydessä. Tarpeettomaksi käynyt leivinuuni purettiin ja keittiön vanha liesi korvattiin leivinuunin paikalle sijoitetulla Högfors n:o 3 -valurautaliedellä. Lieden

Galleriatilojen kaakeliuunit ovat alkuperäisiä ja hyvin säilyneitä – niitä ei ole lämmitetty yli sataan vuoteen.

Pystysuuntaan uritettuja levypattereita vuodelta 1959 on pohjakerroksen huoneessa 011 ja wc:ssä 008 sekä kaikissa yläkerran huoneissa.

Jaepattereita vuodelta 1959 on pohjakerroksen tiloissa 006, 009, 010 ja 012.

alusta betonoitiin. Leivinuunin purkaminen aiheutti yläkerran palomuurien halkeamia, ja niitä oli siksi korjattava seuraavana vuonna. Asuinhuoneeseen 011 vain reilut kymmenen vuotta aiemmin muurattu kaakeliuuni oli jo hajonnut ja savutti sisään. Se oli rakennettava uudelleen. Uunista savupiippuun johtanut peltiputki verhoitiin paksulla rautapellillä ja varustettiin kahdella puhdistusluukulla. Uunia korjattiin perusteellisesti jälleen vuonna 1904, ja vuonna 1924 se uusittiin pyöreäksi peltikakluuniksi.

Kaikki alakerran tulisijat ja yläkerran työhuoneen 102 kaakeliuuni purettiin peruskorjauksessa 1959, jolloin galleriarakennukseen asennettiin vesikiertoinen keskuslämmitys ja puuhella korvattiin sähköliedellä. Öljykäyttöinen Minor-keskuslämmityskattila asennettiin vahtimestarin toisen asuinhuoneen tilalle rakennettuun pannuhuoneeseen 005 ja sen öljysäiliö sijoitettiin viereiseen huoneeseen 003. Patteriputket vedettiin pohjakerroksen katonrajaan. Alakertaan asennettiin levypattereita sekä jaepattereita ja yläkertaan pelkästään levypattereita.¹⁸

Galleriarakennus liitettiin kaukolämpöön 1980-luvun peruskorjauksessa ja öljysäiliön tilalle rakennettiin lämmönjakeluhuone 003. Samassa yhteydessä kylpyhuoneeksi muutettuun entiseen pannuhuoneeseen 005 asennettiin kuivauspatteri ja pieni lämmityspatteri. Eteisen 002 patteri on uusittu 2009. Tornissa ja ullakolla ei ole lämmityslaitteita.

Ilmanvaihto

Huvilan sisäilma vaihtui perinteiseen tapaan painovoimaisesti: korvausilmaa saatiin ikkunoista ja se poistui uunihormien kautta. Alapohjan ilmanvaihtoa varten on keittiön 009 pohjoisseinällä ja huoneen 011 länsiseinällä ”kissanluukut”. Ainakin jälkimmäinen, puuluukkuinen aukko tehtiin todennäköisesti vuoden 1895 korjauksessa.¹⁹

Vuonna 1959 rakennettuun vahtimestarin kylpyhuoneen 007–008 ilmanvaihtoon asennettiin huippumuri. Peruskorjauksessa 1980–81 huippumuri uusittiin, ja se palveli talonmiehen uutta kylpyhuonetta 005 ja yleisö-wc-tilaa 007–008. Vuonna 2008 myös keittiön 009 asennettiin koneellinen poisto savupiipun päälle asennettuine huippumureineen. Pohjakerroksen huoneiden 009–012 ulkoseiniin avattiin uudet raitisilmaventtiilit ja kosteudesta kärsineiden huoneiden 009 ja 011 alapohjat varustettiin tuulettimella.²⁰

Vesi- ja viemäri

Cygnaeuksen huvilassa ei alun perin ollut vesi- tai viemärijohtoja. Vesi kaivettiin katolisen kirkon edusta-aukiolla olleesta kaivosta ja käymälät sijaitsivat piharakennuksessa. Vuonna 1895 asennettiin pihalle tontin lounaiskulmaan vesihana, joka liitettiin kaupungin vesijohtoverkkoon. Samalla rakennettiin viemärijohto ja laskikaivo, joiden tarkka sijainti ei kuitenkaan ole tiedossa. Rakennuksen länsipuolelta huoneen 011 kohdalta vuonna 2007 löydetty kallioon louhittu kanava liittyy mahdollisesti tähän asennukseen.²¹

Galleriarakennus liitettiin kaupungin vesi- ja viemäriverkkoon vasta vuonna 1959 alkaneessa korjaustyössä, jossa rakennettiin ajanmukaiset keittiö- ja kylpyhuonetilat vahtimestarin asuntoon sekä yleisö-wc. Vesi- ja viemäri-asennukset uusittiin peruskorjauksessa 1980–81 ja keittiön 009 osalta vuonna 2008.

Sähkö

Vahtimestarin asuntoon oli vedetty erillinen sähkölinja 1900-luvun alkupuolella, mutta koko galleriarakennus liitettiin sähköjohtoverkkoon vasta vuonna 1959. Sähköasennukset uusittiin kauttaaltaan peruskorjauksessa 1980–81 ja eteisessä 002 sijaitseva pääkeskus sekä eteisessä 006 ja työhuoneessa 102 sijaitsevat osakeskukset rakennettiin tällöin. Galleriakerroksen kattoon asennettuihin valokiskoihin sähkövedot vietiin ullakon kautta. Kun osassa pohjakerroksen tiloja tehtiin korjauksia vuosina 2008–09, uusittiin myös niiden sähköasennukset.

Sisäovet

Useita Cygnaeuksen huvilan alkuperäisiä peiliovia on jäljellä varsinkin galleriakerroksessa. Osa ovista, mm. salin 106 paripeiliovet on kuitenkin poistettu todennäköisesti jo 1800-luvun puolella, koska ne ovat olleet taideteosten tiellä. Alakerrassa vanhoja peiliovia on eteisessä 002 ja keittiössä 009. Yläkerran peiliovet oli alun perin laseerattu tammenvärisiksi, todennäköisesti alakerran. Tiedetään, että vuonna 1896 kaikki alakerrassa olleet viisi ovea kunnostettiin ja maalattiin öljymaalilla. Galleriakerroksen ovet peittomaalattiin viimeistään vuonna 1904, jolloin niihin vaihdettiin myös nykyiset nikkelöidyt painikkeet.

Muita alkuperäisiä tai viimeistään 1890-luvulla asennettuja ovia ovat tornin komeron 013b ja ullakon lautaovet. Tornissa oleva peilijaoltaan alkuperäisiä vastaava, mutta profiloinniltaan yksinkertaisempi peiliovi on asennettu vuonna 1917, kun portaikon yläosa otettiin näyttelykäyttöön.²² Vuonna 1959 alkaneiden muutostöiden seurauksena alakertaan asennettiin useita sileitä laakaovia. Peruskorjauksessa 1980–81 laakaovia asennettiin lisää.

Oik.: Pääsisäänkäynnin paripeiliovi vastaa peilijaoltaan muita rakennuksen peiliovia. Painike on itse ovea uudempi.

Alla oik.: Lasiukollinen paripeiliovi portaan 101 ja käytävän 105 välillä.

Alla: Alkuperäiset peiliovet jakautuvat kolmeen peilikenttään. Galleriakerroksen oviin (3 kpl + 1 kpl irrallaan) on vaihdettu niklatut painikkeet vuonna 1904, paitsi torniin vievässä ovelta, jossa on todennäköisesti alkuperäinen kamarinlukko. Ovien värisävyt ovat vuodelta 1981.

Pohjakerroksen peiliovien (2 kpl) painikkeet on uusittu ilmeisesti vuonna 1959.

Torniportaan väliovi on vuodelta 1917. Siinä on muita yksinkertaisempi profilointi.

Tornin komerossa 013b ja ullakolla on 1800-luvun lautaovet.

Pohjakerroksen laakaovet painikkeineen ovat pääosin vuodelta 1959.

Peruskorjauksen 1980–81 aikaisia ovia on mm. yleisö-wc:ssä 007–008.

Komeron 001 peiliovi on tuotu muualta vuonna 2009.

Pohjakerros

Huvilan pohjakerrokseen oli, erään sanomalehtiartikkelin sanoin, ”sijoitettu kaikki ne huoneet, jotka suuremmin muistuttavat materiaalisesta elämästä” erotuksena yläkerrassa sijainneisiin professori ja runoilija Fredrik Cygnaeuksen asuintiloihin.²³ Pohjakerroksessa oli alun perin neljä huonetta. Koilliskulmassa oli huvilan pääsisäänkäynti ja eteinen 002 (vestibyyli) yläkertaan johtavine portaineen. Eteisestä oli nykyiseen tapaan ovi suureen keittiöön, joka vuonna 1884 jaettiin kahdeksi huoneeksi 009 ja 011. Keittiön eteläpuolella oli pesu- ja leivintupa 010, josta oli pääsy ulos torniportaasta 013 kautta, sekä palvelijan asuinhuoneeseen, jota on muutettu eniten myöhemmissä korjauksissa ja joka käsittää nykyisin tilat 003, 005 ja 007–008. Ainakin keittiössä ja todennäköisesti muissakin huoneissa oli tähän aikaan suoraan rappauspintaan kiinnitetty tapetit ja niiden katot oli rapattu.

Huvilassa oli 1800-luvun lopulla huomattava määrä asukkaita. Ovimuutosten seurauksena pohjakerros oli jaettuna kahteen kahden huoneen puoliskoon vuoden 1884 remontista aina 1960-luvun vaihteen peruskorjaukseen asti. Molempiin ”huoneistoihin” oli käynti eteisestä 002 ja entiseen leivintupaan lisäksi torniportaasta. Vahtimestarin perhe asui huoneissa 009 ja 011.

Vuosien 1895–96 aikana tehdyssä remontissa entistä leivintupaa jouduttiin korjaamaan yläkerran kosteusvaurioiden takia. Kaikkien huoneiden puulattiat kunnostettiin ja niiden eristepaksuutta lisättiin, koska ne olivat alun perin ”levänneet kallion päällä” vain pienet rimat alusrakenteinaan. Korjatut lattiat vernissattiin ja jalkalistan öljymaalattiin. Kattorappauksen tilalle tehdyt paneelikatot olivat alkuun vernissattuja. Todennäköisesti kaikkien huoneiden ”kosteita ja savun tahrimia” seinärappauksia korjailtiin laajassa mitassa. Keittiön 009 ja entisen leivintuvan seinät öljymaalattiin.

Suurimmat tilamuutokset pohjakerroksessa tehtiin 1959 alkaneessa korjauksessa. Talonmiehen asuntoa laajennettiin olohuoneella 010, jonka yhteyteen, entisen palvelijan huoneen paikalle tehtiin siihen asti puuttunut kylpyhuone (007–008). Talonmiehen asunnon uusi eteinen 006 tuulikaappineen 004 rakennettiin entisen verannan alustilaan. Täältä avattiin ulkoseinän läpi yhteys keskuslämmityksen pannuhuoneeseen 005, jonka yhteydessä oli öljysäiliö 003. Kaikki tulisijat purettiin. Kaukolämpöön siirtymisen myötä 1980–81 huone 003 muutettiin tekniikkatilaksi, 005 talonmiehen kylpyhuoneeksi ja tilat 007–008 yleisö-wc:ksi. Muiden pohjakerroksen huoneiden nykyasu on pintamateriaalien osalta pärisin 2000-luvun remonteista.

LATTIAT

- 001 ruskea muovimatto (1981), alkuperäinen (ap.) profiloitu puujalkalista.
- 002 harmaa, 004 ja 006 punainen linoleum (2009), ap. profiloitu puujalkalista.
- 003 ja 012 maalattu betoni (1959).
- 005 vaalea kuusiolaatta ja 007–008 valkoinen suorakulmiolaatta (1981).
- 009–011 puulattia ponttilaudasta 33 x 120 mm (2008), profiloitu puujalkalista.

SEINÄT

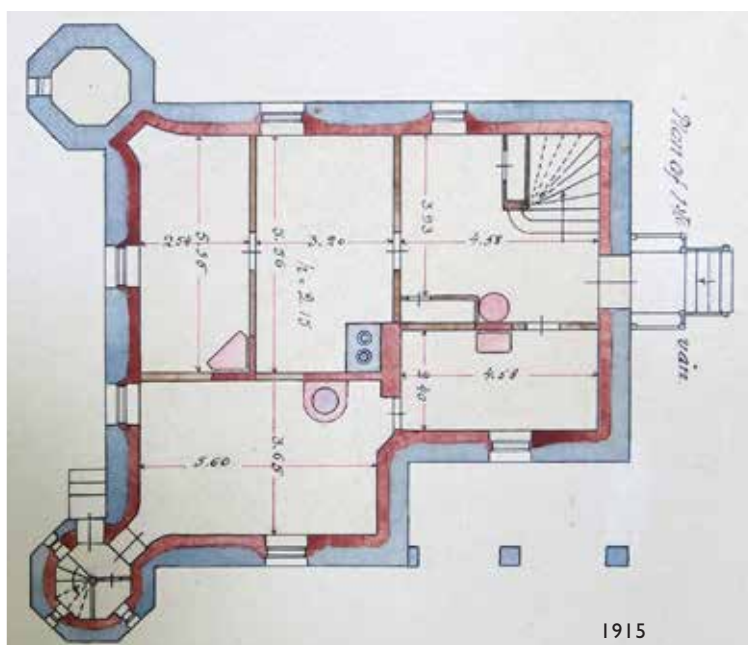
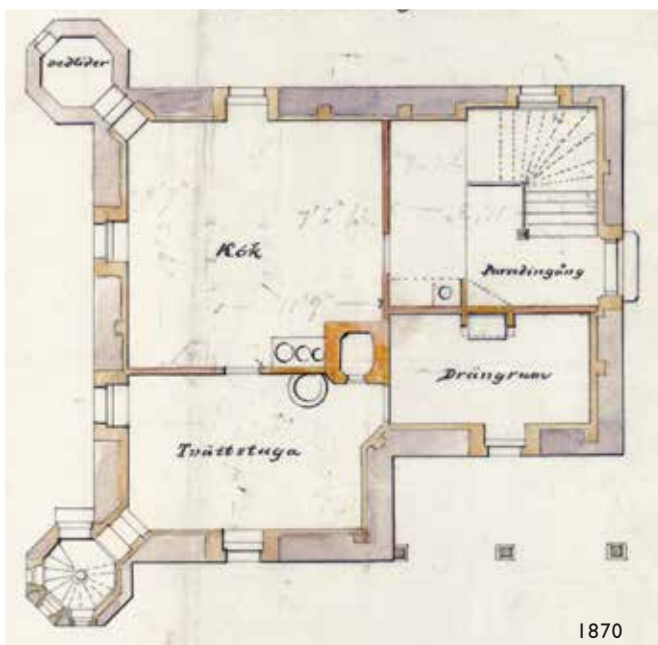
- 001 maalattu levy (1981).
- 002, 009–010 ap. rappaus, paperoitu ja maalattu.
- 003 ja 013 maalattu rappaus (1959/1981).
- 011 rappaus/tapetti (1880–90-l) ja maalattu puoli-panelointi (2009).
- 004 ja 006 maalattu tapetti.
- 005 valkoinen neliölaatta ja 007–008 valkoinen suorakulmiolaatta (1981).

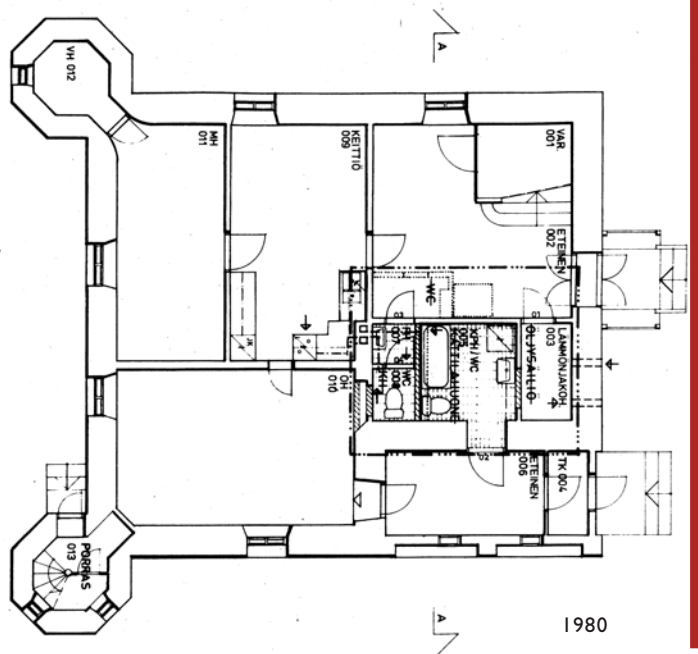
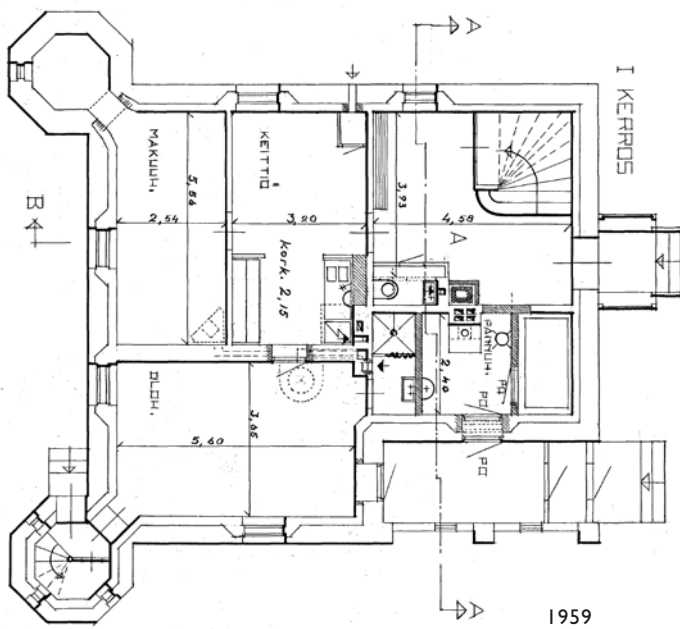
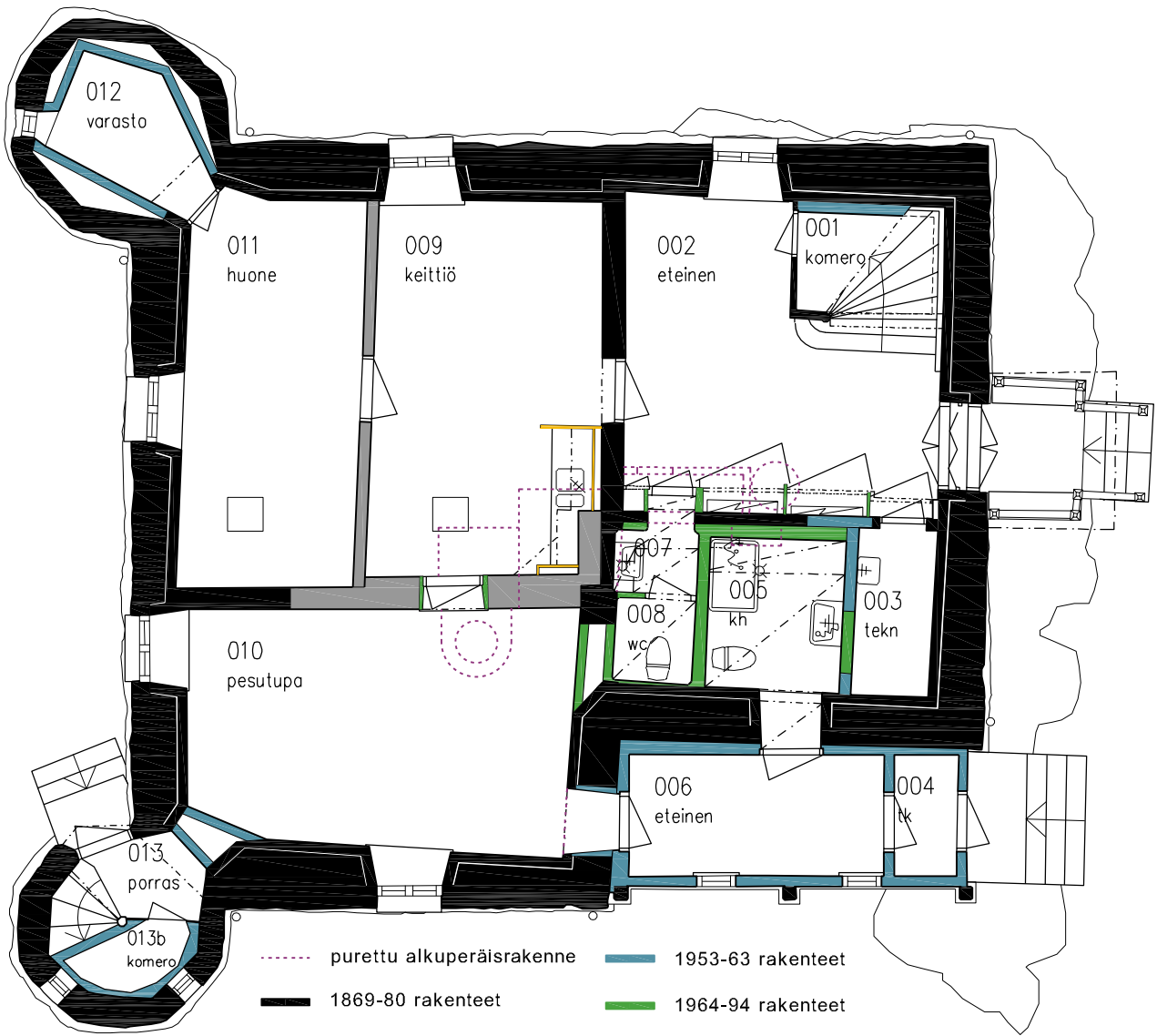
KATTO

- 002 tasoitettu ja maalattu rappaus(?).
- 004 ja 006 maalattu lauta (1959).
- 003, 005 ja 007–008 maalattu levy (1981).
- 009–011 maalattu paneeli ja kattolistat (1800-l).
- 012 maalattu paneeli ja kattolistat (2008).

OVET

- 002, 009, 011 maalatut vanhat peiliovet, helat uusittu. 001 vanha peiliovi (2009).
- Pääosa ovista on v. 1959–60 ja 1980–81.

Eteinen komeroineen

Cygnaeuksen huvilan paraatissäänkäynti, gallerian yleisöeteinen 002, on nykyisin suurinpiirtein samankokoinen kuin se oli alun perin. Varsinkin eteisen eteläseinustalla on kuitenkin tapahtunut aikojen saatossa muutoksia. Seinän keskiosassa oli alkujaan pyöreä peltinen kakluuni ”houkuttelemassa vieraita peremmälle”.²⁴ Uunin takana, eteisen lounaisnurkassa oli komero. Alkuperäispiirustuksesta päätellen sinne oli sijoitettu joko peseytymistila tai kuivakäymälä. Todennäköisesti se oli tarkoitettu valtioneuvos Cygnaeuksen käyttöön – huvilan varsinaiset ulkokäymälät sijaitsivat piharakennuksessa.

Vuonna 1884 avattiin eteläseinälle ovi silloiseen kaakkoisnurkan asuinhuoneeseen. Vuonna 1959 alkaneissa keskuslämmitystöissä eteläseinän ovi muurattiin umpeen. Uuni ja komero purettiin ja niiden tilalle rakennettiin keskuslämmityspiippu sekä wc, joka oli sekä yleisön että vahtimestarin käytössä. Peruskorjauksessa 1980–81 piippu ja wc-tila purettiin ja eteläseinälle avattiin uudet oviaukot tekniseen tilaan 003 ja yleisö-wc-tilaan 007–008. Eteläseinustalle sijoitetun sähköpääkeskuksen ja paloturvakeskuksen peitoksi rakennettiin metallirunkoinen seinäke, jonka ovet on verhottu kankaalla.

Varhaisimmat tiedot eteisen pintamateriaaleista ovat vuodelta 1896, jolloin sen katto liimamaalattiin, lattia ja jalkalistat öljymaalattiin ja seinät päällystettiin paksulla pinkopahvilla ja liimamaalattiin. Seinissä oli tästä lähtien pinkopahvi aina peruskorjaukseen 1980–81 asti, jolloin todennäköisesti vuoden 1959 remontista peräisin olleet vaaleanruskeat pähkiverhoukset purettiin ja esiinotetut rappauspinnat maalattiin lateksilla vaaleiksi. Väritutkimuksen mukaan seinissä on lateksin alla neljä värikerrosta, joista alimmat ovat rusehtavia ja vihertäviä.²⁵ Vuonna 2009 tehdyssä pintaremontissa seinät paperoitiin ja niiden värisävy palautettiin lähemmäs näitä vanhempia kerrostumia. Remontin yhteydessä poistettiin vuonna 1981 asennetut kiinteät kaapistot ja lattiaan asennettu Tuftex-kookoslattiamatto. Sen alta paljastui hyväkuntoinen vanha lankkulattia ja rossipohja, jotka peitettiin nykyisellä harmaalla linoleum-matolla.

Yläkertaan nousevien portaiden (101) alla olevaa komeroa 001 ei ole esitetty vuoden 1870 pohjapiirroksessa mutta se esiintyy vuoden 1915 mitauskuvassa. Puuportaiden viimeistelemättömästä alapinnasta päätellen se on kuitenkin alkuperäinen. Komeron sisäseinäpinnat levytetyt ja lattiaan laitettu rusehtava muovimatto vuonna 1981. Ovena on taiteoven tilalle vuoden 2009 korjauksessa asennettu, muualta tuotu vanha peiliovi.

Eteinen vuonna 2004. Kuva tarveselvitysluonnoksesta 19.5.2005.

Tekniikkatila, kylpyhuone ja wc

Näiden kolmen huoneen paikalla oli alun perin palvelijan asuinhuone eli nk. renkitupa. Huone oli talon pimeimpiä, koska sen ainoa ikkuna sijaitsi syvennyksessä yläkerran verannan alla, nykyisen kylpyhuoneeseen 005 johtavan oven paikalla. Huoneeseen oli käynti ainoastaan silloisesta leivintuvasta 010, myöhemmin umpeen muuratun oven kautta. Eteisen 002 vastaisella seinällä oli kaakeliuuni ja lattiana oli puinen rossipohja, kuten muissakin pohjakerroksen huoneissa.

Vuoden 1884 remontissa avattiin oviaukko eteiseen, joka korvasi keittiön 009 ja leivintuvan 010 väliltä poistetun yhteyden. Huone sijoittui eteisen tapaan rakennuksen itälaidan kallionnyppylän päälle, eikä siellä siksi ilmeisesti ollut samanlaisia kosteusongelmia kuin keittiössä ja leivintuvassa. Vuoden 1895 korjauksessa tämänkin huoneen lattiavasat tutkittiin ja korjattu lankkulattia vernissattiin. 1900-luvun vaihteen tienoilta lähtien huonetta ei käytetty enää asuinkäyttöön. Se oli mahdollisesti varastona tai työhuoneena.

Vuonna 1959 aloitetussa peruskorjauksessa huone jaettiin tiiliväliseinän kolmeen osaan. Keskelle, nykyisen kylpyhuoneen kohdalle tuli keskuslämmityksen kattilahuone 005 ja sen viereen öljysäiliöhuone 003. Näihin tiloihin pääsi ainoastaan entisen ikkunan paikalle tehdyn oven kautta, yhteys eteiseen muurattiin umpeen. Kolmanteen tilaan tehtiin vahtimestarin kylpyhuone, jonne pääsi alkuperäisestä oviaukosta olohuoneen 010 kautta. Kaikkien tilojen alapohjiksi valettiin maanvarainen betonilaatta. Viemärikanavaa täytyi louhia osittain kalliioon. Kylpyhuoneeseen asennettiin huippumuri.

Kaukolämpöön siirtymisen myötä 1980–81 kattilahuone 005 muutettiin talonmiehen entistä suuremmaksi kylpyhuoneeksi. Vanha kylpyhuone voitiin muuttaa yleisö-wc:ksi 007–008, jonne avattiin pääsy eteisestä 002. Eteisestä avattiin ovi myös kaukolämpökeskukseen 003, joka rakennettiin entisen öljysäiliön paikalle. Kaikkien tilojen nykyiset pintamateriaalit ovat tältä ajalta.

Keittiö

Cygnaeuksen huvilassa oli alkujaan suuri keittiö, joka käsitti nykyiset huoneet 009 ja 011 sekä lisäksi halkovaraston 012 pikkutornin kivijalassa. Keittiössä oli muurattu hella suunnilleen nykyisen tilaan 010 vievän oven kohdalla. Nykyisten keittiökalusteiden paikalla oli leivinuuni, jonka suuaukko oli kuitenkin leivin- ja pesutuvan 010 puolella. Keittiössä oli muiden pohjakerroksen huoneiden tapaan rapattu katto sekä rapatut seinät, jotka oli todennäköisesti tapetoitu.²⁶

Leivintupaan johtanut oviaukko muurattiin umpeen vuonna 1884, kun keittiö jaettiin tiilisellä väliseinällä kaksihuoneiseksi vahtimestarin asunnoksi. Viimeistään vuosien 1895–96 korjauksessa vahtimestarin keittiön kosteudesta ja savusta kärsineet seinäpinnat rapattiin uudelleen ja maalattiin vihertävän ruskealla öljymaalilla.²⁷ Samalla leivinuuni ja huonokuntoinen liesi purettiin. Leivinuunin kohdalle jäänyt aukko lattiassa betonoitiin ja sen päälle muurattiin uusi Högfors n:o 3 -liesi. Keittiön puupaneelikaton ikä ei ole selvillä, mutta muilta osin keittiö säilyi samassa asussa aina vuoden 1959 remonttiin asti, seinäpintoja vain maalattiin entistä vaaleammin värisävyin.

Keittiö ajanmukaistettiin vuonna 1959 samalla kun laajennettuun vahtimestarin asuntoon liitettiin olohuone 010 uuden oviaukon kautta. Keittiön puuliesi korvattiin sähköisellä, terästiskipöytä ja keittiökaapit asennettiin ja lattiaan laitettiin linoleum. Keittiökalusteet uusittiin peruskorjauksessa 1980–81 ja lattia peitettiin muovimatolla.

Vuonna 2006 keittiön lattian havaittiin olevan pahasti lahonnut ja koko puinen alapohjarakenne päätettiin uusaa. Vuonna 2008 tehdyssä korjaustöissä asennettiin uuden lankkulattian lisäksi uudet keittiökalusteet. Rapatut seinät korjattiin, paperoitiin ja maalattiin nykyiseen kellertävään sävyyn. Huone muutettiin museomyymäläksi ja sinne teetettiin uuden käytön edellyttämät irtotiski ja hyllyköt.

Vas. keskellä: Alapohjan purkutöiden aikaan 2007. Tiirilä / MV

Alla: Vahtimestari Vera Eklund asunnossaan. Jousté / MV

Asuinhuone ja varasto

Vuonna 1884 keittiöstä erotettiin tiiliseinällä vahtimestarin asuinhuone 011, ja sen nurkkaan muurattiin kaakeliuuni. Koska uunissa ei ollut omaa savuhormia, vedettiin siitä peltinen hormi keittiön 009 savupiipuun. Todennäköisesti tässä yhteydessä muurattiin umpeen ovi pikkutornin alaosaan olleeseen halkokellariin 012. Asuinhuoneessa oli tapetoidut seinät ja maalattu lankkulattia.

Viimeistään vuosien 1895–96 suurremontissa huoneen kattoon laitettiin nykyinen puupanelointi, joka öljymaalattiin. Seinät rapattiin uudelleen ja niihin kiinnitettiin boordilla varustettu ”40 pennin tapetti” – mitä ilmeisimmin huoneessa nykyään nähtävillä oleva, vuonna 2008 konservoitu tapetti.²⁸

Kaakeliuuni oli ilmeisen kovassa käytössä, tai huonosti rakennettu, koska se määriteltiin purettavaksi ja rakennettavaksi uudelleen peräti kolmeen kertaan vuosien 1895, 1904 ja 1924 korjausten kustannusarvioissa. Viime mainittuna vuonna uuni todennäköisesti muutettiin pyöreäksi peltiunniksi, jonka perusta on jäljellä uusitun lattian alla.

Vetoista puulattiaa ja kylmiä seiniä yritettiin tiivistää erilaisin keinoin. Seiniin asennettiin 1900-luvun alkupuolella tervapaperi ja laudoitus ja lattia päällystettiin linoleumilla. Vuonna 1959 alkaneessa peruskorjauksessa seiniin ja lattiaan kiinnitettiin lämpöeristeeksi Halltex-levytys ja sen päälle lattiaan vielä kovalevy ja vaalea linoleum-matto. Tämän korjauksen yhteydessä uuni purettiin ja oviaukko pikkutornin alaosaan 012 avattiin uudelleen. Monikulmaiseen tilaan muurattiin tiiliset verhoseinät ja lattiaksi valettiin maanvarainen betonilaatta.

Peruskorjauksessa 1980–81 jo valmiiksi tiiviin lattiarakenteen päälle asennettiin Tuftex-kookoslattiamatto ja komeroon muovimatto. Vuonna 2007 ilmenneiden lattian ja seinien kosteus- ja lahovaurioiden takia koko puinen lattiarakenne täytyi uusida ja seinien kerroksia avata. Seuraavana vuonna tehtyjen korjaustöiden aikana rakennettiin uusi puulattia. Seinien yläosaan jätettiin näkyville edellä mainittu tapetti ja alaosaan tehtiin uusi maalattu puolipanelointi. Komeroon 012 rakennettiin puinen paneelikatto huoneen 011 mallin mukaan.

Oik.: Uunin perusta lattian purkutöiden aikaan 2007.
Tirilä / MV

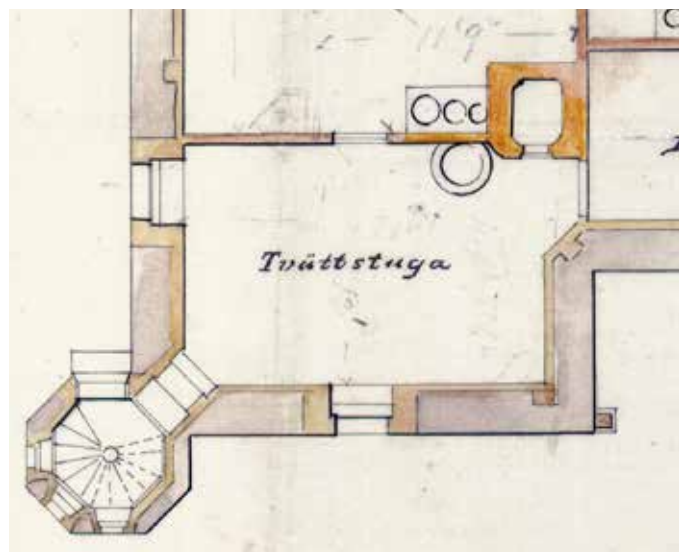
Pyykki- ja leivintupa

Pohjakerroksen lounaiskulman huonetta käytettiin alun perin pyykki- ja leivintupana. Huoneessa oli muuripata ja leivinuunin suuaukko – itse uuni oli keittiön 009 puolella. Leivintuvasta oli keittiön ohella myöhemmin umpeenmuuratut ovet palvelijan asuinhuoneeseen (nykyiset tilat 003, 005 ja 007–008) ja torniportaaseen. Portaasta pääsi ulos tai ylös ruokasaliin. Leivintuvassa oli puulattia, kuten muissakin pohjakerroksen tiloissa, mutta rapatut seinät olivat mahdollisesti alunperinkin öljymaalatut eivätkä tapetoidut. Seinistä löytynyt alin värikerrostuma oli varsin tumma: seinien alaosat olivat tumman ruskeat ja ruskean rajaviivan yläpuolinen osa seinistä vaaleanruskea. Myös katto oli alun perin rapattu.

Leivintupaa käytettiin tavallisena asuinhuoneena todennäköisesti jo 1870-luvulla. Se muutettiin keittiöksi viimeistään vuoden 1884 muutostöissä, jolloin pohjakerros jaettiin käytännössä kahdeksi asunnoksi keittiöön 009 johtava ovi umpeenmuuraamalla. Huoneessa oli entisten tulisijojen lisäksi muurattu liesi, joka ilmeisesti uusittiin vuosien 1895–96 korjauksessa samalla kun leivinuuni purettiin ja muuripata korjattiin. Yläpuolella sijainneen ruokasalin 107 lahonneiden lattiavasojen korjaustöiden takia rapattu katto täytyi poistaa. Sen tilalle tehtiin nykyinen puupaneelikatto, joka vernissattiin ja lakattiin. Seinät öljymaalattiin rusehtaviksi tai vihertäviksi samaan tapaan kuin keittiössä 009.

Huone ei tämän jälkeen ollut asuinkäytössä, ennen kuin se vuonna 1959 alkaneissa korjauksissa yhdistettiin vahtimestarin asuntoon olohuoneena. Keittiöön 009 avattiin jälleen oviyhteys puretun muuripadan paikalle. Olohuoneesta oli käynti myös vahtimestarin uuteen kylpyhuoneeseen (nyk. 007–008) ja ulkoseinän läpi avatun oviaukon kautta uuteen eteistilaan 006. Torniin vievä ovi muurattiin sen sijaan umpeen. Huoneen vanha puualapohja purettiin, sen alaista kalliota louhittiin ja tilalle valettiin maanvarainen betonilaatta, joka päällystettiin linoleum-matolla. Syntyneen tasoeron takia keittiöön täytyi tämän jälkeen nousta porrasaskelman verran.

Seuraavassa korjauksessa vuonna 1981 lattiaan asennettiin kokolattiamatto. Ovi yleisö-wc:ksi 008 muutettuun entiseen kylpyhuoneeseen muurattiin umpeen. Vuonna 2008 asuinkäytöstä poistunut huone päätettiin muuttaa vaihtuvien näyttelyiden tilaksi. Betonilaatan päälle rakennettiin samanlainen puulattia kuin huoneissa 009 ja 011. Seinä- ja kattopinnat maalauskuinostettiin. Kattoon asennettiin spottivalokiskoja samaan tapaan kuin yläkerran galleriatiloissa.

Osa F.W. Mieritzin pohjapiirroksesta 1870. HKA

004.006

Eteinen ja tuulikaappi

Talonmiehen asunnon vuonna 1959 rakennettu eteinen toimi samalla sisäänkäyntienä uuteen keskuslämmityksen kattilahuoneeseen 005. Eteinen rakennettiin jo vuonna 1917 näyttelytilaksi 104 muutetun entisen verannan alle. Talonmiehen olohuoneeseen 010 avattiin oviaukko entisen ulkoseinän läpi ja pannuhuoneeseen vanhaa ikkunaa laajentamalla. Eteisen lattia valettiin betonista ja sen päälle asennettiin linoleum-matto. Seinät ovat lasivillalla eristettyjä rankarakenteisia kipsoniittilevyseiniä, jotka tapetoitiin. Yläkerran huonetta kantavaksi rakenteeksi jäivät edelleen vanhat puupylväät seinien ulkopuolella.

Eteinen ja tuulikaappi kunnostettiin loppuvuodesta 1977. Linoleum-mattojen tilalle asennettiin vaaleanruskea vinyylimatto ja kattoon asennettiin pintavahvistuskangas.²⁹ Seuraavan kerran eteistä korjattiin vuonna 2008, kun lattioihin asennettiin jälleen linoleum-matot. Muuten pintoja lähinnä maalaus-kunnostettiin.

Eteinen vuonna 2004. Ivars / MV

Galleriakerros

Fredrik Cygnaeuksen asuintilat huvilan yläkerrassa ovat säilyttäneet hyvin alkuperäisen pohjakaavansa. Kerrokseen noudaan koilliskulman porrasta 101 pitkin ja käydään lasiaukollisen peilioven kautta käytävämäiseen sisäeteiseen 105. Käytävän päätyikkunan paikalla oli ennen ovi pohjoispuoliselle parvekkeelle, joka purettiin vuonna 1884. Sisäeteisestä päästään joko yksityisemmälle puolelle, Cygnaeuksen työhuoneeseen 102 ja makuuhuoneeseen 103, tai suureen saliin 106, huvilan komeimpaan huoneeseen. Salin luoteisnurkassa on kahdeksankulmainen ulkoneva ”lukukabinetti” 106b, jonka ikkunoista aukeni aikoinaan panoraama Helsingin keskustaan, Tähtitorninmäelle sekä Ullanlinnan ja Kaivopuiston yli merelle. Salin eteläpuolella on sitä hieman pienempi ruokasali 107, josta taas oli käynti kookkaalle, auringonpaltvontaan kutsuneelle verannalle 104. Se muutettiin vuonna 1917 sisätilaksi suurimassa yläkerta koskeneessa tilamuutoksessa. Ruokasalin lounaiskulmassa on ovi torniportaaseen 108 ja edelleen joko ylös näköaloja katsomaan tai alas pohjakerrokseen.

Kaikkien huoneiden seinissä on säilynyt ”kapseloituna” suoraan hirsiseinään kiinnitettyjä huvilakauden tapetinjäanteitä. Gallerian perustamisvaiheessa ne jäivät pinkopahviverhousten alle ja sitten vuonna 1981 puukuitulevyjen taakse. Galleria-ajan pääasiallisen ”sisustuksen” muodostanut taidekokoelma säilyi pääosin muuttumattomana, mutta se järjestettiin uudestaan aina intendin vaihtuessa.

Normaalien pintakunnostusten lisäksi galleriakerroksessa on tehty muutamia huomattavampia korjaustöitä. Vuosina 1895–96 korjattiin vuotavan vesikaton, julkisivuverhouksen ja lahojen ikkunoiden aiheuttamia kosteusvaurioita erityisesti entisessä ruokasalissa 107 ja makuuhuoneessa 103. Lattiat täytyi nostaa ylös lahonneiden vasojen kunnostamiseksi ja kattorappaukset uusia. Vuonna 1904 lankkulattiat päällystettiin priimaluokan linoleummatoin. Ne poistettiin vasta peruskorjauksessa 1980–81 ja lattiat maalattiin nykyiseen tapaan. Kaikki peiliovet ovat alkuperäisiä, mutta niihin vaihdettiin nykyiset nikkelöidyt painikkeet vuonna 1904. Viimeistään tässä vaiheessa alun perin tammenvärisiksi laseeratut ovet myös peittomaalattiin. Galleriahuoneita on maalattu kahdesti peruskorjauksen 1980–81 jälkeen. Vuonna 1995 kaikki huoneet maalattiin vaalealla sävyllä ja 2004 näyttelyhuoneiden 103, 106 ja 107 seinät maalattiin nykyiseen kellertävään sävyyn.³⁰

LATTIAT

- 101–103 ja 105–107 alkuperäiset lankkulattiat ja profiloituneet jalkalistat, 104 lankkulattia ja jalkalista (1959). Lattiat maalattu 1981 kahdella ruskealla sävyllä, joita erottaa musta rajaviiva.

SEINÄT

- Kaikissa tiloissa paperoitu ja maalattu puukuitulevy.

KATTO

- 101–103 ja 105–107 Tikkurapattu katto, jossa tukikangas.
- 104 maalattu levy (1981), puinen kattolista (1917?).

OVET

- Alkuperäiset peiliovet (3 kpl ja yksi irrallaan), portaan 101 ja käytävän 105 välillä lasiaukkoineen peilipariovi, niklatut painikkeet v.1904.

VALAISIMET

- Katosta ripustetut valaisinkiskot (1981).

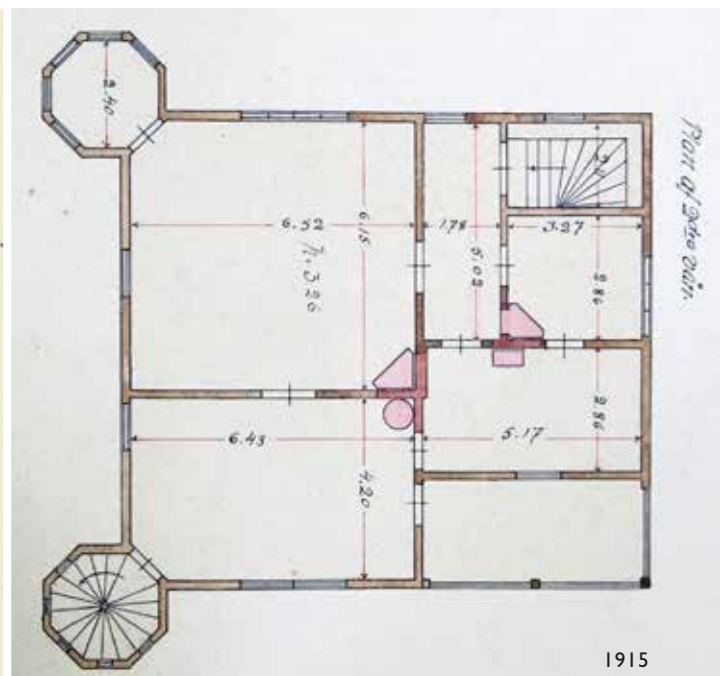
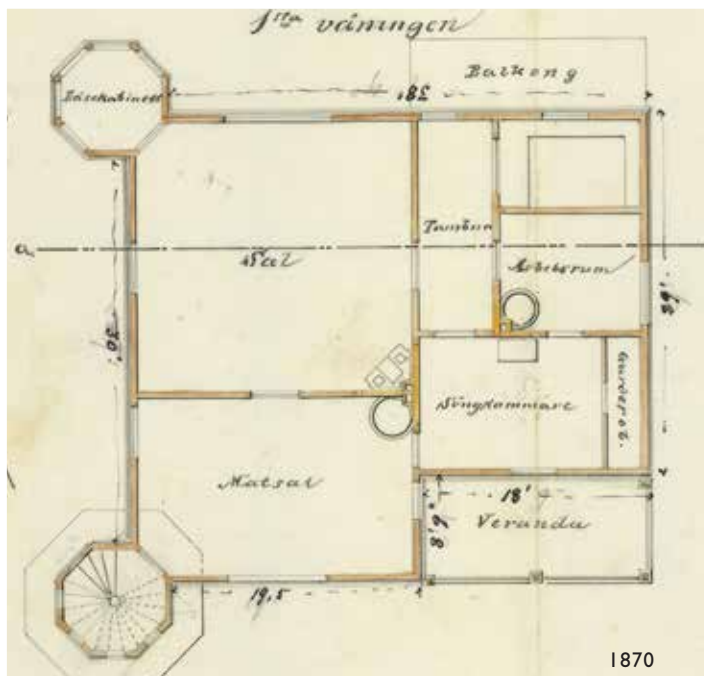
----- purettu alkuperäisrakenne

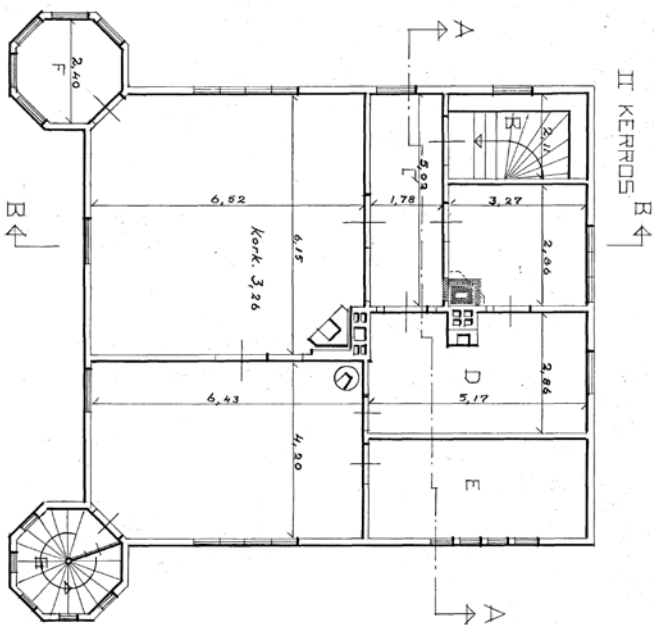
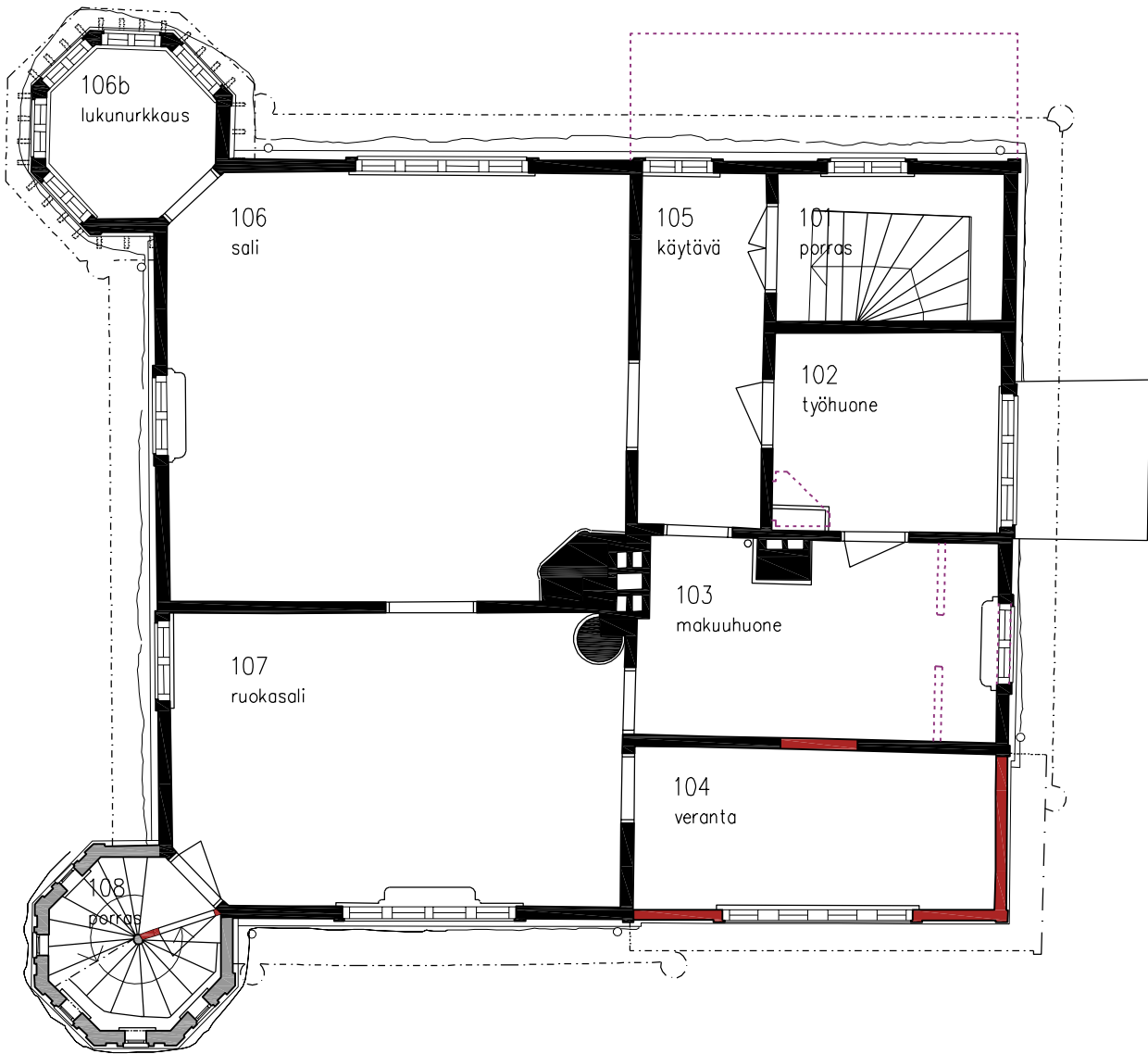
█ 1869-80 rakenteet

█ 1881-1916 rakenteet

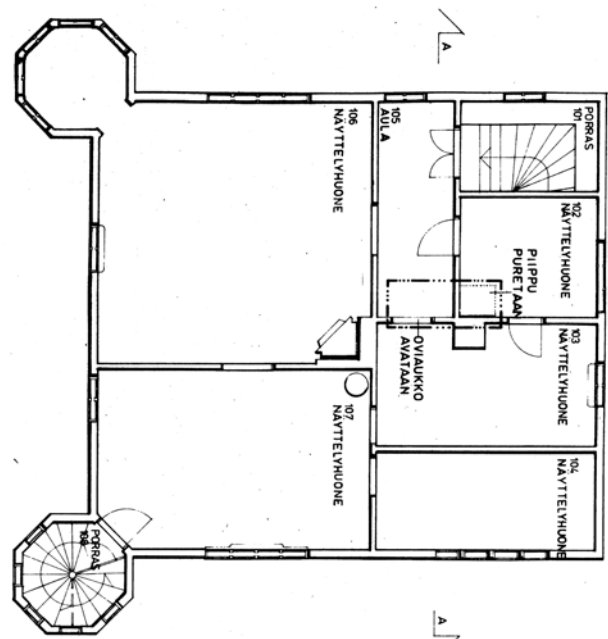
█ 1917-52 rakenteet

█ 1953-63 rakenteet

1959

1980

Porras ja sisäeteinen

Cygnaeuksen huvilan pääkerrokseen ja isännän asuintiloihin nouseaan eteisestä tusina melko jyrkkiä puuportaita. Portaiden yläpäässä on lasiaukollinen peiliovi käytävämäiseen sisäeteiseen. Sisäeteisen ikkunapäädyssä oli alun perin ovi pohjoispuoliselle parvekkeelle, josta oli komea näkymä Helsingin keskustaan. Molemmissa tiloissa oli muiden yläkerran tilojen tapaan suoraan hirsiseinään kiinnitetyt harmaan ja ruskeansävyiset tapetit.

Parveke purettiin kun rakennus oli muutettu galleriaksi vuonna 1884, ja sinne johtanut ovi muutettiin ikkunaksi. Sisäeteinen otettiin heti näyttelytilaksi ja porrashuone myöhemmin, vuonna 1918 suoritetuissa muutostöissä. Sisäeteisessä oli kaappi, jossa säilytettiin erilaisia muistoesineitä Fredrik Cygnaeuksesta, kuten kirjoituspöytämattoa ja maljakoita sekä Cygnaeuksen koottujen teoksia, joita museovieraat saivat halutessaan selaila.³¹

Ainakin 1910-luvulta lähtien työhuoneen 102 kaakeliuunin (vuoden 1870 piirustuksessa työhuoneessa on pyöröuuni) avulla lämmitettiin myös eteistä. Uuni ulottui seinän läpi ja oli eteisen puolella kaakeloitu. Kun uuni purettiin 1959, sen tilalle tuli keskuslämmityspiippu. 1980-luvun vaihteessa piippu purettiin ja seinän aukko täytettiin nykyiselleen. Sekä portaan että sisäeteisen seinien vaalea värisävy on peräisin vuoden 1995 uudelleenmaaluksesta.

Työhuone

Yläkerran pienin huone suunniteltiin Fredrik Cygnaeuksen työhuoneeksi. Huoneessa oli vuoteen 1959 asti valkoinen kaakeliuuni, kuten muissakin yläkerran huoneissa. Seinät oli alkujaan tapetoitu rauhallisien, rusehtavien kuviotapetein. Jossain vaiheessa seinät tapetoitiin uudelleen kirkkaan, suorastaan räikeänsinisin tapetein – olisiko huone toiminut lastenkammarina, kun talossa tiettävästi asui 1870-luvulla vuokralla ainakin yksi lapsiperhe.

1880-luvulta lähtien huone oli näyttelyhuoneena muitten yläkerran huoneiden tapaan. Viimeistään Yrjö Hirnin kaudella vuodesta 1917 lähtien sen tummiksi maalatuilla seinillä oli esillä mm. grafiikkaa. Kaakeliuunin eteen oli pystytetty ripustusteline, jonka neljään tauluun oli kehystetty mm. huhtikuussa 1882 esille tuodun Cygnaeuksen suuren ulkomaanmatkansa 1843–47 yhteydessä koostaman albumin lehtiä.³²

Kaakeliuuni purettiin vuonna 1959 rakennetun keskuslämmityspiipun tieltä ja pinkopahvitetut seinät maalattiin sinertäväiksi. Kaukolämpöön siirtymisen myötä vuonna 1981 piippu purettiin ja sen tilalle tehtiin nykyinen sähkökaappi. Uudelleenverhoillut seinät maalattiin ruskeiksi ja vuonna 1995 nykyiseen väriinsä harmaiksi. Viime ajat huone on ollut arkisto- ja toimistokäytössä.

Grafiikan näyttelytilana 1970-luvulla. Oikealla pilkottaa keskuslämmityspiippu. Rista / CGA

Työhuoneen kaakeliuuni, joka purettiin vuonna 1959 keskuslämmityspiipun tieltä. Grünberg / CGA

Sali

Neliömäinen sali 106 on huvilan suurin huone, kooltaan 39 m². Sinne on pääsy käytävästä 105 ja ruokasalista 107 pariovien kautta, tosin kummassakaan ei ole jäljellä ovilevyjä. Salin ikkunat avautuvat länteen ja pohjoiseen, ja luoteiskulmassa on lisäksi tornimainen erkkeri 106b, alun perin lukunurkkauksena käytetty nk. pikkutorni. Sanomalehtiartikkelissa vuodelta 1881 kerrotaan kuinka pikkutornin oven avautuessa salin täytti valtava valovirta. Salin sisäkulmassa on huvilan koristeellisin kaakeliuuni, jonka pronssatuissa uuninluukuissa on Bacchus-aihe ja yläreunassa käpy- ja lehväkoristeita.³³

Salin alkuperäisasusta ei kalustuksen puolesta ole säilynyt tietoja, mutta hirsiseinien tapettifragmenttien perusteella huoneen yleisävy on ollut arvokkaan harmaa. Pikkutornissa oli vaaleansiniset, turkoosiin vivahtavat koristetapetit. Huvilakäytön loppuaikoina, vuoteen 1881 mennessä oli salin hirsiseinät (ja suoraan hirteen kiinnitetyt tapetit) ilmeisesti verhottu pinkopahvein. Ne oli liimamaalattu yksivärisen harmaaksi ja yläreunassa, kattolistan alapuolella oli kapea boordi. Vuosien 1895–96 korjauksissa kiinnitettiin erityishuomiota pikkutornin seiniin, joissa oli havaittu vesivuotoja.

Pinkopahvit säilyivät salissa 1980 alkaneeseen remonttiin asti, mutta ne maalattiin useaan otteeseen ja vaihdettiin 1959 peruskorjauksessa. Sitä ennen seinät oli jaettu maalaamalla harmaan tai punertavan sävyisiin kenttiin. Peruskorjauksen jälkeen seinät olivat ”Pompeijin punaiset”. Nykyään seinissä on

Yllä oik.: Sali 1940-luvulla. Kuva Elanto-lehden artikkelista 1949.

Oik.: Pompeijinpunaista seinää 1960 tai -70-luvulla. CGA

Lukunurkkaus 1940-luvulla. Grünberg / CGA

Yllä: Sali vuonna 1987. Riihonen / MV

Yllä vas.: Salin esille otettuja hirsiseinäpintoja ja tapetifragmentteja peruskorjauksen aikaan vuonna 1981. Pietarila / MV

1981 asennetut paperoidut puukuitulevyt, jotka maalattiin salissa alun perin harmaiksi ja pikkutornissa nykyisellä vaaleansinisellä sävyllä. Sali maalattiin uudelleen vaaleanharmaaksi vuonna 1995 ja nykyinen kellertävä värisävy on vuodelta 2004. Salin lattia maalattiin nykyiseen asuunsa vuonna 1981 muiden yläkerran huoneiden tapaan.

Cygnaeuksen gallerian perustamisesta lähtien saliin ovat olleet ripustettuna kokoelman arvokkaimmat maalaukset, mm. Albert Edelfeltin 1879 maalaama ja gallerian perustamisvuonna lahjoittama Nuijasotaa käsittelevä teos ”Poltettu kylä”. Tauluja oli Yrjö Hirnin aikana ripustettu myös kaakeliuunille. Pikkutornissa on ollut näytteillä Fredrik Cygnaeuksen henkilöön liittyviä teoksia, mm. Sjöstrandin kokovartaloveistos.³⁴

Ruokasali

Ruokasali on huvilan valoisiin huone etelään avautuvan suuren ikkunansa ansiosta. Sieltä avautui alun perin komeita näkymiä Viaporiin ja kauas merelle. Vielä avarampien näkymien äärelle pääsi myöhemmin sisätilaksi muutetulla verannalla 107, jonne on käynti ruokasalista. Huoneen lounaisnurkassa on alkuperäinen ovi torniportaaseen, jonka kautta pääsee ylös ullakolle ja näköalatasanteelle. Portaita pääsi alun perin myös pohjakerroksen leivintupaan 010 ja keittiöön 009.

Ruokasalissa on pyöreä kaakeliuuni ja alun perin sen hirsiseinät oli verhottu rusehtavanharmaalla kukkakoristeisella tapetilla, josta on jäänteitä nykyisen 1981 asennetun puukuituverhoilun alla. Vuonna 1881 ruokasali oli ”suunnilleen samaan tapaan koristeltu” kuin sali 106. Vuonna 1895 jouduttiin huoneessa tekemään laajoja kosteusvauriokorjauksia vuotavan vesikaton ja lahonneiden ikkunoiden takia. Irronnutta kattorappausta piti uusida ja lattia jouduttiin avaamaan lahonneiden vasojen vahvistamiseksi.

Intendentti Yrjö Hirnin kaudella ulkomaisen taiteen salina olleessa huoneessa oli hyvin tummaksi maalatut pinkopahviseinät. Vuonna 1959 alkaneessa remontissa uusitut pinkopahvit maalattiin salin tapaan tummanpunaisiksi. Vuonna 1981 seinät maalattiin alkuperäisiä tapetteja mukaillen rusehtavan harmaiksi ja tämän jälkeen seinien väri vaiheet ovat olleet samat kuin salissa 106.

Oik.: Ruokasali 1940-luvulla. Kuva Elanto-lehden artikkelista 1949.

Yllä: 1940-luvulla. Grünberg / CGA

Yllä vas: 1960-luvulla. Racz / CGA

Alla: Ruokasali vuonna 1987. Riihonen / MV

Makuuhuone

Alun perin Fredrik Cygnaeuksen makuukamarina toiminut huone on muuttunut yläkerran huoneista eniten. Alkujaan huoneen ainoa ikkuna oli eteläseinustalla ja avautui veranalle. Itäseinustalla oli kevyin väliseinän erotettu vaatehuone, garderobi. Se purettiin 1880-luvulla, kun huvila muutettiin taidegalleriaksi. Ikkuna laitettiin umpeen vuonna 1917, kun veranta muutettiin näyttelyhuoneeksi. Uusi ikkuna avattiin itäseinustalle. Pohjoisseinustan kaakeliuuni ja huoneen oviaukot ovat säilyneet alkuperäisinä.

Makuuhuoneen seinät oli alunperin tapetoitu samantyyppisellä tummanharmaapohjaisella tapetilla kuin ruokasalissakin. Myös tässä huoneessa jouduttiin vuonna 1895 kattoa, seiniä ja lattiaa korjaamaan kattovuotojen takia. Pinkopahvitetut seinät olivat Yrjö Hirnin kaudella tummat kuten ruokasalissa. Huoneen eteläseinälle oli sijoitettu Cygnaeuksen kokoelman kipsistä valmistettuja muotokuvamedaljonkeja, jotka esittivät mm. Ruotsin kuninkaita.³⁵ Vuonna 1959 alkaneessa remontissa vaihdetut pinkopahvit maalattiin vaalean keltaisiksi. Eteläseinustan keskelle sijoitettiin tuolloin Carl Sjöstrandin vuonna 1882 lahjoittama Kullervoa esittävä patsas. Vuonna 1981 uusitut seinäverhoilut maalattiin vaaleanruskealla sävyllä, joka korvattiin salin ja ruokasalin tapaan ensin vaalealla sävyllä 1995 ja nykyisellä kellertävällä sävyllä 2004.

Uuni 1940-luvulla. Grünberg / CGA

Alla vas: 1960-luvulla. Racz / CGA

Veranta / näyttelyhuone

Cygnaeuksen huvilan ulkoasu on muuttunut eniten kaakkoiskulmastaan, jossa alun perin ollut suuri aurinkoinen veranta muutettiin vuonna 1917 sisätilaksi.³⁶ Uudelle näyttelyhuoneelle oli täyteen ahdetussa talossa tarvetta nimenomaan kokoelman lukuisten kipsimuotokuvien ja -medaljonkien sijoituspaikkana. Verantaa oli jouduttu korjaamaan vuonna 1895 laajasti lahovaurioiden takia. Silloin mm. sen lattia uusittiin 40 mm:n lankuista ja myös lattianvasoja, verannan kaidetta ja tukipylväitä täytyi vahvistaa tai osittain uusia. Suunnitelmien puuttuessa ei ole selvillä, kuinka paljon vanhoja rakenteita säästettiin vuoden 1917 muutostöissä.

Säilyneen tapettifragmentin perusteella muotokuvahuoneen seinissä oli alkuaan lehväkuvioisella, tummanharmaalla tapetilla peitetty pinkopahvi. Se uusittiin vuonna 1959 alkaneessa remontissa, ja maalattiin vaaleanturkoosilla sävyllä. Peruskorjauksessa 1980–81 pahvit poistettiin ja seinät lämmöneristettiin tinapaperilla päällystetyllä mineraalivillalla ja puukuitulevyllä. Samalla seinät maalattiin vaaleanharmaiksi. Myös yläpohjaan lisättiin mineraalivillaa ja katto levytettiin.

Seppelöity Fredrik Cygnaeuksen muotokuva huhtikuussa 1957. CGA

Seinäpintoja peruskorjauksen aikaan 1981. Pietarila / MV

Intendentti Niinivaara 1975. Hokki-lehti

Torni

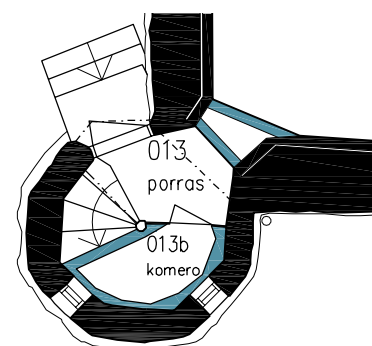
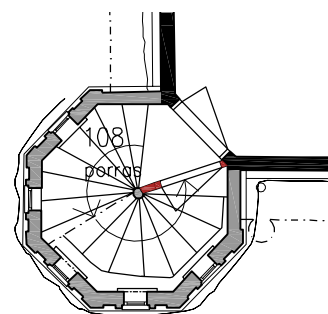
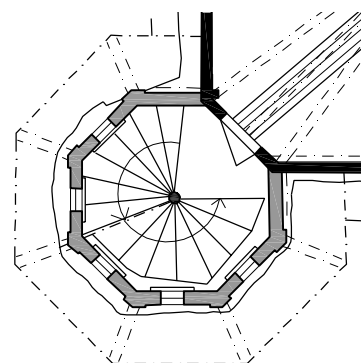
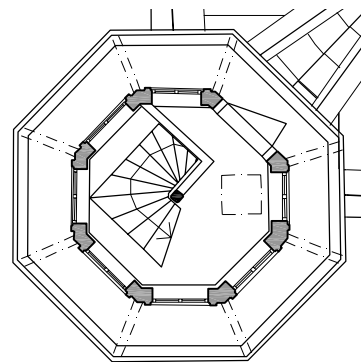
Cygnaeuksen huvilan näkyvin osa on aina ollut korkea, muusta rakennusmassasta erillinen kahdeksankulmainen näköalatorni. Varsinkin ennen naapurustoon noussutta kerrostaloasutusta se tarjosi joka suuntaan erinomaisia näköaloja, ehkä parhaita koko Helsingissä. Alkuperäisessä asussaan ilman ulkoverhousta ja listoituksia sekä yläosan suurien, mutta pieniruutuisten ikkunoiden ansiosta torni teki majakkamaisen vaikutelman. Tornissa oli myös pohjakerroksen palvelijantilojen sisäänkäynti, yhteys keittiön ja yläkerran ruokasalin välillä ja ainoa kulkureitti ullakolle.

Tornissa on kivinen perusta, kuten muussakin rakennuksessa, ja sen yläkerrokset ovat hirsirakenteisia. Kiviosan sisäseinien rapattu verhomuuraus on todennäköisesti alkuperäinen ja maalattu alkujaan kalkkimaalilla rusehtavaksi. Alkuperäisen tornin puurakenteista on sen sijaan jäljellä enää puinen kierreporras. Torni oli nimittäin 1880-luvun loppuun mennessä niin huonossa kunnossa, että sen seinistä putosi alas lahonneita hirsiiä ja näin syntyneitä aukkoja täytyi paikata ja tornia tukea sideparruin. Mätänevä torni haisi ja oli niin kostea, että vuonna 1889 laaditussa kustannusarviossa sen pohjakerrokseen vievä ovi ehdotettiin muurattavaksi umpeen. Vuosina 1895–96 tornin kaikki puuosat purettiin ja, paikattua porrasta lukuunottamatta, korvattiin uusilla rakennusosilla: seinähirsillä, ikkunoilla, ovilla, näköalaparvekkeella ja peltikatolla. Osin käytettiin vanhoja materiaaleja, esimerkiksi vesikaton aluslaudoitusta on tehty puretuista ulkoverhouspaneeleista.

Uudelleenrakennetun tornin sisäpuoliset, vuoraamattomat hirsiseinät maalattiin liimamaalilla vaaleanharmaiksi. Tornin ylimmän kerroksen seinät ja katto verhoiltiin puupaneelein ja vernissattiin. Uudet ovet ja ikkunat vuorilauttoineen sekä jalkalistat öljymaalattiin ilmeisesti punertavanharmaalla sävyllä.³⁷ Tornin ovista ovat tältä ajalta säilyneet paneloitu ulko-ovi, pohjakerroksen komeron 013b ja ullakon lautaovet sekä parvekkeelle johtava lasiaukollinen ovi. Ruokasaliin 107 vievä peiliovi vaikuttaa vanhemmalta, alkuperäiseltä ovelta.

Seuraava suurempi muutos tornissa tehtiin vuonna 1917, kun sen yläosa, galleriakerroksesta huipulle, muutettiin näyttelytilaksi. Hirsiseinät verhottiin säkkikankaalla ja niille ripustettiin Fredrik Cygnaeukselle kuuluneita valokuvia, litografioita ja puupiirroksia. Myös yläosan vähäisille seinäpinnoille saatiin mahdutettua muutamia muotokuvia.³⁸ Galleriatasolle 108 asennettiin uusi väliovi erottamaan näyttelytilaa pohjakerrokseen vievistä portaista. Vuonna 1924 kolme torni-ikkunaa uusittiin, mutta ei ole tietoa mitkä.

Vuonna 1959 alkaneissa korjauksissa tornin alin oviaukko vahtimestarin olohuoneeksi muutettuun huoneeseen 010 muurattiin umpeen. Hirsiseinien kangasverhous vaihdettiin pinkopahviin, joka maalattiin vaaleaksi. Keväällä 1975 ulko-oveen asennettiin uusi lukitus ja telki gallerian murto suojausta parannettaessa. Seuraavan vuoden syksyllä tornin ylätasanteen lattia uusittiin samalla kun ilmeisesti myös koko ulkopuolinen näköalatasanne.

Tornin nykyasu on pääosin peräisin peruskorjauksesta 1980–81. Silloin pinkopahvit korvattiin puukuitulevytyksillä, joiden pintaan kiinnitettiin pintavahvistuskangas. Seinät pohjakerroksesta ylätasanteelle asti maalattiin kauttaaltaan vaaleanpunertavan beigen sävyllä. Portaankattopintoihin kiinnitettiin valkoiseksi maalatut kovalevyt.

LATTIAT

- Alkuperäiset porrasaskelmat ja tasanteet maalattua puuta, ylin tasanne uusittu 1976. Tasanteilla osin ap. profiloitunut jalkalistat.
- 013b lastulevy (1981).

SEINÄT

- Ylimmällä tasolla panelointi (1895).
- Portaankattopintoihin kiinnitettiin pintavahvistuskangas (1981).
- Portaankattopintoihin maalattu ap. rappaus.
- 013b lastulevy (1981).

KATTO

- Ylimmällä tasolla paneelikatto (1895).
- Syöksyjen alapinnat levytetty (1981).
- 013b lastulevy (1981).

OVET

- Maalatut lauta- ja peiliovet 1800-luvulta. Portaankattopintoihin kiinnitettiin valkoiseksi maalatut kovalevyt 1917.

- purettu alkuperäisrakenne
- 1869-80 rakenteet
- 1881-1916 rakenteet
- 1917-52 rakenteet
- 1953-63 rakenteet

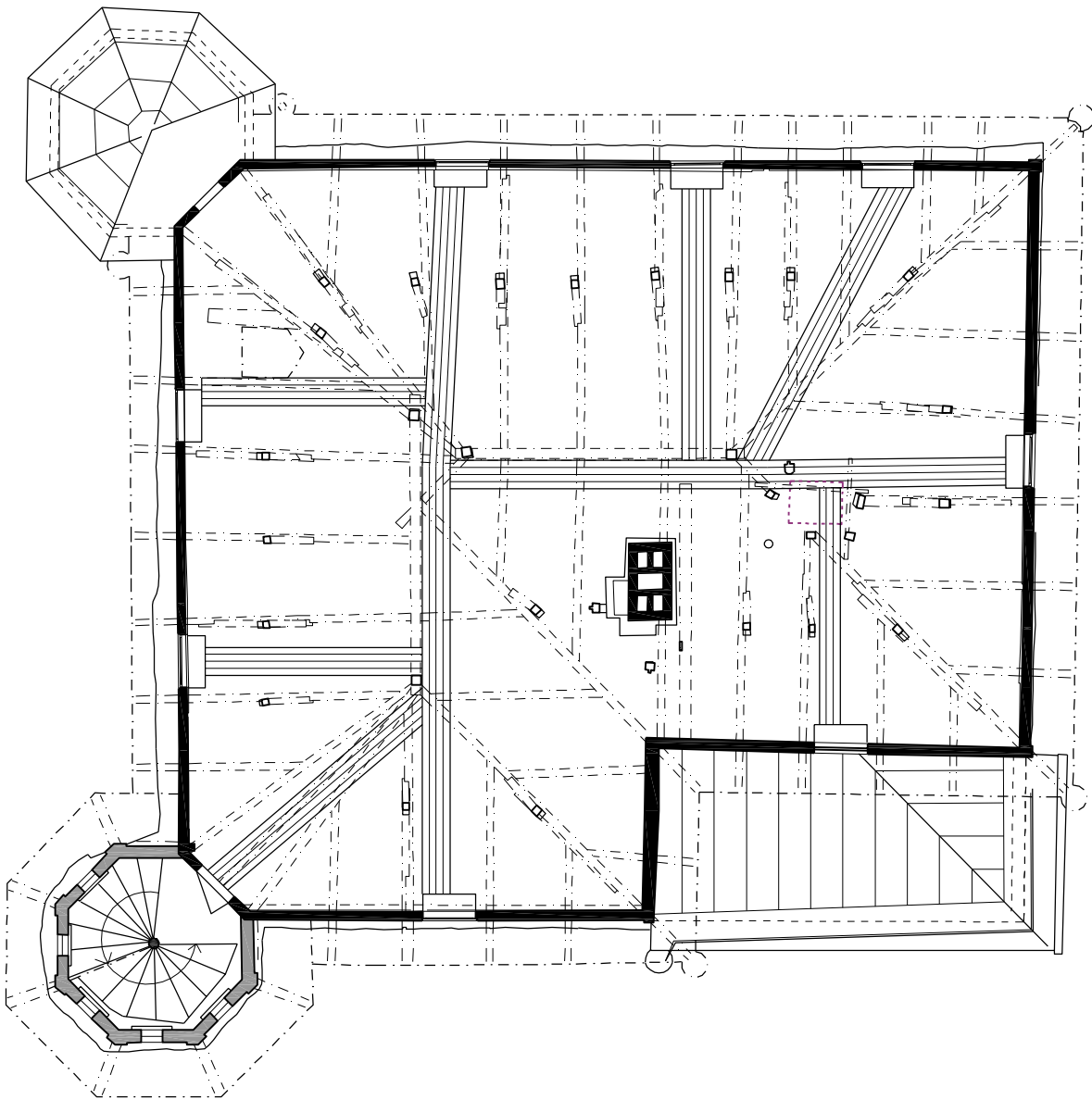
Ullakko

Cygnaeuksen huvilan ullakko käsittää koko alkuperäisen rakennuksen alan. Matalampi entinen verannan katto on oma rakenteensa. Hirsiseinien yläosa nousee kahden hirren verran ullakon lattiatason yläpuolelle. Ullakon alkuperäiset ikkunat, ainoat koko rakennuksessa, sijoittuvat hirsiosaan. Kaksi ikkunaa on vaihdettu vuoden 2014 korjauksessa ilmanvaihtoaukoiksi, mutta alkuperäiset puitteet on talletettu ullakolle. Myös suurin osa puisista yläpohjarakenteista ja vesikaton kattotuoleista on alkuperäisiä. Peltikattovuotojen takia ullakon vasaaja tutkittiin vuoden 1895 korjauksessa, ja tässä yhteydessä niitä on saatettu vaihtaa tai täydentää.

Yläpohjan alkuperäinen lämmöneriste koostui noin 10 cm:n paksuisesta sahanpuru- ja hiekkakerroksesta. Peruskorjauksessa 1980–81 eristekerros poistettiin ja sen tilalle kasattiin paksu mineraalivillakerros. Voimakkaan pölyntymisen takia nämä kosteusvaurioille riskialttiit eristeet vaihdettiin vuonna 2014 paksuun kerrokseen puhallettua selluvillaa. Tässä yhteydessä rakennettiin myös ullakon kulkusillat ja ikkuna-aukot vapaaksi jättävät puukaukalot.

Peltikaton aluslaudoitusta on korjattu ilmeisesti vuoden 1895 korjauksessa julkisivuverhouksesta poistetuilla paneeleilla, kuten tornin katossa. Aluslaudoitusta on lisäksi täydennetty vuoden 2014 kattoremontissa. Ullakolle on varastoitu korjauksen aikana löytynyttä esineistöä, 1950-luvun paisuntasäiliö ja kookas fragmentti purettua, vähintään satavuotiasta vesikattoa.

----- purettu alkuperäisrakenne

— 1869-80 rakenteet

— 1881-1916 rakenteet

Lähteet ja liitteet

Lähdeviitteet

Rakennusvaiheet-luvun lähdeviitteet:

- 1 Emil Nervander: *Fredr. Cygnaeus. Muistokuva*, s. 353–357.
- 2 Nervander, s. 87; Leo Pesonen: *Kalliolinna*, s.16. Rabbe asui Kallioliinassa vuoteen 1859 saakka.
- 3 Kaivopuiston varhaisvaiheiden lähteenä Axel O. Heikel: *Brunsparkens historia 1834–1886*, s. 22–41 ja 44–80 sekä Markus Manninen teoksessa *Marmoripalatsi – Rakennushistoriaselvitys*, s. 7.
- 4 Nervander, s. 149, 162, 167–171, 258–262 ja 282. Heikel, s. 128–134 ja 180–191.
- 5 Nervander, s. 356–357.
- 6 Ibid. ja *Wasabladet* 19.5.1866; Mirjam Lehtikanto: *Arkitekt Mieritz verksambet i Vasa*.
- 7 *Helsingfors Tidningar* 17.2.1866, *Helsingfors Dagbladet* 26.2.1867, *Hufvudstadsbladet (Hbl)* 18.12.1868 ja 15.7.1869, *Wasabladet* 27.4.1881. Piirustukset 1.2.1870, HKA.
- 8 Nervander, s. 55–56, 59, 74, 126–127, 155–156, 355–356. Yrjö Hirn: *Cygnaeuksen galleria opas*, s. 5. *Wasabladet* 27.4.1881.
- 9 Mieritzin mainokset ja ilmoitukset *Hbl* 12.1.1870, 8.2.1871, 3.3.1871, 8.10.1871, 23.7.1872, 25.9.1873; *Suomen Wirallinen Lehti* 25.2.1873, 15.11.1873 ja 18.4.1883 (kuolinilmoitus). Henkikirjat 19.6.1875, KA.
- 10 Nervander, s. 357; *Wasabladet* 27.4.1881. Eugen Hoffersin valokuvat MV ja HKM sekä Johan Knutsonin maalaus 1872, Cygnaeuksen galleria n:o 82.
- 11 Hirn, s. 5; *Helsingfors Dagblad* 30.4.1870; Nervander, s. 97, 357
- 12 Nervander, s. 335–340, 357 (lainaus). *Hbl* 31.5.1871, 18.1.1872 ja 11.12.1872. *Wasabladet* 20.8.1881; *Morgonbladet* 25.10. ja 28.10.1881.
- 13 Nervander, s.355–357; *Finlands Allmänna Tidning (FAT)* 9.2.1881.
- 14 Nervander, s. 287, 290, 335–342.
- 15 *Wasabladet* 2.3.1881, 27.4.1881; *FAT* 2.8.1872; Cygnaeuksen galleria n:o 82; valokuvat MV ja HKM; Kuustie & Sorri Oy: *Julkisivun väritutkimus 2014*.
- 16 *Wasabladet* 27.4.1881, *Hbl* 20.1.1874, 13.6.1876, 17.9.1876, 13.3.1877, 12.8.1877, 29.3.1878; *Helsingfors Dagblad* 5.3.1875; *Morgonbladet* 8.6.1877. Henkikirja 19.6.1875, KA. Heikel, s. 162.
- 17 Nervander, s.335–340. *Hbl* 6.3.1879, 15.11.1879, 17.2.1880, 29.5.1880. Henkikirja 1880, KA. Ryöstöstä *Helsingfors Dagblad* 26.5.1880 ja *Helsingfors* 29.5.1880.
- 18 *Hbl* 17.4.1880, 15.5.1880, 14.10.1880; *Helsingfors Dagblad* 13.7.1880. Hirn, s. 7–8. Nervander, s. 370–371, 373.
- 19 *FAT* 9.2.1881, 25.2.1881; *Helsingfors Dagblad* 12.2.1881; *Hbl* 12.3.1881; *Wasabladet* 27.4.1881; *Morgonbladet* 15.3.1882. Nervander, s. 365.
- 20 Nervander, s. 335–340, 386. Hirn, s. 5–6. *Keisarillisen Majesteetin armollinen esitys Suomenmaan Valtiosäädylle 16/28.3.1885*, valokopio CGA. *Helsingfors Dagblad* 26.2.1881; *Wasabladet* 27.4.1881; *Hbl* 26.6.1881; *FAT* 21.9.1881; *Borgåbladet* 8.10.1881.
- 21 *Morgonbladet* 15.3.1882 *Hbl* 1.4.1882, 2.5.1882; *FAT* 2.5.1882, 27.5.1882, 7.9.1882; *Helsingfors Dagblad* 6.11.1882. Hirn, s. 14.
- 22 Hirn, s. 5–6. *Helsingfors Dagblad* 13.4.1883.
- 23 *Hbl* 9.10.1883; *Åbo Underrättelser* 13.7.1883 ja 20.3.1884; *Helsingfors Dagblad* 1.12.1883.
- 24 *Hbl* 9.10.1883, 27.4.1884, *Morgonbladet* 16.5.1884; *FAT* 11.8.1884 ja 17.6.1885; Hirn, s. 14.
- 25 Henkikirjat 1885, KA.
- 26 Arvio 3.2.1885, RakH Hc:1. *Finland* 19.4.1885, *Nya Pressen* 19.4.1885.
- 27 *Åbo tidning* 20.4.1885, 19.5.1885; *Finland* 4.2.1886; *Hbl* 16.6.1885, 15.7.1885, 6.12.1885; *Nya Pressen* 7.12.1885. Nervander, s. 386.
- 28 *Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta* 1880, 1881, 1883, 1884 ja 1886 sekä *Helsingin kaupunginvaltuuston painetut asiakirjat* n:ot 6 ja 16/1884; Heikel s. 235, 240–243. *Helsingfors* 16.10.1880.
- 29 *Finland* 28.9.1886; *Hbl* 10.7.1887, 13.7.1888; *Finland* 2.4.1889. Kustannusarvio 19.9.1889, SKS (kopio MV); kustannusarvio 1895, RakH Hc:1; Yhteenveto remontitöistä 1895, RakH Hc:12.
- 30 Kustannusarviot 1895 ja 1896, RakH Hc:1; Yhteenveto remontitöistä 1897, RakH Hc:12. Henkikirjat, KA. *Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta* 1897.
- 31 Nimim. W.W.: ”*I elfte stunden*”, *Nya Pressen* 17.8.1897. Suunnitelmat 1909, HKA.
- 32 Vrt. valokuvat Valvojan juhlaulkaisussa 1907 ja vuodelta 1909, MV. Kustannusarvio 1904, RakH Hc:1; Yhteenveto remontitöistä 1904, RakH Hc:12.
- 33 Eliel Aspelin-Haapkylä: *Fredrik Cygnaeus*, s. 332–333. *Fredrik Cygnaeus, satavuotismuisto*, s. 234–237.
- 34 *Opettajain lehti* 23.4.1909; *Åbo Underrättelser* 4.9.1910.
- 35 Vastaa ajoittamatonta (n.1910–17) valokuvaa, MV. Mittauspiirustus 1915, RakH II Iid 8. RakH vuosikertomukset (vsk) 1914–1916 (tehty 1920), RakH.
- 36 Hirn, s. 14–15; *FAT* 16.6.1917. RakH vsk 1917–1919 ja 1920–1922, RakH. *Uusi Suomi* 29.1.1949. *Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta* 1918, s.168.
- 37 Kustannusarvio 1924, RakH Hc:1; *Väritutkimus 2014*; valokuvat v.1931 ja 1932, MV sekä 1943 ja 1950 ilmakuvat, Helsingin kaupunki.
- 38 Hirn, s. 10, 12–13.
- 39 *Uusi Suomi* 13.3.1932.
- 40 *Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta* 1923, s.20–23 ja 1926, s.13.
- 41 *Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta* 1926, s.140, 1927, s.153.
- 42 RakH vsk 1936, RakH.
- 43 *Uusi Suomi* 29.1.1949. Piirustukset 1942, RakH Iid:8 ja kopiot RakH Iaa:1397.
- 44 Galleriaa koskevat asiakirjat, CGA; *Uusi Suomi* 18.10.1955.
- 45 Suomen Taideakatemia 17.11.1954 Helsingin Kaupungin Kiinteistölautakunnalle, CGA; Pesonen, s.41.
- 46 Piirustukset 11.3.1957, SKA.
- 47 Piirustukset 27.3.1957, SKA; Kustannusarvio 7.1957 ja kirjeistö, UPrt/SKA.
- 48 Opetusministeriö 10.2.1959 Uudenmaan läänin lääninrakennuskonttorille ja muuta kirjeenvaihtoa 1959; Kustannusarviot 11.2.1959, UPrt/SKA.
- 49 Kustannusarvio 6.4.1960, urakkasopimus 9.5.1960 ja lopputarkastusptk. 21.6.1960, UPrt/SKA; Valokuvat, CGA.
- 50 Urakka-asiakirjat 1963, UPrt/SKA; Värivalokuva 1960-luvulta, MV; ilmakuvat, Helsingin kaupunki; *Oma Koti -lehti* 1964; *Hokki-lehti* 2/1975; *Väritutkimus 2014*.
- 51 *Oma Koti -lehti* 1964; Asemakaava 30.5.1964 ja päiväämätön muistio (1977), MV.
- 52 Cygnaeuksen gallerian vsk:t 1972 ja 1974; Asemakaavan selostus 12.4.1973; Kaupunginkanslian kuulutus 11.5.1973, CGA. Piirirakennustoimisto 9.10.1973 maistraatille koskien rakentamista naapuritontille, UPrt/SKA.
- 53 Cygnaeuksen gallerian vsk:t 1969–73; Cygnaeuksen gallerian ohjesääntöluonnos 18.1.1968, CGA.
- 54 Kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriö 11.8.1969 RakH:lle; Cygnaeuksen gallerian vsk:t 1970–71, CGA. Värimäärittelyt, Y. Pilvi, UPrt/SKA.
- 55 Korjauslista 13.5.1972; Cygnaeuksen gallerian vsk:t 1973–74, CGA. Niinivaara 15.3.1975 ja 7.5.1975 piirirakennustoimistolle, UPrt/SKA.
- 56 Niinivaara 7.5.1975, 29.1.1976 ja 12.5.1978 Piirirak.toimistoon; Värimäärittelyt, Maalaustyöselitys 9.7.1976 yms. korjausasiakirjat 1976–77, UPrt/SKA.
- 57 Niinivaara 12.5.1978 Uudenmaan piirirakennustoimistolle, UPrt/SKA. *Kansan Uutiset* 9.4.1978.

- 58 Hankekuvaus 8.9.1978, Suunnittelusopimus 2.4.1979, Hankekuvaus 2.7.1979, UPrt/SKA.
- 59 Muistio (1977), Museoviraston lausunto 3.10.1979, Lausuntopyyntö 18.1.1980 ym. korjausasiakirjat 1979–80, MV.
- 60 Muistior 26.2.1980, 25.3.1980, 22.7.1980 ja 22.9.1980 sekä Työmaakokouspötk:t 1981, UPrt/SKA ja MV.
- 61 Valtiovarainministeriö 2.2.1983 RakH:lle ja RakH 4.3.1983 ministeriölle, CGA.
- 62 Talonmies Weckman 30.4.1986 piirirakennustoimistoon; Vastaanottotarkastusptk. 24.8.1989, UPrt/SKA. Väriyysuunnitelma 5.7.1989, MV.
- 63 Sisätilojen värisävyyden määrittely 1995, MV. Vastaanottotarkastusptk 21.9.2004, UPrt/SKA.
- 64 Talonmies Weckman 30.4.1986 piirirakennustoimistoon, UPrt/SKA. Puistoinventointi 1995, Ritva Veijola, P. Sihvonen ja P. Malm ja Pihan perusparannussuunnitelma 26.9.1996, MV.
- 65 Värimäärittely 16.7.1997, MV.
- 66 Mittausdokumentointi 2005, Lattiarakenteiden tarkastus 3.8.2006 ja 12.2006, Vesikaton kuntoselvitys 13.12.2006, Tarveselvitys 27.11.2006 ym. suunnittelu- ja korjausasiakirjat 2007–2009, MV.
- 67 Korjausasiakirjat 2014–15, Arkkitehtitoimisto Schulman Oy ja SKA.
- Nykytila-luvun lähdeviitteet:**
- 1 Nykytila -luvun rakennushistorian lähteenä on käytetty pääasiassa Rakennusvaiheet-luvussa mainittuja lähteitä.
 - 2 Cygnaeuksen gallerian vsk 1970. Vuoden 1970 lopulla hankittiin puistoaluetta varten kaksi istuinpenkkiä.
 - 3 Rakennusajankohta päätely arkistovalokuvien ja vuonna 1942 laaditun mittauspiirustuksen RakH Iaa:1397 perusteella.
 - 4 Cygnaeuksen gallerian vsk 1973.
 - 5 Eugen Hoffersin valokuvat n.1870–71, HKM ja MV.
 - 6 Cygnaeuksen gallerian kokoelma n:o 82. Arkistovalokuvissa katto näyttää hyvin tummalta, mikä voi johtua käytetystä kuvaustekniikasta.
 - 7 Hätkörjaukset mainitaan kustannusarviossa 1895, RakH Hc:1.
 - 8 Vrt. valokuvat Valvojan juhlahulkaisussa vuodelta 1907 ja vuodelta 1909, MV.
 - 9 Korjausten määrärahat selviävät RakH:n vuosikertomuksista (KA), mutta se mitä tehtiin ei ole tiedossa.
 - 10 *Uusi Suomi* 18.10.1955 mainitaan, että rakennus maalattiin ”joitakin vuosia sitten”. Valokuvista näkyy, että puiset talotikkaat on vaihdettu nykyisiin teräsrakenteisiin vuosien 1952–57 välillä (MV/lehtileikkeet).
 - 11 Urakkasopimus 9.5.1960 Voutilainen ja Pojar Maalaus Oy:n kanssa. Työselitys 1963, UPrt/SKA. Maalikerrostuma 8, *Julkisivun väritutkimus 2014*, s.12.
 - 12 Niinivaara 12.5.1978 Uudenmaan Piirirakennustoimistoon, UPrt/SKA. Seinäsävy oli Teho 402-71 keltainen, johon lisättiin noin 5% Teho 403-71 punaista. Vesikatteen sävy oli vihreä Panssarimaali N:o 259. Vuoden 1976 lisätöinä mm. ylätason lattia uusittiin kokonaan, UPrt/SKA.
 - 13 Väriyysuunnitelma 5.7.1989, UPrt/SKA: Seinät Lin 131c, ikkunanpuitteet, vuorilaudat, koristelistat ja räystäänalus: monicolor 6159, peltikatto panssarimaali 459, sisäänkäyntikatoksen alapinta: panssari maalarinvalkoinen.
 - 14 Värimäärittely 16.7.1997, MV: Seinät Y025, koristelistat ja kattotuolit F068, ikkunanpuitteet, karminkantit, räystäänalus ja sisäänkäyntikatoksen alapinta V068, alakerran ikkunat: Y054, vesikatto Y141, katos ja vesipellit Y146, sokkeli Hyvinkään Betoni 610.
 - 15 Rakennetiedot: *Kosteuskartoitus, asbesti- ja häiä-ainelausunto ja rakenneavaukset*, Delete Finland Oy 27.4.2015.
 - 16 1940-luvulla(?) otetuissa kuvissa (CGA) näkyy salin seinissä maalattu pinkopahvi, jonka kuviointi vastaa nykyistä lattian maalausta. Lattiat oli tuolloin jo pinnoitettu linoleumilla.
 - 17 *Wasabladet* 27.4.1881.
 - 18 Kustannusarvio 11.2.1959 *Cygnaeuksen galleria. Lämpö-, vesi- ja viemäriputkiston asennus sekä kosteusilmastointi asennuksineen*, UPrt/SKA.
 - 19 Kustannusarviossa 1895 sijoituspaikaksi mainitaan pikkutornin kivijalka.
 - 20 Lisäksi asennettiin pilssipumppu alapohjaan kertyvän veden poisjohtamiseksi.
 - 21 Kanava betonoitiin umpeen 2007.
 - 22 Ovea ei ole vuoden 1915 mittauspiirustuksessa, RakH Iid:8.
 - 23 *Wasabladet* 27.4.1881.
 - 24 Ibid.
 - 25 Tapettifragmentit, MV; Ulla Setälä: *Cygnaeuksen gallerian eteisen väritutkimus 22.1. ja 27.2.2009*, MV.
 - 26 Susanna Eklund: *Alakerran kamarin tapetin konservointikertomus 13.3.2009*, MV.
 - 27 *Väridokumentointi 2008*, Kymenlaakson ammattikorkeakoulu, MV.
 - 28 *Alakerran kamarin tapetin...*, MV.
 - 29 Työselitys 15.11.1977, UPrt/SKA.
 - 30 Sävy symphony Y309, vastaanottotarkastusptk. 21.9.2004, UPrt/SKA.
 - 31 Hirn, s. 21–33.
 - 32 *Hbl* 1.4.1882; Hirn, s. 54–66.
 - 33 *Wasabladet* 27.4.1881.
 - 34 Hirn, s. 34–47, 48–53.
 - 35 Hirn, s. 67–74.
 - 36 Hirn, s. 75–78.
 - 37 *Tornin sisäpuolen väritutkimus 2015*.
 - 38 Hirn, s. 88–91.

Lähteet

ARKISTOT

Cygnaeuksen gallerian arkisto, CGA

Helsingin kaupunginarkisto, HKA

Helsingin maistraatti

Kiinteistövirasto, kaupunkimittausosasto

Tilastotoimisto

Ullanlinnan kylpylaitos

Helsingin kaupunginmuseo, HKM

Helsingin rakennusvalvontavirasto, RVV

Kansallisarkisto, KA

Henkikirjat (kokoelma)

Kaupunkikartat (kokoelma)

Rakennushallitus, Rakh

Museovirasto, MV

Senaatti-kiinteistöt, SKA

Arkisto

Uudenmaan Piirirakennustoimiston arkisto, UPrt

Sotamuseo

Ilmavoimien kuvakokoelma

Svenska litteratursällskapet i Finland, SLS

PAINETUT LÄHTEET

Helsingin kaupungin kunnallishallinnon kertomukset

Helsingin kaupunginvaltuuston painetut asiakirjat

SANOMALEHDET JA AIKAKAUSLEHDET

Aftonbladet

Borgåbladet

Finlands Allmänna Tidning

Helsingfors

Helsingfors Dagblad

Helsingfors-Post

Helsingin Sanomat

Hufvudstadsbladet

Morgonbladet

Nya Pressen

Opettajain lehti

Päivälehti

Suomalainen Wirallinen Lehti

Uusi Suometar

Uusi Suomi

Åbo Tidning

Åbo Underrättelser

Wasabladet

Wasa Tidning

KIRJALLISUUS

Aspelin-Haapkylä, Eliel: Fredrik Cygnaeus, Esitelmä Ylioppilaskunnan toimeenpanemassa juhlassa 1 p. huhtik. 1907. Aika no. 8 / 1907, s. 332–348.

Fredrik Cygnaeus, satavuotismuisto, Valvojan juhlaulkaisu, n:o 3 1907.

Heikel, Axel O.: Brunnsarkens historia 1834–1886. Helsingfors 1919.

Hirn, Yrjö: Cygnaeuksen galleria opas. Helsinki 1924.

Julkisivun väritutkimus 2014, Cygnaeuksen galleria. Kuustie & Sorri Oy 2014.

Kosteuskartoitus, asbesti- ja haitta-ainelausunto ja rakenneavaukset, Delete Finland Oy 27.4.2015.

Lehtikanto, Mirjam: Arkitekt Mieritz verksamhet i Vasa, Vasabladet 24.3.1978.

Luhtala, Johanna – Manninen, Markus: Marmoripalatsi – Rakennushistoriaselvitys, Arkkitehtitoimisto Schulman Oy 2012.

Nervander, Emil: Fredr. Cygnaeus. Muistokuva. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 117 osa, Helsinki 1907.

Pesonen, Leo A.: Kalliolinna. Helsinki 1957.

Suolahti, Gunnar: Fredrik Cygnaeus kansansa historian kirjoittajana, Aika no. 7 / 1907, s.291–299.

Tornin sisäpuolen väritutkimus 2015, Cygnaeuksen galleria. Kuustie & Sorri Oy 2015.

Ulkopuolen rakenneavaukset sekä PAH-yhdisteiden analyysit materiaali- ja ilmanäytteistä, Delete Finland Oy 25.9.2015.

Liite / Rakennus- ja korjaushistoria

Pvm	Tapahtuma
1869–1870	Fredrik Cygnaeuksen (1807–1881) rakennuttama kesähuvila valmistui joulukuussa 1869 Kaivopuiston itäiselle huvila-alueelle huvilatontille n:o 17. Huvilan suunnitteli saksalaissyntyinen arkkitehti F.W. Mieritz (1835–1883). Hän toimi myös rakennustöiden urakoitsijana. Lupapiirustus on päivätty 1.2.1870.
1872	Cygnaeus testamenttasi huvilan ja taidekokoelmansa ”Suomen kansalle”.
1870-luku	Hirsiseinät verhoiltiin lautapaneloinnilla 1870-luvun aikana.
1881	Fredrik Cygnaeus kuoli 7. helmikuuta 1881 ja testamentin mukaisesti rakennus siirtyi Helsingin maistraatin hoitoon.
1882	Cygnaeuksen galleria avattiin yleisölle 15. maaliskuuta 1882.
1884	Galleriarakennus piha-alueineen kunnostettiin syksyllä ja talvella 1884, mm. pohjoisenpuoleinen parveke purettiin ja vahtimestarin keittiö jaettiin väliseinällä.
1885	Valtiopäivillä Cygnaeuksen gallerian kokoelma päätettiin ottaa valtion haltuun ja huolehdittavaksi testamentin ehtojen mukaisesti.
n. 1890	Pieniä korjauksia, mm. vesikatteen maalaustyö.
1895–1896	Ulko- ja sisäpuolen laajamittaiset kunnostus- ja maalaustyöt, mm. lahonnut torni purettiin kokonaan ja rakennettiin uudelleen uusista materiaaleista. Lähes kaikki huvilan ikkunat uusittiin ainakin ulkopuitteitaan lahovikojen takia.
1904	Ulko- ja sisäpuolen kunnostustyöt.
n. 1915	Julkisivujen ja peltikatteen maalaustyöt.
1917–1918	Korjaus- ja muutostyöt, verannasta 104 näyttelyhuone.
1924	Ulko- ja sisäpuolen kunnostus- ja maalaustyöt.
1930- ja 1940-luvut	Korjaustyö ainakin vuonna 1936.
1950-l alku	Ulkopuolen maalaustyöt.
1959–1960	Peruskorjaus, mm. keskuslämmityksen rakentaminen ja liitos sähkö-, vesi- ja viemäriverkkoihin.
1963	Julkisivujen ja peltikatteen maalaustyöt.
1971	Peltikatteen maalaustyöt.
1976–1977	Julkisivujen ja peltikatteen maalaustyöt.
1980–1981	Peruskorjaus, mm. liitos kaukolämpöverkkoon, sisäpuoliset lisäeristystyöt, sähköasennusten ja märkätilojen uusiminen.
1989	Julkisivujen ja peltikatteen maalaustyöt.
1995	Kolmen näyttelyhuoneen 103, 106 ja 107 maalaus.
1996–1997	Pihan kunnostus, julkisivujen ja peltikatteen maalaustyöt.
2007–2009	Pohjakerroksen korjaustyöt, mm. lahonneet alapohjat purettiin ja rakennuksen ulkoista vedeneristystä parannettiin, molempien kerrosten ikkunat kunnostettiin.
2014	Peltikaton uusiminen tornia lukuunottamatta. Ullakon ilmanvaihdon ja eristeiden muutostyöt.

